JOHANNIS FREDERICI BÖCKELMANNI JCti

Olim Antecessoris Lugduno-Batavi Celeberrimi

TRACTATUS POSTUMUS DE Differentiis Juris Civilis, Canonici & Hodierni.

CORNELIUS VAN ECK, JCtus *edidit, recensuit, & præfatione auxit.*

TRAJECTI AD RHENUM,
Apud ANTONIUM SCHOUTEN

cIↃ. IↃ. C. XCIV.

PRÆFATIO
DE
Uſu, & Abuſu Juris Canonici & Hodierni, in inſtitutione Academicâ.

CORNELIUS VAN ECK
Auditoribus ſuis, cæterisque juris Studioſis
S. P. D.

Offero vobis, Nobiliſſimi Juvenes; in quorum gratiam typis deſcriptæ ſunt, Differentias *Iuris Civilis*, *Canonici*, *&* *Hodierni*, quas Vir Clariſſimus, &, dum fata Deusque ſinebant, de Jurisprudentiâ Romanâ bene meritus, JOH. FRED. BÖCKELMANNUS, Præceptor noſter, nunquam ſine debitâ grati animi teſtatione memorandus, auditoribus ſuis dictare, vel calamo deſcribenda dare, atque explicare ſolebat.

Quod hoc Opuſculum meâ curâ perfectius & accuratius in lucem prodeat, eſt quod mecum gratias agatis Nobiliſſimo, atque Eruditiſſimo,

& juris peritiſſimo Viro D. ALEXANDRO ARNOLDO PAGENSTECHERO, qui Juriſprudentiam noſtram in Academiâ Duisburgenſi magno applauſu, magnâ nominis celebritate feliciter docet & ornat. Hic, ut eſt Vir publicæ utilitatis, in primis quæ ad propagandos artis noſtræ terminos pertinet, ſtudioſiſſimus, mihique plurimis amicitiæ officiis conjunctiſſimus, me Exemplar ſuum cùm meo conferre ac comparare paſſus eſt; ut quod uni deeſſet ex altero ſupplerem, atque ita prodiret opus & Böckelmanni memoriâ, & veſtrâ lectione, meâque interpretatione non indignum.

Ratio, quæ mihi perſuaſit, ut hunc poſtumum tanti Viri partum, diu neglectum, & cum blattis ac tineis certantem, à ſitu & ſquallore liberatum, tollerem atque in lucem emitterem, non una eſt. Nam & hâc ratione neglectum, ac tantùm non exſtinctum in his terris Juris Canonici ſtudium Vobis commendare, &, quantum in me eſt, in uſum revocare; atque ita commodi alicujus Commentarii, quem tempore Feriarum hybernarum Vobis interpretari liceret, copiam facere volebam.

Philoſtratus auctor eſt, Palamedem in caſtris Græcorum, qui Trojam obſidione premebant, luſum aleæ inveniſſe; ne milites, cum otia agerent, inertiâ & deſidiâ marceſſerent ac torperent. Ego, cum viderem otia hyberna in

in hac Academiâ esse nimis prolixa, quam ut somnio, & nihil agendo sint perdenda, existimavi esse è re vestrâ, & à votis parentum, aliorumque, à quorum nutu & arbitrio pendetis, quibusque ut negotii, ita & otii vestri rationem Vos reddere oportet, non alienum, Vos aliquod habere & dulce & utile oblectamentum, quo animum aliis severioribus studiis fractum & fatigatum, sine periculo seræ pœnitentiæ recreare ac reparare liceret. Quare non lusum aleæ, ut Palamedes, (quam, si fortè malo vestro fato ei dediti estis, præstaret dedidiscere, quam, me docente, discere) sed triplicis Juris differentias Vobis exhibeo, id est, rem seriam, jucundam, utilem, aptissimam denique quâ vestrum tot dierum otium magno cum fructu oblectetis potius, quam irreparabilem tot bonarum horarum jacturam faciatis. Feriæ optimâ ratione introductæ sunt, non modò in Studiosorum, sed vel maximè in Professorum commodum & utilitatem. Ego, quod omnibus licet, meo commodo, meo otio, ac privilegio ultrò & liberâ voluntate renuncio, Vobisque meam operam & industriam his ipsis Feriis promitto, & addico, qui vestros profectus, vestra studia quovis tempore, modoque ut juvem, & promoveam, hoc unicè studeo. Antistius ille Labeo totum annum ita diviserat, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, sex

mensibus secederet, & conscribendis libris operam daret. Meum de vestris studiis benè merendi studium est individuum. Librorum magnâ copiâ conscribendorum, in quibus temerè in lucem propellendis periculosa festinatio est, gloriam aliis relinquens, non sex, ut Labeo, sed duodecim anni mensibus Vobiscum esse cupio; modò vestra frequentia & assiduitas meæ respondeat industriæ ac diligentiæ.

Cæterum ad illud studiorum genus, cujus causâ hæc ad Vos instituta est præfatio, seriò amplectendum, ut alia multa, quæ omnia recensere instituti ratio non sinit, Vos excitare debent, & inflammare, ita vel hoc solum Vos movere oportet, quod *Canonici* non minus, quam *Civilis* Juris Doctores renunciari desideretis, atque hunc superbum non hujus, aut illius, sed UTRIUSQUE JURIS Doctorum titulum captetis, &, velut aureum vellus, ac dignissimum laboris, & impensarum pretium domum reportare laboretis. In eo defixæ sunt omnes curæ, omnes cogitationes vestræ. Animadvertite autem, quàm turpe & pudendum sit, doctrinam & peritiam promittere ejus rei, cujus nunquam Studiosi, nedum Docti fuistis. Ut difficile est alios docere, quod ipsi non intelligitis, ita ridiculum est Doctores, si Diis placet, appellari illius artis, quam fateri necesse est, Vos nunquam didicisse. Num alio genere insaniæ agitantur illi UTRIUSQUE

JURIS

JURIS Candidati, & Doctores, qui, ut de Civili Romanorum Jure nunc nihil dicam, in Jure certè Canonico, cujus tamen æque ſcientiam & doctrinam profitentur, ita plerumque ſunt hoſpites & peregrini, ut ne facillima quidem & tritiſſima ac tralatitia ejus principia vel primis labris deguſtaverint, nec omninò quid & quale ſit jus Canonicum intelligere videantur? Ut mirum non ſit his, cum aliquod Juris Pontificii capitulum explicaturi ſunt, ut in ſolenni Examine ſolent & debent Candidati, qui in Illuſtri Friſiorum Academiâ titulum Doctorum petunt, non aliter aquam hærere, quam ſi loca quædam vel ex Sybillinis Oraculis, vel ex Alcorano Turcico interpretanda eſſent.

Ut ab hoc vitio caveatis, & hunc ignorantiæ ſcopulum evitetis, dabo operam, ut Vos, qui aſſiduam & diligentem Studio Juris Civilis operam impenditis, vel certè impendere debetis, mediocrem ſaltem, me duce, *Iuris Canonici* notitiam conſequi poſſitis. Nam uti Vobis auctor non ſum, ut tantam laboris contentionem afferatis ad Jus Canonicum perdiſcendum, quantam ponere ſoletis in libris *Iuris Civilis* nocturnâ diurnâque manu verſandis; ſic generalia & præcipua *Iuris Canonici* capita & argumenta, à *Iure Civili* diſcrepantia, ſine pudore & ludibrio ignorare non poteſtis. In Corpore *Iuris Civilis*, tanquam auguſto Juſtitiæ,

& æqui bonique templo, Justiniani manibus dedicato & consecrato, habitandum; in Corpore *Iuris Canonici* peregrinandum, indeque collectis præsidiis, utriusque Juris Consulto necessariis, quasi è diverticulo in viam, & ex peregrinis oris in patriam, ad *Ius Civile* Vobis revertendum, in eoque perseverandum est. Sed ita ut UTRIUSQUE JURIS Doctorum titulum ac dignitatem decorè tueri possitis, exemplo Veterum JCtorum, qui, ut ipsa Jurisprudentia uti humanarum, sic & divinarum rerum notitia est, ita tam sacri, quam humani, tam Pontificii, quod tunc in usu erat, quàm Civilis Juris periti fuerunt, & esse debuerunt, ut absolverent illud exemplar perfectorum ac consummatorum JCtorum, quod Vobis mihique ad imitandum reliquerunt.

Quia autem notitia *Iuris Civilis & Canonici* non sufficit ad omnes partes boni JCti implendas, si *Ius Hodiernum*, in quo ei versandum est, ignoret; quod turpe esse & patricio, & nobili, & causas oranti, jam olim Servio respondit Quintus Mucius; auctor hujus Opusculi, quod Vobis scriptum, Vobis editum, Vobis explicandum est, operæ pretium se facturum existimavit, si cum Differentiis *Iuris Civilis & Canonici* conjungeret *Mores Hodiernos*, qui sæpe ab alterutro, rarius ab utroque hoc Jure divortium faciunt. Adeoque, ut *egregiè corda-*

tus homo catus Ælius Sextus opus ſuum, quod, teſte Pomponio, *cunabula juris* continebat; inſcripſit *Tripartita*, quia & verba Legis XII. Tabularum, & interpretationem Ælii Sexti, & legis actiones, ſeu formulas agendi complectebatur; Ita & hic Libellus videtur mereri eundem titulum: quia continet & *Ius Civile*, quod Legi XII. Tabularum, & *Ius Canonicum*, quod interpretationi Ælianæ, & Jus *Hodiernum*, quod legis actionibus comparare lubet. Nam & *Ius Civile* magnam partem Legibus XII. Tabularum originem debet, & *Ius Canonicum* ſæpe nihil eſt aliud, quàm, ut olim Prætorum Edicta, viva vox *Iuris Civilis*, ejuſque ad negotia forenſia, ex æquitate facta, applicatio, & *Ius Hodiernum* litigandi viam ac rationem docet, in quâ magna his temporibus Juriſprudentiæ pars poſita eſſe exiſtimatur.

Verum hìc iterum monendi eſtis, ne, dum in Academiæ umbraculis verſamini, plus *Iuri Hodierno*, quàm *Iuri Civili* tribuatis. Nota eſt, fateor, Petronii querela, *adoleſcentes in Scholis fieri ſtultiſſimos, quia nihil ex iis, quæ in uſu habemus, vel audiunt, vel vident, ſed hoc tantum proficiunt, ut, quum in forum venerint, putent ſe in alium terrarum orbem delatos.* Sed ut hoc veriſſimè de fictis Declamatorum fabulis pronunciavit ille elegantiſſimus nequitiæ Arbiter, ita nullâ prorſus ratione

 affir-

affirmari poteſt de Juriſprudentiâ Romanâ, quæ, ſi pauca capita excipias, non minorem in luce ac concertationibus Fori, quam in umbrâ & Diſputationibus Academiæ uſum habet, & utilitatem. Ita ut illa ipſa tantopere jactata Praxis hodierna, ſi rem ex vero æſtimemus, domi nobis naſcatur, & in fundo noſtro, ex cujus laticibus adeò maximam partem hauſta eſt & derivata, ut, ſi reviviſcerent primi illi Juris noſtri conditores, & cum Pragmaticis ex jure manum conſertum venirent, aut interdicto contenderent, ac vindicarent, quæ ex fundo ſuo ablata ſunt, aut de tigno juncto experirentur, intelligerent magno ſuo damno plurimas ſe leges Hodierni & Noviſſimi Juris (quod noſtro, tanquam obſoleto, & quaſi caligine quâdam neglectæ vetuſtatis obducto, ad augendam invidiam, quâ nos premunt, opponere ſolent) Imperatorum Reſcriptis, Prætorum Edictis, Prudentum Reſponſis ac Diſputationibus debere. Quæ ſi injuſtis poſſeſſoribus ablata, dominis & auctoribus ſuis reſtituerentur omnia, non haberet quo ſe tegeret, aut jactaret forenſis illa Praxis, furtivis coloribus nudata, & liquidò conſtaret, quantum agris & latifundiis Juris Romani detraxerint, ac poſſeſſionibus ſuis adjecerint illi, qui Praxin à Jure Civili, id eſt, Juriſprudentiam à ſeipſâ, veluti res longè diverſas ac disjunctas dividunt. Litigandi
autem

autem, & actiones instituendi, disceptandique viam modumque, pro diversâ Reipublicæ ratione ac formâ, varium & mutabilem, quis non intelligit Vobis, ex Academicis exercitationibus in pulverem & aciem forensem productis, ex ipso potius rerum usu, qui est optimus rerum quotidianarum magister, quam ex umbraticis Academiarum auditoriis petendum esse? Quid alii sentiant, & quam in partem, quod dicturus sum, sint accepturi, nescio, nec magnopere curo; Ego quidem nunquam probare potui, neque, si Deus mihi sanam mentem relinquat, unquam probabo eorum institutum, qui hoc unicè agunt, ut variorum populorum morumque circumforaneam Praxin, quam vocant, in Academiarum spatiis cum Jurisprudentiâ Romanâ inæquali conjugio copulant; quo nullum brevius ad perdendas & pessumdandas omnes JCtorum scholas, & remoranda ac retardanda studia vestra, compendium excogitari posse, mihi quidem videtur. Quanquam enim, ut Cicero, & multò magis ipsa ratio docet, nec Medici, nec Imperatores, nec Oratores; quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magnâ laude dignum, sine usu & exercitatione consequi valeant; idque de nullâ disciplinâ verius, quàm de Jurisprudentiâ affirmari possit, quæ tota quanta est, practica est & popularis; utpote quæ non in umbraticis ac tepe-

tenebricosis, concertationumque plenis disputationibus, plus sæpe subtilitatis, quàm utilitatis habentibus, sed in luce fori ac Reipublicæ occupata est; hactenus tamen mihi persuaderi non potuit, esse è re Studiosæ Juventutis variarum gentium mores per saturam & cumulatim coacervare, & inculcare, ubi generalia juris æquabilis præcepta sunt exponenda, & tradendæ leges, quæ se dudum universo orbi Europæo, tanquam fontem æqui bonique, probarunt & commendarunt. Quare gaudeant sanè suâ, in quâ tot sibi suisque auditoribus delicias faciunt, sententiâ, qui nil nisi populorum mores, & Curiarum Decreta ac Decisiones crepant, & in institutione Academicâ, illâque *Iuris Hodierni* cum *Civili* conjunctione, *Praxi* primas deferunt; esto, nil leges, ut ait poëta, sine moribus vanæ proficiant; non equidem invideo, miror magis laboriosissimum eorum otium: Quam enim illi Juris Novissimi amatores simul, & Veteris contemtores Praxin docebunt in Academiis? Variam & multiplicem singulorum populorum, credo. At magnopere vereor, ne operam ludant Præceptores, inconsulti abeant Auditores, quibus in Academiis consenescendum esset, anteaquam non pœnitendam tam vastæ ac diffusæ scientiæ notitiam sibi comparare possint.

Praxin autem universalem, & omnium popu-

pulorum communem docendam diſcendamque contendent? Atqui, aut omnia me fallunt, aut Praxis univerſalis nulla eſt, niſi in ipſo Corpore Juris Civilis, quod tam conſpirante omnium populorum uſu, atque conſenſu ubique locorum receptum eſt, ut ne ipſi quidem immani & juratiſſimo Chriſtiani nominis hoſti, Turcæ magna ejus pars, Codex Juſtinianeus, in ſuâ linguâ deſit. Jus autem hodiernum pro variâ cœli ſolique ratione, & genio populorum, variè mutatur & inflectitur, fingiturque, ac refingitur. Quod citra Alpes horribili flagello coërcetur, ultrà Alpes ne ſcuticâ quidem animadvertitur. Quod hìc jus, alibi injuria eſt. Si quis autem in tantâ Studioſorum, ex variis terrarum partibus affluentium, frequentiâ, unius, vel alterius populi, Batavi fortè, vel Ultrajectini mores exponendos putet, & auditores omnes, ſive Germanos, ſive Gallos,

Et penitus toto diviſos orbe Britannos,

ſive Geldros denique, ſive Friſios, alioſque, quos recenſere longum eſſet,

Tros Rutuluſve fuat, nullo diſcrimine habendos;

Ut de illis non omninò malè merebitur, qui oriundi ſunt ex illâ Regione, cujus Statuta & Conſuetudines explicantur; ita reliqui, qui ſe ſuaque ſtudia debent patriæ, alio ſub ſole calenti, ſurdis auribus, nec ſine tædio, nec ſi-

ne

ne operæ, pretii, &, quod utroque acerbius est, sine temporis dispendio, quæ docentur, accipient, & postquam ita luserint, & delusi fuerint in Scholis, ridebuntur, & ludos suo sumtu præbebunt in Foro, in quod metuendum est, ne nihil, præter horarum malè collocatarum pœnitentiam afferant. Satis deploranda est fundi nostri calamitas, quod parentes, dum ad vota properant, cruda liberorum studia, ut quam citissimè quæstum facere possint, præcipiti festinatione ni forum propellunt. Et nos, ne parum cum insanientibus furere, & vilescentis hodie Juris Romani fastidia juvare videamur, ipsum forum, quasi equum Trojanum, in Academiam, ubi animi communis, id est, Romanæ Jurisprudentiæ præceptis sunt componendi, introducemus?

Ne quis tamen de ratione instituti nostri iniquius existimet, quàm par est, meque omnem *Practicam* Juris cognitionem ex Academiis relegatam velle putet, sic censeo: si quis sine noxâ, & tædio peregrinorum, hujus vel illius Regionis Jurisprudentiam, in *Collegiis* peculiaribus, hunc solum in finem institutis, docere velit juvenes in illâ natos, & in eâdem causas dicturos, vel judicaturos, & jam Juris Romani, positis tyrocinii rudimentis, quantum sufficit, peritos; tantum abest, ut improbem saluberrimum consilium, ut potius summis laudibus

in-

in cælum feram, nihilque putem ad maturandos ſtudiorum profectus excogitari poſſe accommodatius; Maximè ſi ad vocem Profeſſoris accedat vox Eruditorum Patronorum, cauſas orantium, & uſus atque exercitatio forenſis, cujus Vobis, Præſtantiſſimi juvenes, ſingulari & raro beneficio hìc in ſummo Trajectinæ Reipublicæ tribunali conceſſa eſt facultas. Nimis notum eſt laudandum, & utiliſſimum, ac noſtrâ, veſtrâque imitatione digniſſimum conſilium Viri Clariſſimi, & longè Erudititiſſimi, Præceptoris mei, multum de me, plurimum de Veteri, & Hodiernâ Juriſprudentiâ meriti, & indies merentis, D. JOHANNIS VOET, qui in vicinâ Academiâ in gratiam Batavorum, Batavicam Juriſprudentiam tanto cum ſucceſſu docet, & cum Romani juris ſcientiâ, publicâ auctoritate conjungit. Nunquam melius actum fuit cum Juriſprudentiâ, quàm felici illo, & aureo Seculo Auguſti, quo JCti in atrio ſuo, veluti in amplo aliquo tribunali, eâdem operâ diſcentibus inſtillabant principia juris, quâ conſulentibus de jure reſpondebant. Quam raram temporis felicitatem ut optare liceat, ita ſperare non licet. Quando autem nobis non licet eſſe tam beatis, ut certo aliquo & æquabili Jure Hodierno, non dico per Europam, ſed vel per has fœderatas, conſociataſque Civitates; imò ne per ſingulas quidem cujuſque

Civitatis Urbes, & Municipia, utamur; nullâ ratione fieri poteſt, ut eandum, hac quidem in parte, obſervemus, in docendo, interpretandoque Jure viam, quam Veteres illi JCti ſecuti ſunt, & tutò ſequi poterant, ac debebant, cum in eâ viverent Republicâ, quæ victricibus armis univerſum ferè terrarum Orbem ſubegerat, & ad Juris ſui obſervantiam obſtrinxerat. Quod ampliſſimum Imperium cum nunc in mille partes ſit divulſum ac dilaceratum, plurimoſque Dominos agnoſcat, & diverſiſſimis ac contrariis ſæpe legibus gubernetur, nihil supereſt, quam ut in Academiis, ad quas ex omnibus orbis terrarum partibus affluunt Themidis cultores, illud potiſſimum jus doceamus, quod ſine controverſiâ eſt omnium maximè commune, & hodieque cultiori & politiori orbi dominatur. Quæ autem Praxis à Jure Civili Romanorum diverſa in Academiis à Profeſſoribus docenda, & à variis variarum gentium ac nationum Auditoribus, eaſdem *Lectiones*, eadem *Collegia* ſectantibus, diſcenda; eſt, eam ex *Feudalis* præcipuè, & *Canonici Iuris* libris diſcendam docendamque cenſeo, ad quorum præſcriptum ordo Judiciorum in omnibus ferè Europæ, quà latè patet, tribunalibus eſt inſtitutus. In quibus, Vobis, Nobiliſſimi Juvenes, meam quoque, ſi ut ego docere, ita Vos diſcere parati eſtis, operam promitto & diligentiam. Sed

Sed jam audire videor homines, neſcio quos, non eâ, quâ decet, æquitate, de ratione inſtituti noſtri & utilitate Juris Pontificii judicaturos. Hi *Canonici Iuris* doctrinam in his Academiis *Reformatis* ſe ferre poſſe negant, quod nec moribus noſtris unquam receptum ſit, nec Pontificis Romani Majeſtatem in divinis, nec legum ferendarum poteſtatem in humanis rebus agnoſcamus; quod hoc Jus injuſtum, ut illis quidem videtur, innumeris erroribus, turpibus nævis, craſsâ ignorantiâ paſſim fœdatum ſit, ac conſpurcatum. Quibus ut ſatisfaciam, & ad hæc accuſationis capita paucis reſpondeam, & ſimul, Vos, Nobiliſſimi Juvenes, his, & id genus aliis, fatali horum temporum inertiæ & deſidiæ lenocinantibus ſermonibus auferri non ſinam, illud in primis obſervare Vos velim, tantum abeſſe ut hoc Jus Pontificium, quod illi tantopere contemnendum putant, nullum in his Regionibus habeat uſum, ut patrum noſtrorum memoriâ, quando libertas jacebat hiſce

In terris oppreſſa gravi ſub relligione,

maximam partem uſu receptum, & diſceptationum forenſium forma ad ejus præſcriptum & amuſſim fuerit inſtituta. Licet autem, poſteaquam, libertate poſtliminio reversâ, & illuceſcente purioris ac emendatioris pietatis cultu, in ſolius terrarum Domini Deique Chri-

ſti verba ſacramentum præſtare didicimus, Pontificis Romani poteſtatem ejuraverimus; Juris tamen Canonici obſervatio adeò nec contrario uſu obliterata, nec ſummæ majeſtatis voluntate abrogata & è foris ac tribunalibus eliminata eſt, ut non modò Pontificii, ſed & qui puriori religioni nomen dederunt, non ex alio, quàm ex Pontificio jure plurimas juris controverſias diſceptent, & decidant, certè vix alium agendi modum in triturâ forenſi obſervent, quam qui Canonibus præſcriptus, & à majoribus receptus, ac inveteratâ conſuetudine probatus & confirmatus eſt. Ut nimis iniquos rerum arbitros eſſe oporteat, qui vituperant Jus, quod nec mutata Reipublicæ forma, nec ejurata, unde ortum eſt, Religio, nec uſus, qui, ut verè Livius ait, optimus eſt legum corrector, longo tempore & experiundo arguit tantæ, quantam illi jactant, ineptiæ & iniquitatis.

Cum verò *Ius Canonicum* contemnunt, quod conditum ſit à Pontificibus, hominibus ſæpe omni vitiorum colluvie inquinatiſſimis, & à ſcientiâ æqui bonique alieniſſimis, neſcio an ſatis ſeriò agant. Nam ut taceam hoc elogium de omnibus ſine injuriâ & calumniâ prædicari non poſſe, quis unquam *Ius Civile Romanum* vel iniquitatis vel imperitiæ poſtulavit, quod Caracallas, Heliogabalos, aliasque humani generis peſtes auctores habeat? Quis unquam

quàm æquus rerum æstimator legislatorum vitia legibus imputavit? Ut hi suos Papinianos, Ulpianos, Paulos, quorum in condendis legibus ope consilio utebantur, adhibuerunt, ita Pontifices Romanos, si qui fuerunt juris imperiti, ut certè fuerunt, vel non omnes eâdem laborasse inscitiæ culpâ, vel operâ virorum, ut ea ferebant tempora, juris peritorum fuisse usos, nemo negabit, nisi hospes in libris Juris Canonici.

Denique si quos huic Juri ineptiæ vel iniquitatis nævos & maculas adspersit Pontificum imperitia, aut nimium amplificandæ usurpatæ potestatis studium, vel sola, si alia deessent, ei commendando sufficerent tot saluberrima Patrum Ecclesiasticorum, nondum depravatis & in pejus ruentibus Orbis & Ecclesiæ moribus, veræ æquitatis pietatisque præcepta, quibus Constitutiones Canonicæ, veluti stellis quibusdam & gemmis, passim illustrantur & illuminantur. Quod si Imperatores Ethnicos, à vero Dei cultu alienissimos, Pontificibus, ut ab antiquâ illâ pietate Apostolicâ remotis, ita Religionem tamen Christianam professis, præferre lubeat; non vereor tamen ne vel *Juris Civilis* dignitati nimium detraxisse, vel *Iuri Canonico* plus, quam par est, & JCtum decet, tribuisse videar, si Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, cum Papiniano,

Paulo, Ulpiano; si Gregorium IX cum Justiniano; si Gratianum denique cum Tribonimo conferre ac contendere sustineam.

Quid dicam de Decimis, de jure Patronatus in ministeriis Ecclesiasticis, de aliis denique sexcentis argumentis, quæ ex uno Jure Canonico hauriri, &, ut inter Pontificios semper, ita inter Christianos *Protestantes*, quos vocant, plerumque decidi solent? De his aliisque qui *Iuris Canonici* ignari, Oraculum *Iuris Civilis* consulunt,

Inconsulti abeunt, sedemque odere Sybillæ.

Hæ, & quæ id genus aliæ adduci poterant, rationes me movent, ut, quod Pinellus de *Theorico* Juris Romani *studio* cum *Praxi* conjungendo censuit, id de hac *Iuris Canonici* cum *Civili* societate verius fortasse affirmari posse existimem: Nec *Ius Civile* sine *Canonico*, nec hoc sine illo solidam digestamque juris scientiam præstaret posse.

——— *Alterius sic*

Altera poscit opem res, & conjurat amicè.

Quâ in re si forte mihi fidem non habetis, at credite Viris Clarissimis & utriusque Juris peritissimis, quorum testimonia apposui, ut Vos tantis ducibus & auctoribus ad hanc *Iuris Civilis* cum *Iure Canonico* conjunctionem amplectendam magis magisque excitarem; non alium in finem, quàm ut in præcipuis utriusque

juris

Juris Differentiis perdiſcendis horas ſubciſivas, quas alii malè feriati otio & inertiâ conſùmere ſolent, collocetis. Quod ſi meo periculo feceritis, nunquam Vos vel veſtri laboris, vel operæ meæ pœnitebit. De meâ promittere & affirmare, de veſtrâ benè ſperare audeo diligentiâ & aſſiduitate. In me mora non erit ulla, quò ſtudiis & profectibus veſtris, quos juviſſe in maximâ ſemper honoris & gloriæ parte ponere ſoleo, in hoc quoque Juriſprudentiæ genere prodeſſe poſſim. Vos modò, quod facitis, pergite eâ, quâ decet, curâ & induſtriâ rem gerere. Valete, & meis de ſtudiis veſtris benè merendi conatibus favere pergite.

Scribebam Trajecti ad Rhenum ipſis Idibus Decembris 1693.

TESTIMONIA
DE
Utilitate & Necessitate
JURIS CANONICI.

Verba FRANCISCI DUARENI JCti, *in Præfatione, præmissâ Commentariis de Sacris Ecclesiæ Ministeriis ac Beneficiis, in quâ de universo Iure Pontificio, ac de instituto suo disserit.*

„CUm de Jure Canonico sive Pontificio „aliquid scribere instituerem, satis pro„spiciebam fore, ut hoc consilium meum in „varias reprehensiones incurreret. Non enim „adeò rerum imperitus sum, ut non intelli„gam, quàm malè audiat hoc tempore istius „juris professio, quamque displiceat non vul„go tantum & imperitæ multitudini, sed iis „etiam, qui cæteris acutiores, acriorisque judi„cii haberi volunt. Nam plerisque persuasum „est, jus Pontificium nihil aliud esse, quàm „inconditam quandam Decretorum, & Con„stitutionum farraginem, à semidoctis Pontifi„cibus ad quæstum magis, quàm ad Reip.

„ Chri-

„ Christianæ commodum editarum: cujus nec
„ liberalis cognitio, nec admodum necessaria
„ videatur. Nec desunt, qui totum hoc jus
„ plenum erroribus esse, non obscurè testan-
„ tur. Alii tametsi multa præclara & utilia ju-
„ re Pontificio contineri non inficientur, tamen
„ quia partim ea in desuetudinem abiisse vi-
„ dent, partim duplomatibus Pontificum vena-
„ libus ferè subverti solere, inanem prorsus
„ nostrum esse laborem contendunt, nec ullam
„ in hoc genere doctrinam reconditiorem ma-
„ gnopere requiri dictitant, sed eam sufficere,
„ quæ in foro usitata sit, & ex vulgaribus com-
„ mentariis hauriatur. Non necesse habeo hic
„ commemorare, quoties mihi cum his dimi-
„ candum fuerit, qui vicem meam (si Diis
„ placet) non mediocriter dolere se dicerent,
„ quod studiis gravioribus omissis, in his nu-
„ gis ineptiisque tempus contererem. Quorum
„ ego judicium, & auctoritatem ut prorsus
„ non contemno, ita rationes aliquas habere
„ mihi videor, quibus hoc institutum, con-
„ siliumque meum bonis & eruditis homini-
„ bus approbare facile possim. &c.... Hæc de
„ Pontificio, seu Canonico jure, deque nostro
„ instituto paulò fusius præfari volui, ut quan-
„ ta sit hujus Juris non solum utilitas, sed etiam
„ dignitas quædam & amplitudo, iis præsertim
„ juvenibus, qui liberalius instituti, cane pe-

„ jus & angue Ius Pontificium oderunt hoc
„ tempore, planum facerem, & simul ostenderem in re tenui, jejunâ & abjectâ, ut est
„ quorundam persuasio, tantam me operam
„ non collocasse. Nam ceteris, qui nullâ re
„ magis, quàm quæstu & lucro commoventur, quales permultos alunt ferè tribunalia,
„ supervacanea fortassis oratio nostra futura
„ est: cum hi vel eo solo nomine jus Canonecum amplectantur, ac velut filiolam exosculentur suam. Iis enim litibus, quæ ex rebus Ecclesiasticis oriuntur, & jure magis
„ Pontificio, quàm Civili dirimuntur, omnia
„ vix fora hodie sufficiunt. *& quæ sequuntur.*

Verba MATTHIÆ STEPHANI JCti, *in Tractatu de Iurisdictione, in Libri Tertii Præfatione, ubi differitur an, & quatenus Ius Canonicum in* REFORMATIS SCHOLIS ET JUDICIIS *sit admittendum, docendum, & observandum, itemque de ejus necessitate & utilitate.*

„ PRæthereà Juris Canonici utilitas perspicitur in *libro Secundo Decretalium*, ubi
„ ea, quæ ad processum, & judicia præcipue
„ spectant, tractantur. Qnanti autem momenti res sit, in regionibus, auditoriis & Principum curiis, tenere legitimam viam & methodum,

„ dum, cujus beneficio ſaltem controverſia
„ ritè inſtituatur, & lite conteſtatâ optimè pe-
„ ragatur, & citiſſimè finiatur, quis non te-
„ net? Quod ſi itaque Jus Canonicum in totum
„ abjecerimus & repudiaverimus, non tantum
„ inſignes magnarum controverſiarum defini-
„ tiones ſive deciſiones ex jure naturali peti-
„ tas, apud Romanos quidem nunquam au-
„ ditas, ſed tamen à jure Romano non alie-
„ nas; ſed etiam viam & methodum litigan-
„ di ſive proceſſum juris expeditiſſimum, &
„ foro noſtro accommodatiſſimum, amitte-
„ mus, qui non minus laudis & utilitatis,
„ quàm jus ipſum continet.... Cum & utilitas
„ & neceſſitas Juris Canonici exinde notoria
„ ſit, quod fieri videmus, ut omnes illos qui in
„ Academiis docere, vel in ſubſelliis Iudicio-
„ rum agere, ſive decidere cauſas velint, non
„ Civilis tantum, ſed & Canonici Juris peritos
„ & conſultos eſſe oporteat. Non decet ita-
„ que affectatiùs Ius illud, cujus nos Docto-
„ res profitemur, impugnare. Potius eo in-
„ cumbendum eſt nobis, ut alios diſcentes
„ ad utrumque Jus, Civile & Canonicum, con-
„ jungendum adhortemur. Sic namque vul-
„ gari proverbio novimus, quod Canonum
„ peritus, niſi idem Iuris Civilis ſcientiâ inſtru-
„ ctus ſit, inter rudes & imperitos numeretur.
„ Et non eſſe interpretem idoneum Juris Ca-

„ nonici, niſi idem ſit Juris Civilis peritiſſimus, „ notavit Cujacius *in cap. quo ad conſultatio-* „ *nem. X. de ſent. & re Iud.* Et Baldus alibi „ dicebat: niſi quis ſciat Canones cum legi- „ bus, non poteſt Practicam cognoſcere: cum „ nimirum Jus Canonicum ſit medulla legum, „ & Praxis Juris Civilis. Ac Jure Canonico „ maximè illuſtrari Civilem ſcientiam, & „ actiones politicas, quilibet in negotiis poli- „ ticis verſatus fateri cogitur.... Et cum in „ Jure Canonico multa occurrant impia & ſu- „ perſtitioſa, quæ ſine peccato ſuſtineri non „ poſſunt, illa & ſimilia ſunt legenda, non „ ut teneantur, ſed ut repudientur. Quin „ & Jus Civile multa habet, quæ cum verbo „ Dei non omninò congruere videntur: ne- „ mo tamen Jus Civile idcirco abjiciet.... „ Non tamen eo ipſo, quod Jure Canonico „ utimur, ipſius Pontificis ſubditos nos eſſe „ profitemur, vel jugum ipſius agnoſcimus: „ cum nec omnia libris Canonicis contenta ap- „ probemus & recipiamus. Non enim uti- „ mur Jure Canonico, propter ipſum aucto- „ rem Pontificem, ſed quia illæ leges Ponti- „ ficiæ, quibus utimur, ſunt cum Iure Natu- „ rali conſentaneæ, & à Magiſtratibus noſtris „ receptæ, & approbatæ.

Verba

Verba ARTHURI DUCKII JCti, *in Tractatu de Usu & Auctoritate Iuris Civilis Romanorum in Dominiis Principum Christianorum, Lib.* 1. *Cap.* 7. *ỽ.* 4. 10. 13. 14. 15. 16. 19.

„ DEcretum Gratiani plurimi laudant, „ quod maximam utilitatem juris huma- „ ni divinique Professoribus attulerit, & quod „ abundet aureis sententiis Patrum & Conci- „ liorum, quæ antiquam religionis Ecclesia- „ sticæ disciplinam renovarunt..... His modis „ Jus Canonicum in omnibus nationum Chri- „ stianarum Academiis & Curiis admissum est, „ tantamque posteà apud omnes auctoritatem „ habuit, ut deinceps non esset contentioni „ locus inter Jus Civile Romanorum, & Jus „ Canonicum; sed utrimque concurrerent, „ & in multis alterum alteri cederet, & sese „ mutuò ornarent, & amplecterentur. Ut „ enim leges non dedignantur imitari sacros „ Canones, *Nov.* 83. ita Canones Juris aucto- „ ritatem æquitatemque imitantur, *C. si in* „ *adjutorium. & C. seq. dist.* 10. *C. propter. C.* „ *biduum.* 2. *qu.* 6. *C. quæ Iure. dist.* 8. & alte- „ rum ab altero invicem ornatur..... Unde ab „ interpretibus utriusque juris traditum est, „ Jus & Civile & Canonicum in unam socie- „ tatem & consonantiam coiisse, eaque ita esse inter

„ inter ſe revincta & cognata eſſe, ut alterum
„ ſine altero conſiſtere non poſſit, & commu-
„ ni vinculo ſe mutuò complectantur..... In
„ eo verò reprehendunt alii Jus Canonicum &
„ Pontifices Romanos, qui forſan nimio vel
„ ſuæ dominationis amplificandæ, vel leges
„ Imperatorum imitandi ſtudio, Conſtitutio-
„ nes ſuas in rebus tam profanis, quàm Ec-
„ cleſiaſticis ediderunt. Illud primus incæpit
„ *Alexander Tertius*, Juris Civilis peritiſſimus,
„ quod ante Pontificatum Bononiæ profeſſus
„ fuerat, & cauſas in foro Eccleſiaſtico ſecun-
„ dùm formam Juris Romani tractari juſſit,
„ eumque imitati ſequentes Pontifices Inno-
„ centius Tertius, Honorius Tertius, Grego-
„ rius Nonus, Bonifacius Octavus, Clemens
„ V, aliique plures condiderunt Conſtitutiones
„ in Jure Canonico, tam de Judiciorum Re-
„ gulis, & cauſis civilibus, quàm de vitâ mo-
„ ribuſque Clericorum, & in judicandis omni-
„ bus cauſis è Dominiis Principum Chriſtia-
„ norum non modò per appellationem, ſed
„ & in primâ inſtantiâ ſeſe intromiſernnt; quæ
„ tamen omnia tantâ cum prudentiâ, juſtitiâ,
„ æquitateque præſtiterunt, ut Principes po-
„ pulique Chriſtiani plurimi, qui cum Pon-
„ tificibus de poteſtate contenderent, eorum
„ Conſtitutiones, Judicia, Deciſiones admit-
„ terent..... Univerſum Jus Canonicum pu-
„ blicè

„ blicè docetur in omnibus Academiis Gal-
„ liæ, ubi juris ſtudia inſtituta ſunt. Hiſpa-
„ ni pariter deficiente jure ſuo Regio ad Jus
„ Canonicum recurrunt, & ex eo cauſæ in
„ judiciis ſuis deciduntur. Hungari porrò &
„ Dani alijque leges ſuas magnâ ex parte à ju-
„ re Canonico deſumtas eſſe profitentur. Et
„ Jus Canonicum apud Nos (*ſcilicet Anglos*
„ *& Scotos*) receptum fuiſſe, ſatis conſtat; *Cujac.*
„ *ad c. 9. & 38. X. de appellat. & ad c. de illis. 6.*
„ *X. d. Delp. impub. Gentil. Lib. 1. d. Nupt. c.*
„ 19. cum maxima pars Conſtitutionum De-
„ cretalium in Jure Canonico à Pontificibus
„ Romanis ad Nos de controverſiis Anglica-
„ nis tranſmiſſa reperiantur. Illud porrò in Iuris
„ Canonici laudibus eximium eſt, quod Prin-
„ cipes Proteſtantes Germanici, aliique, poſt-
„ quam ab Eccleſiâ Romanâ ſeceſſerant, *Lu-*
„ *theri* & *Calvini* doctrinam amplexi, omnem-
„ que Pontificis Romani poteſtatem abdicaſſent,
„ Ius tamen Canonicum non excuſſerunt, ſed
„ eo in cauſis ſuis decidendis etiamnum utun-
„ tur, eodem planè modo, ſicut Principes Eu-
„ ropæi, poſtquam renunciaverant Cæſarum po-
„ teſtati, leges tamen Cæſareas adhuc obſer-
„ vant. Et licet Martinus Lutherus, zelo præ-
„ poſtero & inconſulto ductus, Juris Canonici
„ libros, repugnantibus JCtis, Wittebergæ com-
„ buſſerat, Juris tamen Canonici uſum ab eo

„ tem-

„ tempore Saxones, Brunſvicenſes, cæterique
„ Proteſtantes ſemper conſervarunt,nullâ in eo
„ mutatione admiſſâ, ſicut in Auguſtanâ Con-
„ feſſione conſenſerunt, Iuſque Canonicum
„ Wittebergæ, & in aliis Proteſtantium Aca-
„ demiis adhuc publicè docetur..... Denique
„ Juris Canonici non utilitas modò, ſed Ne-
„ ceſſitas etiam ab omnibus nationibus Chri-
„ ſtianis agnoſcitur: eo enim ſublato, non ha-
„ bemus juſtam in cauſis forenſibus procedendi
„ formam, quæ in *libro Secundo Decretalium*
„ continetur, & careremus Deciſionibus plu-
„ rium arduarum & illuſtrium controverſia-
„ rum ex Jure Naturæ & Gentium deſumtis,
„ quæ in Juri non Civile reperiuntur, ipſiq; Ju-
„ riſconſulti ſine conjunctâ utriuſq; Iuris ſcien-
„ tiâ imperiti habebuntur, cum Interpretes Ca-
„ nonum rudes dicantur, ſi non ſint inſtructi
„ ſcientiâ legum Romanarum, & Interpretes
„ Juris Civilis ſine Canonici juris peritiâ pro
„ Juriſconſonſultis idoneis palrùm habeantur,
„ Juſque Canonicum & Civie ita jam cohæ-
„ rent, ut ſine utroque jure nemo poſſit dici
„ Iuriſconſultus, & utrumque jus penitus igno-
„ ret, qui unicum tantùm ſe ſcire contendit.

Verba

Verba EVERHARDI SPECKHANII ICti, *olim in Academiâ Iuliâ, quæ est Helmstadii, Antecessoris, in Exegi si Universi Iuris Romani Cæsarei & Pontificii. pag.* 465.

„ NOs tamen istis præjudiciis, rationibus, „ & argumentis, quantumvis plausibili- „ bus & speciosis, nihil obstantibus, ad ocu- „ lum aliàs demonstrare conabimur, Ius Pon- „ tificium neque origine, neque rerum, quæ- „ stionum & decisionum magnificentiâ, digni- „ tate, gravitate, utilitate & necessitate, neque „ ordinis, dispositionis, connexitatis, & cohæ- „ rentiæ elegantiâ, maximè quoad Decretales; „ neque rationabilitate, ἐπιεικεία, æquitate, & „ humanitate; neque compilatorum & glossato- „ rum, veterum & recentiorum, fide, diligentiâ „ eruditione, sufficientiâ, hodie in Imperio Ro- „ mano-Germanico, juri Cæsareo in nihilo esse „ postponendum, ac proinde in scholis, politiis, „ & judiciis Christianis Reformatis repurgatis, „ non tantùm retinendum, sed simultaneo stu- „ dio, cum Iure Cæsareo conjungendum esse.

Verba Viri Amplissimi & Eruditissimi D. GERHARDI VAN MASTRICHT, IC. &c. *in Dedicatione præmissâ Dialogis Antonii Augustini de Emendatione Gratiani.*

„ ATque hæc secundò me impulit, ut hos „ Augustini Dialogos ederem, eisque

„ Hi-

„ Historiam de Ortu & Progressu Iuris Ecclesia-
„ stici præmitterem, ut postliminio Studiosos ad
„ studia hæc revocarem, ostenderemque, non tam
„ ea esse sterilia, ut quidam sibi aliisque eheu!
„ falsò persuadere conantur, neque posse Iuris-
„ prudentiam nostram, quæ rerum divinarum &
„ humanarum notitia & scientia audit, absque iis
„ perfici. Videmus enim etiam Ethnicos Iuris-
„ consultos, utramque conjunxisse Iurisprudentiam,
„ tiam, sacram & prophanam, quod docti, qui
„ sua de veteri Iure Pontificio Romano ediderunt,
„ runt, affatim demonstrarunt. Nec est quod
„ quis excipiat, fuisse ejus juris cognitionem
„ utilem, quia & ad Rempublicam Romanam
„ accommodatum erat; ideoque Iurisconsultos
„ sæpe etiam de eo rogatos responsa signasse;
„ Hoc verò, quod Pontifices Romani Orbi, ma-
„ ximam partem barbaro, & Cimmeriis igno-
„ rantiæ tenebris immerso obtruserunt, valde
„ esse alienum à sacris Christianorum, imò sæpe
„ cum iis pugnare. Huic regeri potest, quod
„ multæ antiqui & genuini juris Ecclesiastici re-
„ liquiæ in hodierno Pontificio Iure supersint;
„ tum etiam, primitivo & genuino Iuri Eccle-
„ siastico incumbendum, ut scorias sequioris hu-
„ jus Iuris Pontificii ab auro separemus, eique
„ ex primitivis Canonibus occurramus. Tan-
„ dem non caret quoque utilitate suâ, quoniam
„ posterius illud Ius Pontificium artificiosè satis
„ ita forum instruxit, ut ordo judicarius juxta
„ illud in omnibus ferè Europæ tribunalibus in-
„ stituatur. Utinam hisce rationibus persuade-
„ rem! Utinam voti mei compos fierem! &
„ torpor ille, aut potius glaucoma, multorum
„ oculis offusum, discuteretur!

J. Fr. Böck-

J. FR. BÖCKELMANNI

JCti, & Antecessoris Lugduno-Batavi Celeberrimi

DIFFERENTIÆ

JURIS CIVILIS, Canonici, & Hodierni.

CAPUT I.

IN Tractatu Generali de Jure Canonico primò obſervanda eſt ejus Etymologia & appellatio. Dicitur autem à Græco vocabulo κανὼν, quod nihil aliud eſt, quam Regula: quia normam & regulam vivendi nobis præbet, vel quod diſtortum eſt pravumque corrigit. *can. regula* 2 *diſtinct.* 3.

2. Aliud eſt autem Canon, aliud Lex; legis enim virtus eſt imperare, vetare, permittere, punire *l.* 7. *ff. d. Leg.* canon autem non imperat, ſed ſuadet. Quamvis lex & canon promiſcue & aliud ſæpe pro alio ſumatur. *Can. lex eſt*

3. *distinct.* 1. *can. Nicæna* 12. *dist.* 31. Proprie tamen Lex ad Jus Civile, Canon ad Jus Canonicum refertur. *can. lege. distinct.* 10. *can. constit.* 4. *eodem.*

3. Denominatio videtur petita ab ipsis Apostolis Christi, quibus etiam Canonum appellatio est usitata.

4. Ratio diversæ significationis est, quod primi conditores Juris Canonici noluerunt sibi arrogare legum condendarum potestatem. Sed ab illâ modestiâ recesserunt posteriores Pontifices, qui vim canonum & legum sibi arrogarunt *t. t. de Rescript. & constitut. in Decretal.*

Caput II.

De origine Juris Canonici, Partibus, allegatione, & auctoritate.

1. ORigo Juris Canonici antiquissima est. Non enim dubium est, quin ipsi Apostoli, eorumque successores, cum religionem Christianam in Imperium introducerent Romanum, regulas quasdam præscripserint, juxta quas populus Christianus vitam suam moresque institueret.

2. Ad has regulas pertinent Canones Apostolici, quos videmus tam in jure civili (scilicet in novo Codice post Constitutiones Imperatorias, immediate ante libros F. F.) quàm in Jure Canonico (scilicet post Pœnitentiales, immediate ante Decretales Gregorii IX.) Nonnulli hosce Canones ipsis Apostolis, alii eorum successoribus adscribunt.

3. De Editionibus & numero horum Canonum

num non omnia exemplaria conveniunt. Hi autem Canones per se nullam habent auctoritatem, nisi quatenus multa in se continent, quæ ipso jure divino præcepta sunt. Ipso enim jure Canonico reprobantur *cap.* 1. *d.* 16. *can.* 3. *quæst.* Obstat *c.* 2. & 4. *d.* 16. ubi dicitur quod rati sunt hi canones: Resp. Non omnes Pontifices idem sensisse de Canonibus Apostolicis. Communior tamen & receptior sententia est, illos Canones non habere autoritatem, ne quidem inter Pontificios, multò minus inter nostros.

4. Subsecutâ ætate varii nati sunt Canones Conciliorum, & Decreta Pontificum, quæ collecta sunt in unum Codicem, qui dicitur Codex Canonum. *can.* 1. *si Romanorum. d.* 19. *can.* 1. *d.* 20. De hujus Codicis Rescriptis & Editionibus habemus præfationem ante Decretum, quæ hunc titulum habet, *De quibus lectorem principio admonere visum est.*

5. Hi Canones, sic collecti, fuere plures & varii. Quos deinceps homines privati in aliquem ordinem redegerunt. Seculo septimo primus hoc opus incæpit Isidorus Hispalensis, parum quidem accuratè, sed observato tamen ordine Pontificum. Deinde seculo XI Burchardus Wormatiensis Episcopus plures consarcinavit, & in 20 libros digessit.

CAPUT III.

De Decreto.

1. DEinde circa an. 1090 Ivo, Carnotensis Episcopus, ex his Canonibus Decretum fe-

cit in 8 libros divifum, multaque addidit tum ex Pandectis & Codice, tum ad confutandam hærefin Beringarii. Deinde A. 1151 fub Eugenio 3 Gratianus, Monachus Bononienfis, perfectius opus edidit, adjectis multis Conftitutionibus & Refcriptis Pontificum, Canonibus & Scriptis Patrum. Hic Caufas & Diftinctiones addidit ad conciliandos Canones, qui videbantur difcordare, denique methodum illam adhibuit, quam hodie in Decreto videmus. Quod opus cum tanto applaufu receptum eft, ut & Ifidori & Burchardi & Ivonis opera pofteà negligerentur, & fere in nullo pretio haberentur.

2. Cum autem in hoc opere Gratiani multa effent menda, multa defiderarentur, primum Pius IV Pontifex id purgare & emendare aggreffus eft, quod deinde Gregorius XIII perfecit, juffitque, ut perpurgatum hoc opus ita obfervaretur, ut nihil adderetur aut detraheretur. vid. Epiftol. Gregorii XIII præfixa Decreto, data Anno 1580, cujus obfervanda funt verba in fine, quibus quanquam non jubet Pontifex Decretum in Scholis & Foris obfervari, fine dubio tamen in Foro & Judiciis juxta Decretum judicatur.

3. Decretum eft prima & antiquiffima pars Juris Canonici, & dividitur in tres partes.

4. Prima continet 101 Diftinctiones, quæ ita dictæ a Gratiano, quafi effent conciliationes pugnantium capitum, fub illis Diftinctionibus contentorum.

5. Secunda pars Decreti continet XXXVI Caufas. Dicitur autem Caufa quafi fummum caput & argumentum fingularium Quæftionum, quæ inde eliciuntur. Quælibet caufa continet

fuas

ſuas Quæſtiones, quælibet Quæſtio ſua capita. Speciale eſt in Cauſa XXXIII, quæ eſt de Pœnitentia in V. quæſtiones diviſa, quod tertia Quæſtio in 7. Diſtinctiones, & ſingulæ Quæſtiones in ſua capita ſubdividantur.

6. Tertia pars Decreti agit de Conſecratione, & continet 5 Diſtinctiones, & unaquæque Diſtinctio ſua capita.

CAPUT IV.

De Ratione allegandi in hiſce partibus Decreti.

1. RAtio allegandi Canones Decreti, alia fuit apud veteres, alia hodie eſt, quâ de re varia ſunt obſervanda hoc loco.

(1) Aliquando ſimplex *c.* ponitur pro dimidiâ voce *can.*

(2) Rectius parvum quam magnum *c.* ponitur, ad differentiam Codicis Juſtinianei, qui maiuſculâ *C.* ſolet allegari.

(3) Aliquando ſimplex *d.* pro Diſtinctione ponitur, quód ſimiliter rectius parvum, quam magnum ſcribitur, ad differentiam Digeſtorum, quæ maiuſculo *D.* notantur.

(4) Vox Canonis & Capituli promiſcuè uſurpatur. Frequentius tamen in Decretis Canones, in Decretalibus Capitula appellantur.

(5) Numerus Canonis plerumque omittitur.

(6) Diſtinctio quandoque præponitur, & litera vel vox Canonem denotans omittitur. Ex: gr. in primâ parte; 8. *diſt. quo jure.* i. e. can. quo jure. 1. diſt. 8.

2. Ratio autem allegandi in ſecundâ parte De-

 creti

creti est, Ex. gr. c. *didici* 15. §. *ut autem*. vers. *dispensationis. caus.* 1. *quæst.* 7.

3. Observandum autem hic est, sæpissime canonem sine nomine & numero, solo verbo initiali significari, & tunc prior numerus Causam, secundus Quæstionem significat, ut *didici*. 1. *q*. 7. vel 1. *q*. 7. *didici*. qui mos veteribus fuit usitatus.

4. In Causa autem XXXIII specialis allegandi ratio est. Veteres enim sic allegabant: *de Pæn. distinct. Homicidior.* Hodie verò multi ita: *can. Homicid. Causâ* 33. *de Pœnit. distinct.* 1. Sæpe etiam vocem Causæ omittunt & nudum numerum Causæ notant.

5. Ratio allegandi in Tertiâ parte Decreti hæc est apud veteres: *De consecratione. dist.* 2. *can. Quia corpus*. Sed plerique recentiores hoc modo allegant: *can. quia corpus* 35. *dist.* 2. *d. Consecrat.* & numerum, qui canonem denotat, omittunt.

6. Observandum autem est, in Decreto esse quosdam Canones, qui inscribuntur *Palea*. ex gr. *can. Constantinus* 14. *distinct.* 96. Hos quidam dictos putant, quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiquos Canones. Male! Nam plerique sunt recentiores; quod patet ex collatione antiquorum exemplarium, & non scribuntur cum diphtongo *Pălæa*, sed *Palea*. Alii deducunt quasi à πάλιν, id est, rursum; quasi hi Canones sint additiones, & repetita quæda opera; quod fieri potest, cum plerique hi Canones additi sint in margine antiquorum exemplarium, recentiori tamen scriptura. Incerta tamen est illa denominationis ratio. Alii ab auctore *Pocapalea* Cardinali, alii à *Palea*, Gratiani discipulo, dictos putant. Sed neque hu-

jus

jus rei firmum est argumentum. Alii *Paleas* purgamentum frumenti, nullius momenti & auctoritatis, dictas putant. Sunt qui credunt Eugenium Tertium, cum afferretur ei à Gratiano Decretum, notasse Canones sibi minus probatos, iisque præscripsisse hunc titulum; sed neque de hoc satis constat. Illa verò communis Nostratum est sententia; hos Canones sive dubiæ sive nullius autoritatis esse. Quamvis quosdam tamen esse, quibus effectum juris denegare non possumus, extra dubium sit.

7. Prætereà notandum est, Gratianum Inscriptiones, vel Rubricas, ut vocant, & connexiones, & multa alia Decreto addidisse, & textui nonnunquam inseruisse, alio charactere descripta; quæ non sunt ejusdem auctoritatis, cum Decretis Conciliorum, Pontificum, aut Patrum.

CAPUT V.

De Decretalibus.

1. SEcundam partem Juris Canonici constituit liber Decretalium Gregorii IX. Pontificis.

2. Occasio & necessitas hujus libri componendi fuit, quod Gratianus multa ex antiquis Constitutionibus, Conciliis, Epistolis Pontificum omiserit, quodque multa ejusmodi jura, etiam post Gratianum, condita sint, maxime sub Pontifice Alexandro III. quæ alii atque alii privati homines colligere cœperunt.

3. Primus collector fuit Bernardus Circa, Papiensis Præpositus, posteà Episcopus Faventinus, & quidem privata auctoritate, sed tamen eam

approbavit Papa, Alexander III. Ipſe vocavit librum ſuum, *Extra* ſeu *Extravagantium Breviarium.*

4. Secundus fuit Johannes Gallenſis.

5. Tertius dicitur Bernardus Compoſtellanus.

6. Quartò acceſſit collectio Epiſtolarum Innocentii Pontificis, qui tertiam illam collectionem perfici juſſerat.

7. Quinta collectio facta eſt à Tancredo Archidiacono Bononienſi, quæ continet Honorii Conſtitutiones, ſub ipſius Pontificis nomine collectas, à ſucceſſore Gregorio IX. diu ſuppreſſas, diu deſideratas, ſed poſtea inventas.

8. Ex quibus collectis conſtitutionibus, atque ſui ipſius, Gregorius xi per Raimundum, Pontificis Capellanum, librum iſtum Decretalium, quo hodie utimur, fieri mandavit, eumque bene emendatum & nitidum confirmavit, uti conſtat ex epiſtola confirmatoria Decretalibus præfixa, data A. Chr. 1230.

9. Ex hac Epiſtola confirmatoria patet hunc librum expreſſâ Pontificis auctoritate juſſum eſſe in judiciis & foro obſervari, ſecus ac in Decreto factum eſt.

10. Decretalium autem vox eſt adjectiva, & reſpicit ad ſubſtantivum Conſtitutionum ſcil. vel Epiſtolarum, quas Pontifices pro Decretis, vel loco Decretorum edidere. Dicuntur ita, partim ad differentiam, partim ad ſimilitudinem Decreti. Ad differentiam: quia aliud opus eſt, & Decreto Gratiani recentius. Ad ſimilitudinem: quia, ut Decretum Gratiani, ita quoque hoc opus conſtituit partem Juris Canon. & quia, ut opus

Gratiani, continet Decreta Conciliorum & Pontificum, & ſententias Patrum, ita hoc quoque; quamvis ſententiæ Patrum huic non adeo ſint immixtæ. Unde Decretum magis reſpondet Pandectis, hic liber magis Codici.

11. Diviſus autem eſt hic liber in 5 libros: forte quod ex totidem præcedentibus collectionibus eſt compoſitus. Singuli autem libri habent ſuos titulos, & tituli ſua capita, capitula nonnunquam ſuos Paragraphos, & hi quandoque ſuos verſiculos.

12. Ordo autem materiarum, & methodi in his quinque libris hoc verſiculo ſolet exprimi:

Judex, judicium, clerus, ſponſalia, crimen.

13. Libro primo, præmiſſis generalibus juris publici & privati, agitur de iis, quæ ſpectant ad Conſtitutionem & Officium Judicum & Arbitrorum. Officium autem Judicis generalius hic accipitur, ut & Eccleſiaſticos comprehendat.

14. Secundus continet ea, quæ ſpectant ad Judiciarum ordinem, & partes Judicum.

15. Tertius agit de iis, quæ ad materiam Clericorum ſpectant. A *tit.* 14. tituli quidam intermiſcentur de Contractibus, Pignoribus, Fidejuſſoribus, Solutionibus, de Donationibus, uſque ad *tit.* 26. & 27. ubi agitur de Teſtamentis & Ultimis voluntatibus, & de Succeſſionibus ab inteſtato. Poſtea redit ad tractatum de Clericis.

16. Quartus tractat de Sponſalibus & Matrimoniis.

17. Quintus continet Crimina. Eodem ordine hæ materiæ in libro VI Decretalium tractantur.

Ratio & modus allegandi.

18. Veteres simpliciter titulum præmittebant, deinde initialia verba Capituli. Ex. gr. *de Offic. & potestat. judicum deleg. c. cum contingat.* Recentiores præmittunt capitulum, vel per initialia verba, vel per numerum capituli, vel per utrumque, & tum titulum subiungunt, & solet plerumque tam à veteribus, quam à recentioribus addi particula *extra*, vel signum X. Ex. gr. *c. cum contingat* 36 X *de Officio & potestate deleg.* Vox autem *extra* significat hanc partem juris esse extra Decretum & ad illud postea accessisse. Aliquando etiam omittitur hæc vox, sive signum, & tunc hujusmodi allegatio semper censetur ad hunc pertinere librum, neque ad Decretum, aut aliam Juris Canonici partem refertur; ut allegatus textus in Jure Civili, non addito signo *ff.* aut *C.* semper intelligitur allegatus ex *ff.*

Auctoritas.

19. De auctoritate hujus libri non est quod dubitemus: cum expressa Pontificis sanctione sit confirmatus, & usu receptus, tam inter Pontificios, quam inter Protestantes, qui à Luthero nomen acceperunt.

CAPUT V.

De Libro VI *Decretalium.*

1. TErtia pars Juris Canonici continet Sextum Decretalium, Clementinas & Extravagantes.

2. De Libro Sexto tenendum est, quod post Decretalium Gregorii editionem, lapsis annis circiter 60, Pontifex Bonifacius VIII anno 1297 librum

librum Sextum Decretalium composuerit, maxime ex Constitutionibus Innocentii IV, Gregorii X. & sui ipsius, in quo multa à Gregorio IX in Decretalibus ambiguè posita declaravit & emendavit.

3. Dixit autem hunc librum *Sextum*, partemque fecit Decretalium Gregorii, quas voluit novis constitutionibus augere, ne plurima Exemplaria priorum Codicum novâ illâ emendatione inutilia fierent. Itaque talem librum composuit, qui præter Decretales commode haberi, neque tamen ipsa Decretalium priora Exemplaria inutilia facere posset.

4. Hic liber Sextus divisus est in libros 5, quemadmodum ipse Codex Decretalium, in iisque libris eadem methodus & materiarum series fere continetur, quæ in Decretalibus.

Auctoritas.

5. Quantum attinet ad auctoritatem hujus Libri, expressâ Epistolâ, Sexto Decretalium præfixâ, a Bonifacio VIII confirmatus est, ut valeat in Judiciis & Scholis.

6. Nunquam autem hic liber in Galliâ est receptus, quamvis ceteri libri Juris Canonici ibi recepti sint, idque propter summas inimicitias, quæ erant inter Gallos & hujus libri auctorem Bonifacium VIII, ut testatur Cujacius ad *cap.* 4. *X. d. Sponsalibus.*

Ratio & modus allegandi.

7. Veteres hunc librum allegant præmisso titulo, tum subjectis initialibus verbis capituli, denique facta mentione ipsius Libri Sexti. Ex. gr. *d. Rescript. dispendia. lib.* 6.

8. Recentiores verò hoc in libro procedunt,

ut in Decretalibus, additâ tamen semper mentione Sexti libri, vel expressis verbis, *Libro Sexto* vel *in Sexto*, vel per numerum 6. v. g. *c. Dispendia* 3. *de Rescript. in* 6.

Caput VI.

De Clementinis.

1. SEquuntur Clementinæ, de quibus observandum, quod Clemens V. successor Benedicti XI, qui Bonifacio 8. successerat, antecessores suos imitatus, novam collectionem Constitutionum Canonicarum facere incæperit, quam postea Pontifex Johannes 22. correxit, in lucem edidit, ac confirmavit, & à nomine Prædecessoris Clementinas appellavit, ut constat ex Epist. præfixâ Clementinis.

2. Cæterum divisio Clementinarum in V libros, & librorum iterum in suos titulos, nec non methodi series eadem est, quæ in Decretalibus, & in Sexto. Unde nonnulli hunc librum solent appellare Septimum. Quod a vulgo DD. improbatur, qui Clementinas *Librum* non vocant, forte quod non contineat tot constitutiones, quot in Decretalium libro & Sexto continentur.

Ratio allegandi.

3. Ratio] allegandi] Clementinas veteribus hæc fuit, ut præmitterent titulum, subjungerent initialia verba capituli, addito *in Clementinis* Ex. gr. *d. Appell. quamvis. in Clementinis.*

4. Recentiores eundem allegandi modum servant, quem in Sexto. Sæpe autem hic allegari solet titulus *d. Verbor. significat.*

CA-

Caput VII.

De Extravagantibus.

1. NOmen Extravagantium ita dicitur, quod prius verſatæ fuerint & circumvolarint extra ceteros libros Juris Canonici ſupra dictos; & quemadmodum Novellæ Conſtitutiones in Corpore Juſtinianeo reſpectu Pandectarum & Codicis nomen ſuum accepere, ſic quoque Extravagantes dicuntur reſpectu earum Conſtitutionum Canonicarum, quæ jam erant in ordinem redactæ, & in libros certos collatæ. Cum enim hæ admodum paucæ eſſent, ita ut juſtum librum efficere non poſſent, neque certam formam Codicis acceperunt, neque ſpeciali epiſtolâ confirmatæ ſunt, ſed per ſe valent, tanquam Conſtitutiones ſpeciales Pontificum. Nomen autem ſortiuntur vel ab auctore certo, quomodo dicuntur Extravagantes Johannis XXII, quos nonnulli veterum *Johannicas* ſolent appellare, vel à variis auctoribus aut Pontificibus, quæ vocantur *Extravagantes communes.*

2. Utræque non minorem auctoritatem in Scholis & Judiciis habent, quam Decretales, Sextus, & Clementinæ, adeo ut DD. ſtatuant, ſententias, contra haſce Extravagantes, latas, eſſe ipſo jure nullas.

3. Sunt etiam aliæ Extravagantes, id eſt, Conſtitutiones Pontificum, Corpori Juris Canonici non inſertæ, quibus etiam Tomi aliquot impleti ſunt, quas vocant *Bullaria Pontificum*, quarum etiam inter Pontificios eadem eſt auctoritas, quamvis

quamvis auctoritas ceterarum Extravagantium, Corpori Juris Canonici inclusarum, sit certior.

4. In Extravagantibus eadem series, & idem ordo methodi & argumentorum est observatus, qui in tribus superioribus; imò & Extravagantes Communes in 5 libros, & libri iterum in suos titulos divisi sunt.

De Ratione allegandi.

5. Ratio autem allegandi hæc est, ut primo caput, deinde nomen Extravagantium & denique titulus scribatur. Ex. gr. *c. quia nonnunquam. Extravag. d. V. S.* Quandoque etiam, distinctionis causa, solet addi vel nomen Johannis XXII, vel *Communium*. Ex. gr. *ad Sacrosanctæ. Extrav. Johannis. de Sententiis*, vel c. *ambitiosæ. Extrav. commun. de Rebus ecclesiæ non alienandis*.

6. Atque hi sunt libri Juris Canonici, qui tanquam authentici solent allegari in Scholis & Foris.

CAPUT VIII.

De Institutionibus Juris Canonici.

HIs tamen solent adjungi nonnulli alii, quorum tamen dispar est auctoritas. Inter hos primum locum obtinent Institutiones Juris Canonici, ad imitationem Juris Civilis compositæ, & in 4 libros digestæ, ex mandato quidem Pontificis, nondum tamen autoritate Pontificis confirmatæ, ut apparet ex Præfatione ipsius Johannis Pauli Lancellotti. In his eadem est methodus, quæ in Institutionibus Juris Civilis.

CAPUT IX.

De Libro VII *Decretalium.*

1. SEcundo loco ſeſe hic offert Liber Septimus Decretalium, qui ex recentioribus Conſtitutionibus Pontificum collectus eſt, eâdem methodo & argumentorum ſerie, quâ Liber Decretalium Sextus & Clementinæ,

2. Collectus eſt hic liber à Petro Matheo, Juriſconſulto Lugdunenſi, & quanquam à Pontifice nondum confirmatus, & ſuam vim atque auctoritatem in Scholis & Judiciis obtinere juſſus ſit, ſolet tamen non tantum à modernis Scriptoribus, ſed etiam ab Hiſtoricis ſæpe allegari.

CAPUT X.

De Regulis Cancellariæ Apoſtolicæ.

IN nonnullis Codicibus etiam ſeſe offerunt Regulæ Cancellariæ Apoſtolicæ, quæ tempore Lucii III Pontificis introductæ, & poſtea illuſtratæ ſunt à Johanne XXII. & ſine dubio vim juris ſcripti acceperunt. Sed tamen neque perpetuæ, neque univerſales fuere; Sed, ut Gloſſa in procœmio iſtarum regularum docet, à Succeſſoribus Pontificum ſemper approbandæ fuerunt. Harum igitur non magnus fuit, nec eſt uſus.

CA-

CAPUT XI.

De Usu & Auctoritate Juris Canonici in genere.

1. QUoniam hæc quæstio facti est, nec ex legibus erui potest, ex probatissimis auctoribus declaranda est. Probatissimus autem hac in re est Arthurus Duck, qui in libello suo de auctoritate Juris Civilis Romani *lib.* 1. *cap.* 7. § 10. & *seq.* hanc rem accuratissimè tractat, quem vide. Ubi ait Jus Canonicum in omnibus Christianarum nationum Academiis receptum esse. Deinde §. 15. quæ & quanta ejus sit auctoritas in singulis regnis, edocet.

2. Singulare quid est in Judæis, qui Juri Civili subditi sunt; *l.* 8. *Cod. de Judæis*, jure verò Canonico non tenentur, ut tradit *Arthur Duck d. lib.* 1. *c.* 7. §. 18.

3. Mores verò nostri magis Canones sequuntur, quàm leges civiles in multis, ut patet ex Decisionibus Curiarum Hollandiæ, Zelandiæ, Westfrisiæ, &c.

4. Quodnam verò sit præferendum in locis, ubi utriusque viget auctoritas, ex Regulis sequentibus manifestum erit.

5. Regula 1. Quoties res obscura & dubia est Jure Civili, decisa & definita Jure Canonico, tam in foro Seculari, quam Ecclesiastico observatur Jus Canonicum, uti communiter docent Doctores per *c.* 1. & 2. *X. d. Nov. op. nunc.* Excipe, nisi Statutum aliquod expresse jubeat judicari secundum Jus Civile.

Regula

6. Regula II. Cum quid Jure Civili definitum, & Jure Canonico non definitum est, tunc judicatur secundum Jus Civile in utroque foro; nisi specialis differentiæ ratio aliud velit.

7. Regula III. Cum Jus Civile & Can: inter se pugnant, secundum Jus Civile judicatur in foro Seculari, secundum Jus Canonicum in Ecclesiastico.

8. Regula IV. In quæstionibus, ubi vertitur animæ periculum, præfertur Jus Canon. Tales autem sunt, quæ spectant causas 1. Matrimoniales, ut Divortiorum, Alimentorum, &c. 2. Pactorum. 3. Usurarum. 4. Bonorum Ecclesiasticorum. 5. Decimarum. 6. Piarum causarum. 7. Testamentorum. 8. Fideicommissorum, & Quartarum, ut Trebellianicæ. 9. Præscriptionum. 10. Ordinis Judiciorum & Appellationum.

9. Regula V. Si diversum sit Jus Civile a Canonico, Judex Secularis servat Jus suum in suo foro, Ecclesiasticus in suo. Si autem alterum magis æquum sit, & rationi magis conveniens, illud in utroque servandum est.

10. Regula VI. In dubio non debet statui differentia inter Jus Civile & Jus Canonicum, sed potius præsumitur alterum cum altero convenire. De his autem Regulis Arthur Duck *lib.* 1. *cap.* 7. § 11. *& seqq.* & Rittershusius latius agunt.

CAPUT XII.

De Fine, & Scopo Juris Canonici.

1. HAc in parte observanda est differentia J.Civ. & Can.: Illius enim scopus & intentio principalis

cipalis est, tranquillitatem & quietem Imperii seu Reipublicæ conservare, uti Justinianus in suis Legibus & Novellis passim inculcat. Hujus verò finis & principalis scopus est, servare animas *c. pænà 2. c. 23. q. 5.*

2. Hinc in J. Civili videtis hoc agi accuratè, ut exquisitissimæ pœnæ & remedia inveniantur contra illos, qui quietem publicam turbare satagunt; sed in Jure Canonico non idem est, ubi omnia potius ad salutem animæ diriguntur, & ubi sanguinis pœnæ præferuntur leniora remedia in salutem animæ, idque adeo, ut, si Clericus judicium sanguinis exerceat, ab officio & beneficio deponatur. *d. c. 2. c. 5.* Ne *Cler. vel monach. sec. se misc.* Hinc quoque Jus Canonicum vult, ut si delinquens pœnitentiam sufficienter egerit, pœna ei remittatur. *c. domino.* 28. §. *fin. dist.* 50.

3. Quamvis autem hæc ita sint, tamen Jus Canonicum vult, pœnas lege statutas, etiam corporales, servari; ideoque meminit quoque ultimi supplicii, damnationis ad Furcas, verberationis, stigmatum, & similium. *c. d. Occidendis.* 8. *c. qui malos.* 29. *c. Homicidas,* 31. *caus.* 23. *q.* 5. *c. ad Audientiam* 3. *X. d. Crim. fals.* (5: 20.) *c. ita quorundam.* 6. *X d. Judæis.*

Caput XIII.

De Navis Juris Canonici.

HAc in causa sequentia sunt observanda

1. In Jure Canonico nos habere sermonem barbarum pro ratione temporis, quo conditi sunt Canones; quod res ipsa testatur.

2. In

2. In hoc Jure multos esse errores Doctorum, qui Jus Civile Romanum perperam interpretati sunt; Unde Cujacius *libr.* 22. *obs.* 16. dicit; *Facessat longe error Doctorum, tametsi Pontificii Decreti auctoritate donatus sit, in c.* 5. *d. Prac. in* 6. *sicut & alii plerique eorum hominum errores, quibus non fuit notum Jus Civile Populi Romam, cum & ejus Juris sermo fuerit incognitus, transierunt in Decreta, vel mores & instituta Regionum.* Quæ observatio utilissima est.

3. Jus Canonicum continet multa veræ Religioni, rationibus Politicis, fidei Historicæ, dictisque Patrum adversantia, quæ omnia profecta sunt ex ambitione & lucri cupiditate Pontificum.

4. Hinc Albericus Gentilis *l.* 1. *d. Nupt. c.* 17. & alii; dicunt Jus Canonicum, multis erroribus, innumeris absurditatibus, infinitis falsitatibus scatere; à semidoctis Pontificibus compositum esse, non tam ad Reipublicæ commodum, quam ad suum commodum stabiliendum.

5. Quæ omnia cum ita se habeant, meritò bilem moverunt tum Luthero, tum aliis summis Theologis. Sed tamen ut Virgilius ex Ennianis, ita ex hoc quoque stercore JCti aurum colligere possunt, tum ad illustrandum Jus Civile, tum ad intelligenda fundamenta Praxeos Forensis, tum ad decidendas causas Jure Civili non definitas.

6. Jus Canonicum continet multas contradictiones, de quibus expressam habet disputationem Wissenbachius post Disputationes ad Inst. pag. mihi 319.

TRACTATUS SPECIALIS
De Differentiis Juris Civilis & Canonici.

CAPUT XIV.
De Summâ Potestate.

1. IN hoc Tractatu primò videndæ sunt differentiæ Juris Civilis, Canonici & Forensis, idque tam in Jure Publico, quam Privato.

2. Jus Publicum est quod ad statum Reip. Romanæ spectat, id est, quod ad utilitatem Reip. Romanæ principaliter tendit. Consistit autem in Sacris, Sacerdotibus, Magistratibus *l.* 1. §. 2. *d. J. & J.*

3. In Jure autem Publico utramque paginam facit Potestas, sive sit Summa, sive Subalterna, aut Subordinata.

Jus Civile.

4. Summa potestas a tempore Augusti fuit penes Imperatores; ante Imperatores erat penes Populum. Hinc videmus omnes leges, quæ latæ sunt de Sacris, ab iisdem esse latas, qui Jus circa profana condebant. Nulla verò erat potestas Pontificum, ideoque in Jure nostro Civili Sacerdotium ab Imperio prorsus separatur. *Nov. 6. pr.* De Anathemate jubet Imperator *l.* 5. §. 2. *C. d. Summ. Trin. l.* 6. §. 4. *l.* 7. §. 3. *eod.* Quæ religio sit servanda, præcipit Imperator *l.* 1. *C. d. t.* Qui Catholici sint, definit Imperator *d. l.* 1. §. 1. Quæ

inter-

interpretatio Sacræ Scripturæ sit accipienda, idem tradit (sc. 70 Interpretum) *Nov.* 146. *c.* 1. De Synodis quotannis habendis, jubet Imperator. *Nov.* 123.*c.*10.& 137.*c.*4.ut & de lectione Scripturæ, & Monachis. *Nov.* 5. & 133. Statuit de Episcopis, quibus certo modo communicationem interdicit. *l.* 30. *C. d. Episc.* & *Cler. Nov.* 123. *c.* 11. Adeo ut Sacerdotes & Clerici nullam Jurisdictionem, sed solam Episcopalem Audientiam habuerint *t. t. C. d. Episc. Audient.*

5. Et quamvis ex *lege* 7. *C. d. Summ. Trin.* quodammodo videatur posse colligi, Pontificem interClericos solum controversiarum fidei esse arbitrum, tamen neque textus hoc satis dicit, neque autoritas horum locorum extra suspicionem est, cum supposititias esse hasce leges arguat Hottomannus *lib.* 1. *Amicab. resp.* 1. quamvis Cujacius & Fachinæus *l.* 8. *Controv. c.* 1. contendant hasce leges esse genuinas.

Jus Canonicum.

6. A Jure Civili hic divortium facit Jus Canonicum, siquidem Pontifex sibi quoque omne jus sumit non modò circa Sacra, quod jure divino sibi competere putat, sed & circa ipsum Imperium, quod ab Imperatore Constantino sibi donatum asserit *c. Constantinus* 13. & 14. *dist.* 96.

7. Atque hinc Imperium esse Feudum Pontificis contendunt Pontificii, ideoque, si quando Imperatores jurejurando se profitentur Protectores & Defensores Ecclesiæ esse, ex eo juramento Protectionis faciunt Fidelitatis. *Clement. un. d. Jurej.* idque firmari etiam multi laborant *tit.* 100.

lib. 4. *Feud.* Sed re penitus perſpectâ, apparet omnes hoſce textus nullius eſſe auctoritatis, neque Imperium eſſe Feudum Pontificis, neque Donationem illam unquam factam eſſe, nec juramentum Fidelitatis Pontifici unquam præſtitum.

Caput XV.

De Donatione Conſtantini Magni.

1. HAnc eſſe falſam ac fictam liquet

(1) Quia ejus ſeculi Hiſtorici prodigioſæ iſtius Donationis, teſte Platinâ, nullam mentionem faciunt.

(2) Quia dictum Capitulum in antiquis Decretis non continetur, ſed *Palea* eſt.

(3) Quia alia capitula Juris Canonici contradicunt *c. ego Ludovicus.* 30. *diſt.* 63. *c. futuram* 15. *cauſ.* 12. *q.* 1. *c. in Synodo.* 23. *diſt.* 63. & *c. cum ad verum ventum* 6. *diſt.* 96.

(4) Quia Hiſtoria teſtatur Imperium, non ab Epiſcopis Romanis, ſed Conſtantini ſucceſſoribus, inter quos teſtamento diviſum eſt, adminiſtratum fuiſſe.

2. Quantum autem ad Juramentum & formulam Protectionis, illud non Fidelitatis, ſed Protectionis, fuiſſe ex ipſo J. Canonico & omnibus jurisjurandi illius formulis conſtat. *c. tibi domino* 33. *diſt.* 63.

3. Eodem quoque modo eſt intelligendus *tit.* 100. *lib.* 4. *Feud.* Vel ſaltem non de Imperio, ſed de aliis quibuſdam ditionibus, quas forte Imp. Jure Feudi a Papâ habet. Sed & reſponderi poteſt, illud caput ad extraordinaria Juris Feu-

Feudalis capitula pertinere, quæ incipiunt a *tit.* 73. *l.* 2. *Feud.* quæ Alvarottus restituit ex quibusdam Manuscriptis.

4. Nemo autem hodie agnoscit Regnum suum ut Feudum Pontificis; quanquam Pontifex, tanquam vicarius Christi & successor Petri, in Jure Canonico sibi sumit potestatem circa Sacra, & per indirectum etiam circa Secularia, quasi Deus *c. 7. dist. 96. c. si Papa 6. dist. 40. c. oves. caus. 2. q. 7. c. 7. dist. 21.*

5. Ex hoc pessimo ac falsissimo principio tempore Gregorii VII, qui circa annum Christi 1075 sedit, (antea enim nunquam tentatum est, teste Onuphrio) natum est hoc axioma: *Pontifici circa Sacra tam absoluta competit potestas, ut etiam exinde Reges regno pellere, vitâ privare, & nihil non in summa Imperia, eorumque capita facere possit*; Verba ipsius Gregorii ad Cardinales & Clericos refert *Syringius de Pace Religionis*, & specimen hujus rei tradit Jus Canonicum *c. alius* 3. *caus.* 15. *q.* 6.

6. Sic primùm Imp. *Henricus* IV a Pontifice vexatus, dein *Henricus* VI, *Fridericus* II, & alii, imprimis vero *Ludovicus Bavarus*. Neque minus sævitum in Galliâ, Angliâ, Hispaniâ, quorum omnium Regnorum felicitatem & quietem nullum aliud malum ita turbavit, quàm usurpata illa potestas Pontificum.

7. Cui tamen sese cordati Imperatores justissime sæpe opposuere; atque ipsos etiam Pontifices loco moverunt, aliosque in locum remotorum suffecerunt, veluti Fredericus Barbarossa, & imprimis Ludovicus Bavarus. Is enim convocatis omnibus Principibus & Statibus Impe-

rii, Francofurti solenni Decreto damnavit potestatem illam Pontificis; Quâ de re fuit celeberrimus Scriptor Occam.

Mores.

8. Summam Pontificis circa Secularia potestatem omnes Populi, etiam Pontificii, non agnoscunt. Atque hinc olim, etiam a Pontificiis Principibus, qui in Belgio rerum potiebantur, publice fuit interdictum: *Ne Rescripta Apostolica reciperentur, antequam probata essent Principibus*, uti confirmat Instructio Curiæ Hollandicæ, & Merula in *Praxi Civ. l. 1. t. 4. c. 1. art.* 19. Idem quoque confirmant Constitutiones Imperii Romano-Germanici. Neque minus alii Reges, & Imperatores Pontifici hac in parte obstiterunt. Hinc Rex Daniæ dicebat: *Nobilitatem a Parentibus, vitam a Deo, Regnum a subditis, fidem ab Ecclesiâ accepimus: Hanc si Nobis invidetis, per præsentes remittimus. Syring. d. lib.* Græci autem Joh. XXII. scribebant: *Potentiam tuam circa tuos subditos firmiter credimus; Superbiam summam tolerare non possumus; Avaritiam saturare non valemus; Diabolus tecum, Dominus nobiscum. Syring. d. lib.*

9. Inter Pontificios tamen summum circa Sacra retinet Pontifex arbitrium, ideoque jura inter eos condit, ac laxat; de matrimoniis ipsorum quoque Regum ac Principum dispensat; Magistratus Ecclesiasticos constituit, aliaque agit.

10. Jugum autem illud circa Sacra excusserunt in Imperio Romano-Germanico Principes, & Status Imperii Protestantes, Angli, Sueci, Dani, Helvetii, Belgæ & alii. Belgæ quidem Helvetiique jure belli summum Imperium circa Sacra

&

& Profana sibi vindicarunt. Reges autem Angliæ, Sueciæ, Daniæ, vi summi Imperii sive Majestatis, sacra sua emendarunt, & Pontifici nuntium miserunt.

11. Principes autem Protestantes in Imperio primò quidem jure Pacis, sive Transactionis Passaviensis *Anno* 1534 cœptæ, sed *Anno* 1552 repetitæ, *Anno* 1555 confirmatæ, & Pace Monasteriensi & Osnabrugensi *Anno* 1648 renovatæ, non tam acceperunt, quàm jure naturali & divino sibi debitam, recuperarunt.

12. Etsi autem hæc Pax Religiosa inita sit, postquam Principes Statusque Protestantes armis eam per aliquot annos nec infeliciter vindicassent, frustra tamen, Pontificii eam impugnant, quasi vi extortam, Concilio Tridentino contrariam, adeoque ipso jure nullam, si quidem Carolus V. non potuerit de illis transigere sine voluntate Pontificis.

CAPUT XVI.

De Subordinatâ Potestate.

1. Potestas Subordinata, id est, Summæ subjecta est quæ proprie Magistratibus competit.

Jus Civile.

2. Jure Civili omnis Potestas, omnis Jurisdictio, omnis magistratus pendet ab arbitrio Imperatoris, adeo ut in ipsos Ecclesiasticos perpetuam habuerint Imperatores potestatem *l. 1. C. Justin. & Theod. d. Ep. & Cler.* Ipsa quoque Ecclesiasticorum electio fiebat ex præscripto Im-

peratorum *Nov.* 6. 56. 57. 123. quâ Justinianus Episcopum jubet 20 libras pendere. Cujus tamen pensionis remissionem impetrasse Agathonem, ipsum Jus Canonicum testatur *c. Agath.* 21. *dist.* 63.

3. Denique nullam tunc Subordinatam Potestatem fuisse Pontifici, omniaque negotia Ecclesiastica alicujus momenti juxta leges & arbitria Principum gesta esse, firmat *Novell.* 3. 5. 56. 57. 58. 137. 146.

4. Jus Pontificium agnoscit omnem illam potestatem eligendi Pontifices, nec non investiendi Archiepiscopos, & Episcopos soli Imperatori competere *c. Hadrianus* 22. *c. in Synodo* 23. *dist.* 63.

5. In his autem capitulis Pontifex sibi nimium sumit, quasi ipse concesserit hanc potestatem Imperatoribus; cum revera tantum sit declaratio Pontificis, Hanc Potestatem Imperatoribus competere.

6. Imò jure veteri omnes Clericos Potestati Seculari atque Imperatori subjectos fuisse, satis probat *Nov.* 83. 123. Ex quibus constat Episcopos nudam tantum habuisse notionem, ut & ex *t. t. C. d. Episc. Aud.*

Jus Canonicum.

7. Ab hoc Jure multum differt Jus Canonicum: Pontifices enim, uti sibi summam arrogarunt potestatem, ita quoque subordinatam condiderunt, & absolutam sibi vindicarunt Hierarchiam; Magistratus Ecclesiasticos constituerunt; Omnes personas Ecclesiasticas Jurisdictioni Seculari exemerunt, & singularem Jurisdictionem in-

introduxere, denique omnia Jura Ecclesiastica sibi vindicarunt.

8. Ipse itaque Pontifex Episcopos constituit, transfert, deponit, restituit; denique omnem curam circa Potestatem & Magistratus Ecclesiasticas sibi sumit *c. 2. d. Translat. Episcop.* Ipse ex Corpore Cardinalium eligitur ab ipsis Cardinalibus. *can. Oportebat.* 3. & *seq. dist.* 79. Cardinales ipse constituit, qui sunt quasi Senatores Pontificis & Ecclesiæ *c. Eccles.* 7. *caus.* 16. *q.* 1.

9. Habent autem hi Jurisdictionem fere Episcopalem *c.* 11. *d. Majorit. & Obed.* In rebus verò Ecclesiasticis summum cum Pontifice Imperium vel clavum Imperii tenet hic Senatus, imò, Sede vacante, Ecclesiam regit.

10. Præter hunc Supremum Senatum proximam Subordinatam Potestatem habent Episcopi, qui, uti & cæteri Prælati, vel per *Electionem*, vel per *Postulationem* promoventur.

11. De Electione & Electi potestate specialem habemus titulum *lib.* 1. *Inst. Jur. Can. tit.* 6. ut & in *Clementinis.*

12. Est autem nihil aliud *Electio*, quàm *Hominis alicujus per fraternam societatem canonicè facta vocatio.* §. *cæterum. Inst. J. Can. d. Elect.*

13. Dignitas autem in hac definitione dicitur Officium cum dignitate Ecclesiasticâ. *Fraterna societas* significat collegia Clericorum; in quæ quis recipitur *canonicè*, id est, secundùm regulas J. Canonici.

14. Electio autem fit tripliciter, vel per *Scrutinium*, vel per *Compromissum*, vel per *Inspirationem.*

15. Per Scrutinium, cum præsentibus omnibus

bus, qui debent, & possunt commodè interesse, tres de collegio fide digni assumuntur, qui secretè & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in Scripturam redacta publicant. Quo facto, habitâ collatione, is demum censetur electus, in quem vel omnes, vel major & sanior pars Capituli statim consensit. *§. Scrutinium. Just. Jur. Can. d. Elect.*

16. *Per Compromissum* celebratur Electio, cum plures idonei viri eliguntur, quorum omnium consensu certo modo facultas & potestas transfunditur, qui arbitrii compromissarii fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non secundùm demandatam formam egerint, nullum habiturum juris effectum. *§. per compròm. eod.*

17. *Per Inspirationem*, cum electores nullo præcedente tractatu, quasi divini spiritus afflatu, simul omnes in unum consentiunt, & simul unum nominant. Quod si forte Laici, prece vel pretio corrupti, aliquem concordibus petant clamoribus, is non tam per *Inspirationem*, quàm per *Nefariam conspirationem* nominatus, omni penitus Electionis fructu carere debet. *§. celebratur. eod.*

18. Fit autem electio citra juramentum. *c. 8. X. d. Consuet.*

19. Postulatio est *Ejus, qui eligi non potest, in Prælatum, concors Capituli facta petitio. pr. Inst. Jur. Can. d. Postul. (lib. 1. tit. 8.)*

20. Cæterum Postulatio fit quoque vel per Scrutinium, vel per Compromissum, & quidem ab iis, qui possunt eligere *c. Innotuit nobis. X. d. Elect. & elect.* Aliquando solenniter, aliquando minus solenniter fit, addito consensu ejus, cujus interest.

21. Ubi

21. Ubi Episcopus, Prælatus similisve ita Electus vel Postulatus est, confirmari debet. Quam confirmationem Jus Pontificium Imperatoribus adimit, nam Episcopum Metropolitanus confirmat; Metropolitanum Patriarcha; Patriarcham summus Pontifex. Neque sufficit electum & confirmatum esse, sed insuper quoque consecrandus est, & quidem intra tres à confirmatione menses, nisi legitimum subsit impedimentum. *c.* 2. *dist.* 75.

22. Fit autem consecratio unctione capitis, & manuum *Chrismate*, solennibus verbis, precibusque. *c. un.* § 1. *in f. d. Sacr. unct. c.* 7. *dist.* 23. & prævio examine.

23. Neque etiam consecratio sufficit Patriarchis, Archiepiscopis & Episcopis, sed hi quoque debent Pallium petere & impetrare, quamvis magnâ redemptum pecuniâ: Antea quippe plenissimam officii & dignitatis administrationem non habent.

24. Patriarchæ autem Pallium à summo Pontifice impetrant; Reliqui a Patriarchis *c. antiqua* 23. *d. Privil.* præstito prius Sedi Apostolicæ Jurejurando Fidelitatis, & Obedientiæ. *c.* 4. *X. d. Elect. c.* 6. *dist.* 23.

25. Est autem Pallium ornamentum Patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropolitanorum, & quandoque Episcoporum, de Corpore Divi Petri sumtum, Pastoralis officii plenitudinem designans *t. t. X d. Usu & auct. pall.* Debet autem quisque cum hoc Pallio sepeliri *c.* 2. *X. eod. tit. c. Nemo per ignorantiam.* 40. *de consecrat. dist.* 1.

26. Cum autem hoc Pallium magno sit redimendum ære, sæpe contingit, ut integri Episco-

patus

patus exhauriantur, & ad paupertatem redigantur redemptione hujus Pallii. Hinc inter gravamina Procerum Romani Imperii adversus Pontificem hoc quoque relatum est, occasioque fuit arma contra Pontifices sumendi, quia sc. (ut loquitur Sleidanus) Pontifex linum suum nimis carè vendebat, & quia experientia probaverat Pontificem ex Archiepiscopatu Moguntino, spatio unius hominis vitæ, ex confirmatione & pallio recepisse summam 175000 Florenorum Germanicorum, id est, circum circa *tres tonnas auri*.

Jus Civile.

27. Electio autem & Constitutio Episcoporum *Jure Civili*, tota quanta, pendet ab arbitrio Imperatoris *N.* 123. *c.* 1. & *seqq.* Imperatores permittunt Clericis, & Primatibus cujusque civitatis tres personas eligere, aut, si tres non reperiantur, duas. Jus Civile quoque requirit jusjurandum *d. Nov.* 123. *c.* 1. neque admittit illos modos per Scrutinium, Compromissum, & Inspirationem. In specie tamen requirit, ut Eligendus sit orthodoxæ fidei, honestæ vitæ, & literatus.

Caput XVII.

De Potestate & Jure Episcopali.

Jus Civile.

1. JUre Civili Episcopis, Abbatibus, & similibus nulla competebat Jurisdictio, sed tantum Nuda notio. *t. t. C. d. Episc. Aud.*

Jus Canonicum.

2. Jure Canonico & Moribus nostris, Jus Episcopale

piſcopale ad 4 potiſſimum capita refertur: Conſiſtit enim (1) in Ordine. (2) In Lege Diœceſanâ. (3) In Jurisdictione. (4) In ſtatu & dignitate ipſâ.

3. Ratione *Ordinis*, Epiſcopis competit (1) Poteſtas docendi & prædicandi verbum Dei. *c. inter cætera. ibiq. Gloſ. X. d. Offic. Ordin.* (2) Adminiſtrandi Sacramenta. *c. ſicut non alii* 11, & *c.* 2. *d. conſecrat. diſt.* 1. (3) Peccatores in Eccleſiâ ligandi, & abſolvendi, ſeu poteſtas clavium. *c. pervenit. cauſ.* 16. *q.* 1. *c. quia quorundam.* §. *clavis. in Extravag. d. V. S.* (4) Paſtores, aliosque ad officium prædicationis in ſuum ſubſidium ſeu liberâ voluntate, ſeu ad Patronorum legitimam præſentationem (*c. decernimus. c. Monaſter. c.* 16. *q.* 1. *c. relatum. X. d. Jure Patronatus*) aſſumendi & conſtituendi. *c. inter cætera. X. d. Off. Jud. ord.*

Patroni autem hoc loco dicuntur hi qui Eccleſias ſuis ſumtibus ædificarunt; Quod Jus Patronatus expreſſe confirmatum eſt Synodo Dordracenâ. (5) Poteſtas Examinandi iſtos Paſtores, in eorumque vitam & doctrinam ſecundùm rigorem Canonicum inquirendi. *c. quando, cum ſeq. diſt.* 24. & *t. t. X. d: Ætate & qualitate Ord.* & omnibus iſtis titulis ab 11 uſque ad 21 *l.* 1. *Decretal.* incluſis. (6) Poteſtas idoneas perſonas ad Eccleſiæ miniſterium ordinandi. *c. perlectis.* §. *ad Epiſc. diſt.* 25. *quamvis.* 4. *diſt.* 68. Quomodo, quâque formâ fiat ordinatio docet *c. in nomine Domini* 1. *diſt.* 23. (7) Miniſtris & Clericis ad ſuſtentationem officior. neceſſaria, titulos, præbendas, Canonias conferendi *c.* 1. 2. *diſt.* 70. (8) Eoſdem in tali officio introducendi & inveſtiendi *c. illud prætereundum. c. cum laici. X. d. Jure Patronatus.* (9) Ab-

batibus,

batibus, Abbatiſſis, & ſacris Virginibus benedictionem dandi *c.* 1. *X. d. Supplic. neglig. Cleric. c. quamvis. diſt.* 68. (10) Eccleſias, & loca ſacra propriâ auctoritate ædificandi, & eligendi, nec non aliis ædificandi licentiam dandi *c. nemò Eccleſ. d. Conſecrat. diſt.* 1. *c. aliud* 14. §. *inſuper. X. d. privil. & exces lib. priv.* cum hoc autem convenit *Nov. Juſtin.* 67. & 131. *c.* 7. (11) Templa erecta conſecrandi *c. Eccleſias c.* 16. *q.* 7. *c.* 13. *d. Conſecrat. diſt.* 1. *l.* 9. *ff. d. R. D.* (12) Loca religioſa faciendi, velut Monaſteria, Oratoria, Xenodochia, Hoſpitalia, *t. t. X. & in* 6. *d. relig. domibus.* (13) Ordinationes Eccleſiaſticas, ad Eutaxiam Eccleſiæ pertinentes, condendi, nec non ſeminaria religionis inſtituendi, ſcil. ſcholas, quas vocant triviales; non verò Academias, quas ſolus Imperator vi ſummæ poteſtatis poteſt fundare *Conſt. Juſt. omnem.* §. *hæc autem tria.* 7. *ad Anteceſſores: c. de quibuſdam diſt.* 37. *c. prohibeat in f. & t. t. X. d. Magiſtris.*

Mores.

4. Hæc quidem hodie ita ſervantur inter Pontificios, ita tamen ut multa ex his non ſolis Epiſcopis, ſed & multò inferioribus, veluti Antiſtitibus, Prælatis, Clericis apud illos competant.

5. Apud illos verò, qui Reformatis ſacris addicti ſunt, quique, ſive Pace religioſâ Paſſavienſi, veluti in Imperio; ſive vi Majeſtatis, ut in Angliâ, Sueciâ; ſive jure belli, ut in Belgio & Helvetiâ, jura Epiſcopalia (inquam territorialia) & ſupremam poteſtatem recuperarunt, neque Epiſcoporum conſtitutio, neque horum jurium, quæ ſunt Ordinis, exercitium ita obſervatur, ſed nonnulla

de his ut ſuperſtitioſa prorſus omittuntur, ut Conſecratio locorum, ſimiliaque. Nonnulla autem eorum, quæ ad munus docendi, & Sacramenta adminiſtrandi ſpectant, per Paſtores tractantur; Nonnulla per eos, qui habent abſoluta jura territorialia, exercentur; & quidem alia immediate, veluti jus præſentatos Paſtores eligendi, vel alios non præſentatos conſtituendi; poteſtas Eccleſiarum condendarum, & ſimilia; Nonnulla verò per alios ſubordinatos, ſive Synodum, ſive Senatus Eccleſiaſticos, ſive alia Theologorum & Eccleſiaſticorum collegia, quò pertinent examina Paſtorum, exercitium poteſtatis clavium, & ſimilia.

7. Quamvis autem in Angliâ aliiſque locis adhuc retineantur nomina & officia Epiſcoporum, tamen horum & adminiſtratio & poteſtas longè alia eſt, quam quæ Jure Canonum deſcribitur, magisque Sacræ Scripturæ accommodata.

Caput XVIII.

De Lege Diœceſanâ.

1. AD *Legem Diœceſanam* ſpectat (1) in genere Canonica obedientia, ſubjectio & reverentia *c. conquerente X. d. off. J. Ordin.* quam omnes de Diœceſi tam Laici, quàm Clerici præſtare tenentur Epiſcopo, unde etiam vocatur Reverendiſſimus, non tantum in Jure Canonico, *c. In nomine Domini 1. d. 23.* & paſſim, ſed etiam in Jure Civili *t. t. C. d. Ep. & Cler. Nov.* 123.

(2) Adminiſtratio rerum & bonorum Eccleſiæ, tam mobilium, quam immobilium *c. ſiquidem. c.*

decretum. & *plurimi alii, cauf.* 10. *q.* 1. *c. percipimus* 24. *cauf.* 12. *q.* 1. Huc quoque pertinet bonorum Ecclesiasticorum perperam alienatorum vindicatio *c. nulli liceat.* & *t.t. X. d. rebus Ecclesiast. non alienand. c. Augustino* 2. *c. si quib.* 42. *cauf.* 12. *q.* 2. *l.* 21. *C. d. S.S. Eccles.* & *Auth. seq.*

(3) Oeconomorum, aliorumque Ministrorum, ad hæc bona administranda constitutio, rationumque ab iis repetitio; quâ in parte huic juri convenit Jus Civile *l.* 33. § *nihilominus.* 4. *C. d. SS. Eccles.* quamvis hoc speciale sit in J. Canonico, quod ex proprio Clero debeant constitui Oeconomi *c. in novâ* 22. *cauf.* 16. *quæst.* 7.

(4) Religiosarum Domuum, rerum administrationem illarum & disciplinam concernentium, cura; Monasteriorum & Monachorum disciplina in Diœcesi etiam ad Episcopum pertinet, *c. Monasteria. c. visitandi. c. non semel cauf.* 18. *q.* 2. Nisi quædam religiosæ domus, earumque cura speciali privilegio ad alios pertineat, de quibus in *Clement.* 2. *d. rel. domib.*

(5) Decimarum perceptio ac distributio *c. omnes decimæ c.* 16. *q.* 7.

(6) Retentio quartæ partis Decimarum pro ipso Episcopo. *c. conquerente* 16. *X. d. off. jud. ord.* Hæc autem portio seu quarta pars, quam Episcopus sibi detraxit, vocatur in Jure Canonico *Portio Canonica*, cujus hodie non magnus est usus.

(7) Visitatio Ecclesiarum: Episcopus enim dicitur ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν, id est, ab inspiciendo *c. Cleros.* 1. §. *Episcopatus. dist.* 21. Hanc expedit nomine ejus aliquando Archidiaconus, qui ideo *Oculus Episcopi* vocatur *c. adhæc.* 7. *X. d. off. Archidiac.* Visitationem

tionem ſequitur ſumptuum in eam faciendorum collectio *d. c. conquerente X. d. off. jud. ord.*

(8) Synodorum in ſuâ Diœceſi convocatio. Differt hic Jus Civile, quod in *Nov.* 137 vult Synodos fieri, non tam ad Conſtitutiones Eccleſiaſticas faciendas (quod potius ad Concilia univerſalia ſpectat) quàm ad tales Conſtitutiones faciendas, quæ vitia in ſua Diœceſi occurrentia & irrepentia corrigant.

(9) Jus exigendi auxilii, in charitate præſtandi, ſi quæ ſit juſta cauſa, aut neceſſitas. *d. c. conqueeente X. d. off. jud. ord.*

(10) Denique Jura Academiarum in ſua Diœceſi. Unde plerumque Cancellariorum in Academiis munus, & poteſtas permittendi indulgendique Doctorales honores, hodie in omnibus Academiis omnium vel Epiſcoporum vel Præpoſitorum Eccleſiaſticorum eſt. Qui tamen iterum hoc officium ſolent vel Decano Facultatis, vel Profeſſoribus committere, non ipſi eo fungi.

Mores.

2. Omnia hæc jura inter Pontificios hodieque obſervantur. Inter Reformatos non æque, ne quidem in Angliâ tam exactè, ſed, ut ſupra dictum, jura Epiſcopalia habent illi, qui habent territorialia, qui tamen illa exercent per perſonas Eccleſiaſticas.

Caput XIX.

De Jurisdictione Episcopali.

Jus Canonicum.

1. JUre Canonico Episcopus Jurisdictionem habet per totam suam Diœcesin *c. cum contingat. X. d. for. comp. d. c. conquerente X. d. off. jud. ord.*

2. Clericorum omnes civiles, & criminales potissimum causas cognoscit, & definit *l.* 33. *& Auth. statuimus. C. d. Episc. & Cler. c. decernimus* 2. *X. d. jud.* Adeo ut Clericus ne quidem jurejurando prorogare possit Jurisdictionem Laici *c.* 10. *X. d. Foro comp.* neque Laicus possit esse arbiter in causis spiritualibus.

3. Pœnas quoque decernit Episcopus, imprimis verò Ecclesiasticas, sive Canonicas, quæ correctionem reformationemque morum, & vitæ præcipue respiciunt. Seculares verò quibus vel ultimum supplicium irrogatur, vel aliàs corpus affligitur, Laicis, tanquam vicariis & delegatis, committere solent: quia judex Ecclesiasticus pœnam non irrogat. *c. Clericus. c. pen. X. ne Cler. vel Monach. secul negot. se immisedant.*

4. Mulcta quoque pecuniaria irroganda ad Seculares pertinet, neque in Fiscum Episcopi, sed in Elemosynam, vel alios pios usus convertitur. *c. Presbyteri* 2. *X d. pœn.* (5. 57.) Huc quoque spectat Clericorum ab officio remotio. *t. t. X. d. Eoq. ord. furt. suscepit.*

5. Observandum autem hoc loco obiter, quod Remotio

Remotio illa, quam *Depositionem* vulgò vocant, Jure Canonico fit duplex, alia *Actualis*, alia *Verbalis*.

6. Actualis propriè *Degradatio* dicitur, ejusque modus describitur in *c. Degradatio d. pœnis in* 6. Tollit autem non tantum officium, sed omnia, quæ ad ordinem & dignitatem spectant.

7. Verbalis fit per sententiam Episcopi, tollitque officium, ita ut Degradatus tamen retineat ea, quæ sunt ordinis Clericalis.

8. Porrò Episcopus censuram Ecclesiasticam in omnes Diœcesanos, Clericos & Laicos per *Excommunicationem Majorem* & *Minorem*, item per *Interdictum Generale & Speciale*, exercet. *c. quærenti* 20. *X. d. V. S.* (5:40.) *l.* 30. *C. d. Epis. & Cl. Nov.* 123. *c.* 11.

9. Est autem *Major* Excommuuicatio, quâ quis excluditur a totâ Ecclesiâ *c. pen. X. d. Sent. Excomm.* & aliàs solet dici *Anathema*, id est, æterna mortis damnatio, quæ quidem J. Canonico est atrocissima pœna, & exactissimam cognitionem requirit. Unde totus *t. in Decret. Sexto & Clement. d. Sent. Excommun.*

10. *Minor* autem Excommunicatio à Sacramentorum perceptione arcet, salvo hominum commercio *d. c. pen.*

11. Interdictum verò hoc loco est *Censura Ecclesiastica, quà Universitati aut Civitati jus religionis exercendæ adimitur, Clericisque interdicitur, ne divina officia celebrent, Sacramenta administrent, aut sepulturâ Ecclesiasticâ mortuos donent. c. si sententia* 16. *d. Sent. Excomm. in* 6.

12. Atque hoc solent facere ob culpam ejus, qui loci Dominus est, aut in eo Jurisdictionem

 habet,

habet *d. c.* 16. Absolutio quoque ab Excommunicatione vel Interdicto pertinet ad jus Episcopale *c. nuper. 29. X. d. Sent. Excomm.*

Jus Civile.

13. Hoc jure hæc omnia ad Potestatem Imperatoris pertinent *l. 5. C. d. Sum. Trin. Nov. 123. c. 11.*

Mores.

14. In Hungariâ legibus fundamentalibus cautum est, ne Excommunicatio fiat injussu Regis. Idem & alibi observatur teste Molinæo.

Jus Canonicum.

15. Similiter *J. Can.* ad Jurisdictionem Episcoporum pertinet *Absolutio a Jurejurando illicitè* extorto, quo ad effectum agendi aliumve *c. 1. c. verum 15. X. d. Jurej.*

Jus Civile.

16. Jure Civili autem illa absolutio pertinet ad potestatem Imperatoris. *l. 6. §. fin. d. Jure Patron. l. fin. ff. ad Mun.*

Mores.

17. Hæc absolutio hodie supremis Tribunalibus competit, teste Gailio, Mynsingero, & aliis, veluti in Imperio Cameræ Spirensi, in Hollandiâ Supremæ Curiæ, quæ est Hagæ-Comitis.

Jus Canonicum.

18. Huc quoque pertinet Jus Dispensandi, ut vocant, super gradibus, in matrimonio prohibitis.

Jus Civile.

19. Quod Jus Jure Civili etiam ad Imperatorem spectabat *t. t. C. Si nupt. ex rescr. pet. l. 38. d. Adopt. l. 31. 57. d. R. N.*

Mores.

20. Hodie ad illos, qui majestatem habent, pertinet. Observandum autem in gradibus prohibitis non admitti dispensationem in lineâ ascendente & descendente, sed tantum in collaterali.

Jus Canonicum.

21. Denique Jus dispensandi, de defectibus & irregularitatibus Clericorum *c. ad Audientiam, c. continebatur. X. de Homic. c. 2. d. Cler. pugnant. in duell.*

Mores.

22. Censura autem & disciplina Ecclesiastica hodieque exercetur per personas Ecclesiasticas, non per ipsos Principes, aut eos, qui summam habent potestatem in Disciplinâ Ecclesiasticâ. *De Disciplinâ Ecclesiasticâ* in Belgio elegantissimè scripsit Essenius, in Imperio Carpzovius *in Tract. de Jurisdictione Ecclesiasticâ.*

CAPUT XX.

De Statu, & dignitate Episcopali.

Jus Canonicum & Civile.

1. DIgnitas Episcopalis consistit primò in titulis & honorum nominibus. In genere E-

piſcopi habent gradum Illuſtrium, qui quidem ſummus fere erat Jure Civili. *c. fin. c. 5. q. 2. junct. l. 17. §. fin. C. d. dign. Auth. Epiſcopalis, & l. 21. C. d. Epiſ. & Cler.*

2. Tres enim Jure Civili ſunt gradus honorum, Clariſſimi, Spectabiles, & Illuſtres. Sed & alii erant Superilluſtres. Juſtinianus Epiſcopos non vocat Illuſtres, licet dignitatem Illuſtrium habeant, ſed Reverendiſſimos, Sanctiſſimos, *Nov.* 3. 5. 7. 11. 81.

Mores.

3. Proprie maximus titulus Epiſcopi eſt *Reverendiſſimus*, eoque nomine moribus quoque noſtris vocatur Belgicè **Hooghwaerdighe**. Archiepiſcopi & Cardinales vocantur Eminentiſſimi, Germ. **Hooghwaerdighſter**.

Jus Civile.

4. Multas autem immunitates, libertates, & ſecuritates Imperatores conceſſerunt Epiſcopis, *Auth. nullus Epiſcop. & t. t. C. d. Epiſc. & cl. Nov.* 81.

Jus Canonicum.

5. Cui convenit Jus Canonicum in *Clement. ſi quis ſuadente* *1. d. pœn.*

Jus Canonicum.

6. Ad dignitatem verò Epiſcopalem ſpectat Jus coronandi Imperatores, & Reges: nam, ut S. Scriptura paſſim teſtatur, Sacerdotes & Prophetas unxiſſe Reges, ita hoc poſteà Moribus fere totius Orbis tranſlatum eſt ad Epiſcopos. Hinc Imperator, ſeu Rex Romanus primum coronatur

atque

que inungitur ab Archiepiſcopo Colonienſi, ut videmus in aureâ Bullâ Caroli IV: Rex Hiſpanus a Toletano; Gallus a Remenſi; Anglus a Cantabricenſi; Hungaricus a Strigonienſi; Polonus a Guernenſi; Bohemus a Pragenſi; Suecus ab Upſalienſi; Danus a Lundenſi; Scotus ab Epiſcopo St. Andreæ.

7. In Imperio autem eminentior eſt dignitas Epiſcoporum: quia ibi jura Territorialia & Regalia, ut alii Principes, poſſident, donec ab Imperatore inveſtiuntur. Quamvis hæc jura non tanquam Epiſcopi, ſed tanquam Principes & Vaſalli Imperii tenent, unde etiam horum Jurium in Jure Canonico nulla eſt mentio.

8. Quæritur, Quare Epiſcopi ſummas illas dignitates, velut Cancellariorum Imperii & ſimilium habeant? Reſp. Illæ dignitates ab antiquo de neceſſitate in Epiſcopos, qui literati erant, fuere collatæ, cum olim Principes propter ſummam imperitiam illis adminiſtrandis non ſufficerent.

9. Jure tam Civili, quam Canonico varia & plurima privilegia ſunt data Epiſcopis, Clericis, & Sacri Ordinis Viris, de quibus paſſim Jure Civili in *t. t. C. d. Epiſ. & Cler.* & in *t. d. SS. Eccl.*

10. Quæ tamen privilegia moribus, præſertim Belgii, ſunt antiquata, teſte *Grot. in Introd. & Gronew. ad l. 4. C. d. Epiſ. & Cler.*

Mores.

11. Primi Chriſtiani Imperatores plurima Eccleſiaſticis largiti ſunt privilegia & bona, quà mobilia, quà immobilia. Cum autem Eccleſiaſtici plurima corraderent, & conſervando cumula-

mularent, neque ferrent Ecclesias, earumque personas ullis exactionibus onerari, *t. t. X. d. Immun. Eccles.* non potuit non hæc res in summam Imperii perniciem vergere. Cui malo remedium allaturi prudentes Principes, maximè in Belgio, Ecclesiasticis immobilium acquisitionem in universum interdixere, plurimis in eam rem editis Constitutionibus, juxta quas amortisatio bonorum ex indulgentiâ Principis impetranda est, teste *Grotio Introd. l. 2. p. 5. 2. 13.* & *Zypæo Not. Jur. Belg. pag.* 16.

12. Amortisatio dicitur, quando bona quædam veniunt in manum quasi mortuam, unde postea extorqueri nequeunt; Veluti cum veniunt in Ecclesiam; tunc enim, quia bona Ecclesiastica alienari non possunt, posteà ad alios redire nequeunt.

Mores.

13. Cæterum quomodo hodie quædam Bona immunitate Ecclesiasticâ gaudeant, docet Groenew. ad *Auth. Cassa. C. d. SS. Ecclesiis.*

TRAC-

TRACTATUS
DE
JURE PRIVATO.

Juxtà tria Juris Objecta, & Ordinem Institutionum Justiniani.

CAPUT XXI.

De Jure Personarum.

1. OCcurrit hic triplex status 1. Herilis & servorum. 2. Familiæ, seu Patriæ Potestatis. 3. Tutelæ & Curæ.

Jus Civile.

2. Summa divisio hominum est in liberos & servos *pr. J. d. J. Person.*

Jus Canonicum.

Summa divisio est in Laicos & Clericos *c. 7. c. 12. q. 1.*

Jus Civile.

3. *Jure Civili* Servitus est Constitutio J. Gentium §. 2. *d. Jure Person.* Quia J. Gentium captivi servantur, non occiduntur.

Jus Canonicum.

4. *Jure Can.* dicitur Servitus introducta per ebrietatem. *c. Sexto die 8. vers. manebat. dist.* 35.

Quod

Quod quomodo intelligendum sit, non est adeo expeditum; Nisi forte dicas *Ebrietatem* hic intelligi de statu mentis malè sanæ, & quod illi qui, neglectâ pace, bellum sectati sunt, & per bellum captivitates, per captivitates servitutes introduxerunt, non satis sanæ mentis fuerint; quæ licet ita sint, non tamen expresse servitutem improbat Jus Canonicum, sed contrà confirmat, eam non esse contra naturam. Limitat tamen eam magis, quàm Jus Civile: nam hoc Jure servi pro nullis & mortuis habentur. *l.* 14. §. 3. *R. N. l.* 22. 32. *d. Reg. Jur. l.* 3. *C. d. Incest. nup.* Illo verò, sc. Canonico, matrimonium contrahere possunt *c.* 1. *& t. t. X. d. Conjung. serv. c.* 5. *caus.* 29. *q.* 2.

Jus Civile.

5. Servus cogitur salutem Domini præferre suæ saluti. *l.* 1. §. 28. *ff. d. St. Sylan.*

Jus Canonicum.

Hoc Jure contra. *c. humanum. dist.* 1.

Jus Civile.

6. Modi, quibus servi fiunt liberi, pauci sunt, certique, & enumerantur *t. t. J. & ff. d. Manum.*

Jus Canonicum.

Judæus, simulac Christianus fieri desiderat, fit liber. *c. nulla.* 14. *dist.* 54. Imo Pontifex Pius V. edidit Constitutionem, quam refert Petrus Matthæus in 6. *X.* quâ captivos sacrò Baptismate lavatos, liberos esse vult. Et certum est analogiam & rationem J. Canonici non admisisse jus illud

illud Romanum Dominicum, exercendum a Christiano in fratrem Christianum, cui charitatem Christianam ita præscribit & inculcat, ut cum eâ durius illud Jus Romanum herile consistere non possit.

7. Itaque quo magis invaluit Christiana religio, eo remissius actum est cum servis, inprimis verò Christianis.

Mores.

8. *Moribus nostris*, inprimis apud Belgas, servitus prorsus exolevit, ita ut etiam servi, qui aliunde huc adducuntur, simul atque Imperii Belgici fines intrarunt, invitis ipsorum Dominis, ad libertatem proclamare possint. Idque horum locorum Constitutionibus publicis confirmatum est, & nonnullis aliis receptum Christianis, ut testatur Grotius *Introd. l.* 1. *part.* 4. §. 2. *Zypæus d. not. Jur. Bel. l.* 6. *tit.* 1. & fusius Groenew. ad *t. Inst. d. his q. sunt sui vel al.* In aliis tamen Imperiis, veluti in Imperio Romano Germanico, in Regno Galliæ, Poloniæ, Sueciæ, Daniæ, & aliis, non quidem Romana servitus manet, sed status hominum propriorum pristinæ servituti non dissimilis. In Germania enim habent suos homines proprios (Lyfeigene) in quorum & personam, & bona Domini multum Juris habent, quod & in aliis Regnis ac Imperiis obtinet, de quibus Juribus integrum tractatum scripsit *Stammius d. Jure Personali*, & *Zusanus de Hominibus propriis.*

9. Sed & ipsissima servitus hodie exercetur in istis locis, ubi cum Turcis, Saracenis, Tartaris bella gerunt, & captivi in servitutem rediguntur,

guntur, ut ibi hodieque captivitas ſit cauſa ſervitutis: quâ de re etiam recentes habemus Conſtitutiones Imperii, qualis Conſtitutio *Caroli* V. *Anno* 1542 Spiræ edita.

Caput XXII.

De Patriâ Poteſtate.

Jus Civile.

1. PAtria poteſtas, quæ propria eſt Civium Romanorum, §. 2. *Inſt. d. Patr. pot.* ſumma quidem eſt ratione Juris, quod habet Pater, tum in perſonam, tum in bona Filii, ut conſtat ex *t. t. C. d. Emend. Propinq. & t. c. d. Patr. poſt.*

Jus Canonicum.

2. Hoc jus Jure Canonico non improbatur, ſed etiam agnoſcitur.

Jus Civile.

3. Differt tamen Jus Canonicum & J. Civ. in eo, quod J. Civ. ſumma Patriciatus dignitas Filium a Patria poteſtate liberet, nec non Conſularis & Epiſcopalis. §. 4. *J. quibus mod. Jus p. p. ſolv. Auth. Sed Epiſcopalis. C. d. Epiſ. & Cler.* poſt *l.* 34. *eod.*

Jus Canonicum.

4. JURE *Canonico* Patriam poteſtatem ſolvit quoque titulus inferior, quam Sacerdotii, veluti Clericatus *c. per venerabilem*, 13. *pr. X. q. filii ſint legit.* (4:17.)

Mores.

Mores.

5. *Moribus nostris*, in Hollandia aliisque locis esse antiquatam prorsus Patriam potestatem, post Grotium & Gudelinum testatur *Groenweg: ad tit. Inst. d. Pat. pot.* In Frisiâ Occidentali plenissime adhuc viget, teste *Sande l. 2. Decis. t. 7. dec. 1.* idemque obtinet in Frisiâ Orientali, ut parte Romani Imperii, in cujus plerisque territoriis & Patriam potestatem, & emancipationes, aliosque modos eam solvendi obtinere, plurimis auctoritatibus confirmatur in *Synops. Inst. Schulziana.*

6. In Galliâ quoque vestigia Patriæ potestatis remanere vult Scoppius; consuetudine tamen illam esse sublatam refert *Connan. l. 2. Comment. c. 13.* & Mornacius ad *l. 8. d. His qui sunt sui vel al. Jur.* Patria autem potestas acquiritur J. Civili tribus modis, Nuptiis, Legitimatione, & Adoptione, eaque occasione hic agitur de *Nuptiis.*

CAPUT XXIII.

De Nuptiis.

1. TRactatus de Nuptiis dividitur in tria membra. 1. De Sponsalibus. 2. De Matrimonio. 3. De Divortiis, sive causis dissolvendi matrimonii.

Jus Civile.

2. Prima differentia circa Sponsalia inter Jus Civile & Canonicum est, quod JURE *Civili* omnia Sponsalia sint mentio & repromissio futurarum

turarum Nuptiarum *l. 1. ff. & C. d. Sponſ.* Unde conſtat omnia Sponſalia eſſe de futuro.

Jus Canonicum.

3. Jure *Canonico* verò alia ſunt de præſenti, alia de futuro: *c. pen. & ult.* X. *d. Sponſ.* Sponſalia de præſenti ſunt, quæ habent purum & abſolutum conſenſum; de futuro, quæ obligant cum aliquo tractu temporis.

Mores.

4. *Moribus noſtris* Jus Canonicum ſequimur, & diſtinguimus inter Sponſalia de præſenti & de futuro, nec non differentiam facimus ratione effectuum.

Jus Civile.

5. Alii deſponſata renunciare conditioni, & alii nubere non prohibetur. *l. 1. C. d. Sponſ. l. 10. D. eod. l. 2. §. 2. ff. d. Divort. l. 2. C. d. Repud.* Cum enim olim permiſſa fuerint divortia bonâ gratiâ, per quæ diſſolvi poterant matrimonia, multò magis Sponſalia; adeoque Jure Civili Sponſalia non habebant vim contractus.

Jus Canonicum.

6. Sponſalia vim contractus habent, & ab iis recedere non licet *C. 2. d. Sponſ.* uti conſtat ex inſcriptione *tituli* X. *d. Cond. appoſ. in deſponſ. & aliis contractibus.*

Mores.

7. Moribus noſtris non tantum Pontificii, ſed etiam Proteſtantes, atque ipſi Belgæ ſequuntur Jus Canonicum, & Sponſalia obſervant tanquam con-

tractus bonæ fidei, uti post multos alios observat *Groenew. ad l.* 1. *C. d. Spons.* ubi expressè citat *c. ex litteris* X. *d. Spons.* & *c. desponsatam. c.* 27. *q.* 2.

Jus Canonicum.

8. Sponsalia sub conditionibus turpibus, quæ tamen substantiam matrimonii non evertunt, (veluti si homicidium feceris) contracta, valent, & hæ conditiones pro non adjectis habentur *c.* 1. *c. ult.* X. *d. Cond. appos.*

Jus Civile.

9. Jure Civili id secus se habet: cum ejusmodi conditiones actus inter vivos vitient, & in ultimis voluntatibus pro non adjectis habeantur. §. 24. *Inst. de Inut. stip. l.* 31. *d. O. & A.*

Mores.

10. *Moribus nostris* non solum Pontificii, sed & purioris religionis asseclæ videntur sequi Jus Canonicum, uti constat ex observatione Theorica Pract. Hahnii *in Wes. ad tit. d. Sponsal.*

Jus Civile.

11. Hoc Jure Sponsalia nemo potest contrahere ante septennium expletum, & qui volunt contrahere matrimonium, debent esse puberes *l.* 14. *d. Sponsal. pr. Inst. d. stupt.*

Jus Canonicum.

Jure *Canonico*, neque in Sponsalibus neque in Nuptiis certa ætas definita est, sed *si malitia ætatem suppleat*, matrimonium potest contrahi, nec in Sponsalibus certa ætas requiritur *c. q. c. ult. X. d. Spons. Impub. c.* 3. *X. d. Spons.*

Mores.

12. *Mores nostri* variant hic, & nonnullorum locorum Statuta & consuetudines faciunt divortium a Jure Can. & Civ. Sic Statuta Lunenburgensia requirunt in fœminis ætatem XVI annorum. Aliorum verò locorum Statuta, inprimis qui Sacris Pontificiis addicti non sunt, servant Jus Civile; plerique tamen Jus Canonicum sequuntur, tutius ducentes Judicis arbitrio committi, quæ ætas, quæ persona apta sit ad contrahendum matrimonium, uti constat ex *Synopsi Schultzianâ*.

Caput XXIV.

De ipso Matrimonio.

Jus Civile.

1. PRima differentia inter Jus Civile & Can. est, quod Jure *Civili* Causa matrimonialis non habeat forum separatum, neque annumeretur Sacris: Hujus quippe rei nulla mentio in universo Jure Civili. Sed cognitio de controversiâ matrimoniali, ut & alia Civilis, spectat ad Magistratus ordinarios, & suprema potestas circa has causas ad Principem. *l. t. C. Si Nupt. ex Rescr. pet.*

Jus Canonicum.

2. Jure *Canonico* causa Matrimonialis habetur pro Spirituali, & spectat ad Forum Ecclesiasticum. *c. multorum.* 10. *c.* 35. *q.* 6.

Mores.

Mores.

3. *Moribus nostris* Jus Canonicum ſervatur inter Pontificios, Jus Civile inter Reformatos, aliosque, ita tamen ut multis in locis, inprimis apud Lutheranos, Magiſtratui Politico adjungantur quidam Eccleſiaſtici, ex quibus ſingulare *Judicium Matrimoniale* fit. Belg. **een Echtgerigt.**

Jus Civile.

4. JURE *Civili* Cives tantum Romani contrahunt nuptias ſeu matrimonium *pr. Inſ. d. Nupt.* unde ſervi non contrahunt matrimonium, (ſed contubernium tantum) nec deportati, nec peregrini. Ulp. in *Fragment. t. 5. l. 3. C. d. inc. & inutil. nup.*

Jus Canonicum.

5. JURE *Canonico* Matrimonium quoque permittitur ſervis *c. pen. X. d. Conjug. ſerv.* & multò magis deportatis ac peregrinis. Quod ſi tamen quis liber duxerit ſervam, requiritur, ut ſit non ignarus conditionis ſervilis, aliàs ut erroneum diſſolvitur matrimonium. *c. 2. c. 2. & ult. X. eod.*

Mores.

6. *Moribus nostris* Jus Can. magis ſequimur.

Jus Civile.

JURE *Civ.* veteri Clericis quoque permiſſum fuit conjugium. *l. 2. in f. C. d. Ep. & Cl.* ſed poſtea, inprimis per Conſtitutiones Juſtiniani, Clericis non fuit permiſſum. *N.* 123. *c.* 14. & 29. & Clericatus morti conparatur *N.* 22. *c.* 5.

Jus Canonicum.

7. Jure *Canonico* veteri, matrimonium quoque Clericis erat permiſſum, & uſitatum *c. Nicæna.* 12. *diſt.* 31. ſecus eſt Jure Can. recentiori. *t. t. X. qui Cler. vel vovent. Matrim. contr. paſſ.* cujus rei quidem abſurdam rationem reddit *c. X. d. Vit. & hon. Cler.* (3: 1.) licet matrimonium inter Sacramenta referat.

Mores.

8. *Moribus noſtris* Pontificii Jus Can. ſervant; Noſtrates Jus Civ. & Canonicum vetus, ut Juri Divino convenientius.

Jus Civile.

9. *Jure Civ.* requiritur conſenſus Parentum, in quorum poteſtate ſunt liberi, ſine quo matrimonium eſt ipſo J. nullum. *pr. Inſt. d. Nup. l.* 25. *ff. & l.* 12. *C. eod.*

Jus Canonicum.

10. Jure *Can.* inprimis noviſſimo, conſenſus hic non requiritur. *c. cum cauſam* 6. X. *d. Raptor. c. per tuas.* 6. X. *d. Cond. appoſ. c. ſufficiat. c.* 27. *q.* 2. *c. cum ad.* X. *d. Sponſal. c. verum* X. *d. Regular. c.* 1. X. *d. Deſponſ. Imp.* & quamvis nonnulla capita aliud innuere videantur, ipſi tamen Pontificii ita Jus ſuum interpretantur, ut liquet ex *Gail.* 2. *Obſ.* 33. Imo Concilium Tridentinum anathemate damnat eos, qui dicunt conſenſum Parentum ad Matrimonium eſſe neceſſarium, *Seſſione* 24.

Mores.

Mores.

11. *Moribus nostris*, Juri Divino, & Naturali Jus Canonicum hac in parte convenientius videtur, quibus absoluta illa necessitas consensus Parentum, & distinctio eorum, qui habent Patriam potestatem, & non habent, non ita recepta est, saltem in plerisque locis: In Hollandiâ enim filii 25, & filiæ 20 annis minores sine consensu Parentum non possunt nuptias contrahere, juxtà *Ord. Pol. Holl. art*, 3. Quæ plenius tractat Grotius in *Introd. l.* 1. *p.* 8. & *Groenew. pr. J. d. Nup.* De Saxoniâ, Germaniâ & aliis, vide *Synops. Inst. Schultz.*

Jus Civile.

12. Jure *Civ.* Matrimonium potest esse sine dote *l. ult. C. d. don. ant. Nupt.*

Jus Canonicum.

Jure *Can.* matrimonium non est sine dote *c. nullum.* 6. *caus.* 30. *q.* 5.

Mores.

Moribus nostris Jus Civile prævalere certum est.

Jus Civile.

13. Jure *Civ.* matrimonium inter collaterales permissum est Consobrinis. §. 4. *Inst. d. Nup.* & quanquam illas nuptias Imp. Theodosius aliquando prohibuerit, filii tamen ejus Patris legem antiquarunt. *l.* 19. *C. d. Nup.*

Jus Canonicum.

14. JURE *Can.* prohibitio inter Collaterales multò latior eſt: Nam veteres Canones nuptias prohibent inter collaterales uſque in infinitum *c.*16. 17. 18. *cauſ.* 35. *q.* 2. Poſt ad ſeptimum gradum reſtricta eſt *c.* 19. 20: *eod.* tandem demum in quinto gradu Canonico, id eſt, 10 Civili matrimonium permiſſum eſt, tam in lineâ æquali quàm inæquali. *c.* 8. *X. d. Conſang.* & *affin.* (4: 14.)

Mores.

15. *Moribus noſtris* Pontificii ſequuntur Jus Canonicum; Reformati Jus Civile, & Belgæ quidem ſimpliciter, ut teſtatur *Grot. in Iſag. p.* 1. *t.* 5. Apud alios tamen Reformatos conſobrini conjungi nequeunt, niſi impetratâ prius diſpenſatione, ut conſtat è *Synopſ. Schultz. ad* §. 4. *J. d. Nup.* licet J. divino conſobrinor Nuptiæ non ſunt vetitæ.

16. Jus autem Canonicum hac in parte ex duplici quidem ratione eſt abſurdum: tum quia libertatem impedit in matrimonio (forte ut Pontifici ex prohibitorum conjugiorum permiſſione uberior ſit quæſtus) tum quia ſibi conjungi permittit eos, qui ſibi ſunt parentum liberorumve loco.

Jus Civile.

17. JURE *Civ.* inter Raptorem & Raptam, licet conſentientem, non poteſt eſſe matrimonium *l. un. c. d. Rap. Virg. l. pen. c. d. Ep.* & *Cler.* quod etiam videntur probare Canones veteres juxta *c.* 1. 2. & *ſeq. cauſ.* 36. *q.* 2.

Jus Canonicum.

18. Jure *Can.* recentiori, permittitur matrimonium, si prior dissensio transeat & raptor & rapta postea consentiant. *c. cum caut. c. J. X. d. Raptor.* idque confirmat Concilium Trident. *d. Sessione 24. d. reform matrim. c.* 26.

Mores.

19. *Moribus nostris* Constit. Carol. V. & multorum locorum legibus Raptor ultimo supplicio afficitur. Id tamen non in omni raptu observatur, sed inprimis, si vis publica, vel alia atrocior circumstantia accedat, unde etiam mitiorem illam sententiam Juris Canonici, & matrimonium inter raptorem & raptam non modo apud Pontificios, sed & Reformatos consistere, patet ex *Groenew. ad t. C. d. rap. Virg.*

Jus Civile.

20. Jure *Civ.* veteri matrimonium prohibetur inter Senatorem & libertam, aliamque similem fœminam *l.* 23. *l.* 44. *ff. d. R. N. l.* 15. *C. d. Nup.* Justinianus tamen postea in gratiam suæ Theodoræ, quæ fuerat turpissima meretrix & scenica, constituit, ut etiam maximis decorati dignitatibus cum libertis & humilioribus quibuslibet conjungi possint *Nov.* 117. *c.* 6.

Jus Canonicum.

21. Jure *Can.* etiam indistincte permittitur matrimonium dignissimorum cum indignissimis, & Patronorum cum libertis sine ullo discrimine. *c. si quis ancillam.* 3. *c.* 29. *q.* 2. *c.* 20. *X. d. Sponsal.*

Mores.

22. *Moribus nostris* illud quoque servatur, ut inter plures testatur *Groen. ad l.* 23. *c. d. Nup.*

Jus Civile.

23. JURE *Civ.* prohibetur matrimonium inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam *l.* 36. *l.* 59. *l.* 66. *& pen. ff. d. R. N. t. t. C. d. Interd. matr. int. tut. & pup.*

Jus Canonicum.

24. JURE *Can.* talis prohibitio non invenitur, sed tale matrimonium permittitur.

Mores.

Moribus nostris Jus Canonicum servatur, teste *Groen. ad d. t. C. d. int. mat. tut. & pup.*

Jus Civile.

25. JURE *Civ.* prohibetur matrimonium inter Præsidem & mulierem Provincialem *l.* 38. *l.* 63. 65. *ff. d. R. N.*

Jus Canonicum.

JURE *Can.* non item, sed tantum inter baptizantem, & baptizatam, suceptorem & susceptam, ob cognationem & affinitatem spiritualem, prohibetur matrimonium *c. ex literis* 8. *X. d. Cognat. Spir.* (4: XI.) *l.* 26. *C. h.*

Mores.

26. *Moribus nostris* secus est, & non attenditur spiritualis cognatio. Sed in omnibus his speciebus

ciebus obſervandum eſt, quod Jus Canonicum rem ſemper ad ſimplicitatem Juris gentium reduxerit, & Mores noſtri ut plurimum id imitentur.

Jus Civile.

27. Jure *Civ.* nullo loco prohibetur matrimonium cum eo, qui alienis ſacris addictus aut hæreticus eſt *l.* 16. *C. d. Ep. Aud. l. pen. d. Sponſ.*

Jus Canonicum.

28. Jure *Can.* autem prohibetur. *c.* 14. *d. hæret. in* 6. *c.* 16. *cauſ.* 28. *q.* 1.

Mores.

29. *Moribus noſtris* Jus Can. inter Pontificios, inter alios Civile ſervatur.

Jus Civile.

30. *Jure Civ.* ſolus conſenſus & affectus nuptialis facit Nuptias, neque ullæ aliæ ſolennitates pertinent ad ſubſtantiam Nuptiarum. *l.* 30. *d. R. J. l.* 22. *C. d. Nupt. Nov.* 22. *c.* 3. *c.* 4. *Nov.* 117. *c.* 3. & 4. Quinimo tacitus conſenſus J. Civ. facit Nuptias: nam ex diuturna cohabitatione præſumitur matrimonium, liberique æſtimantur legitimi. *l.* 24. *d. R. N. Nov.* 78. *c.* 4. Jure veteri quoque uxor poterat uſu capi: ſi enim integrum annum cum viro cohabitaſſet, uſu capta cenſebatur.

Jus Canonicum.

31. Jure *Can.* videtur requiri benedictio Sacerdotalis, aliæque ſolennitates hodie fieri ſolitæ *c.* 2. *cauſ.* 30. *q.* 5. *c.* 50. *cauſ.* 27. *q.* 2. *c. ult. d.* 23.

c. nulli. 19. *cauf.* 35. *q.* 2. *c. vir* 3. *X. d. fec. Nup. c.* 6. *cauf.* 30. *q.* 5. Sed tamen hæc ad fubftantiam matrimonii non ita requiri, ut hifce deficientibus matrimonium fit ipfo jure nullum, multa alia loca evincunt. *c. noftrates,* 3. *cauf.* 30. *q.* 5. *in J. c. veniens.* 15. & *c.* 21. *X. d. Sponfal,* Atque fic Jus Canonicum cum Civ. conciliat Perezius *ad. d. tit. C. d. Nup. n.* 12.

Mores,

32. Conveniunt Mores cum Jure Can. quodammodo; nam Proclamationes, Benedictio Sacerdotalis obfervantur quidem, fed non tanquam requifita effentialia; Unde in Belgio multi, fc. non Reformati, coram magiftratu matrimonium contrahere poffunt *Ord. Pal. Holl. art.* 3. Et in Germaniâ, Frifiâ, aliisque locis liberi ante benedictionem Sacerdotalem nati non pronunciantur illegitimi, ut teftatur *Sande in Dec. l.* 1. *t.* 1. *dec.* 1. & *Hahn. abf. Theor. Pract. ad Tit. d. R. N, n.* 5.

33. Concilium Tridentinum aut alioqui Jus Pontificium noviffimum alia ad matrimonium requirit, fc. ut præcedant trinæ proclamationes fiatque benedictio a Paracho ordinario, quod inter Pontificios etiam hodie obfervatur, quanquam multi etiam ex illis hæc nolunt fpectare ad fubftantiam, ex quibus intelligitur Novellam *Leon.* 89. ufu non effe receptam.

CAPUT XXV.

De Divortio.

Jus Civile.

1. PRima differentia inter Jus Civ. & Can. est quod JURE *Romano*, & vetustissimo & recentissimo matrimonium facile poterat dividi, si quidem divortia fiebant bonâ gratiâ, quæ ante se antiquata Justinus secundus, Justiniani ex sorore nepos, iterum valere jussit *Nov.* 140. olim enim Jure veteri valebant *l.* 32. §. 10. *d. donat. int. vir.* Ipse Justinianus hoc jus antiquaverat per *N.* 22. & 117. *c.* 8. 10. Olim quoque malâ gratiâ fiebant divortia propter quaslibet varias, multas, ac leves caussas *l.* 9. & *t. t. ff. d. divort. & rep.* quæ posteà per Theodosium nonnihil restrictæ sunt in *l.* 8. *C. eod.* usque ad decem & septem, ob quas uxor repudiabatur, de quibus posteà Justinianus *N.* 117. *c.* 8. retinuit tantum 7, & de tredecim caussis, ob quas vir poterat repudiari, retinuit tantum 5. *Nov.* 117. *c.* 9.

Jus Canonicum.

2. Hoc Jus toto cœlo differt a superiori: distinguit enim divortia in duo genera; Alterum quod fit quoad thorum & mensam, cum scilicet mutua conjugalis conversatio ad tempus, vel in perpetuum inter dicitur.

3. Idque (1.) propter adulterium *c.* 1. & 3. *caus.* 32. *q.* 7. Item (2.) si conjux in hæresim labatur. *c.* 2. *X. d. divort.* & (3.) ob sævitias & insidias vitæ structas *c.* 2. *caus.* 32. *q.* 7.

4. *Alterum*

4. *Alterum* genus est, quo ipsum matrimonii vinculum solvitur, quod fit si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero, sine scandalo, cohabitare nolente. *c.* 7. & 8. *X. d. divort.* Item propter frigiditatem & impotentiam *antenuptialem. c.* 1. & *t. t. X. d. frig.* & *mal.* Item propter religionem, si alter *ante concubitum* velit monasterium ingredi. *c.* 2. *d. convers. conjug.* Sed hisce casibus matrimonium non tam dissolvitur, quam nullum pronunciatur, adeoque verum divortium Jus Canonicum non agnoscit.

Mores.

5. *Moribus nostris* Ius Canonicum Pontificii servant, Nostrates Ius divinum, quod medium est inter Ius Canonicum & Civile. Itaque ex J. Can. retinemus distinctionem inter separationem quoad vinculum, & quoad thorum ac mensam. Sed cum jure divino ob duas causas divortium verum admittimus, sc. *propter adulterium*, quod ipse Christus permisit, *Matth.* 5. & propter malitiosam desertionem, quam Paulus permisit 1 *Cor.* 7. Propter malam tractationem & insidias vitæ structas, cum Iure Canonico admittimus divortium quoad thorum & mensam, uti pluribus videre est apud *Hahn. Obs. Theor. Pract. ad t. d. divort.* & *Groen. ad tit. d. repud.*

Jus Civile.

6. Si impotens matrimonium contraxerit, & matrimonium ob impotentiam rescindendum sit, tunc prius olim biennium, hodie triennium a nuptiarum tempore elabi debet. *N.* 22. *c.* 6. *N.* 117. *c.* 12.

Jus

Jus Canonicum.

7. JURE *Can.* si de impotentiâ coëundi constet, matrimonium statim separatur, si non constat etiam per triennium exspectandum est.

Mores.

8. *Moribus* magis sequimur Jus Canonicum teste *Grot. & Groen. ad l.* 10. *C. d. Repud.*

Jus Civile.

9. JURE *Civ.* qui damnatam adulterii ducit, lenocinii reus est. *l. 9. castitati. c. ad. l. Jul. d. adult.*

Jus Canonicum.

10. JURE *Can.* id quoque cautum putant nonnulli per *c. hi vero.* 22. *c.* 32. *q.* 7. & *c. litteris* 12. *in f. X. d. præsumpt.* Sed contrarium verius est, uti docet Cujacius *ad c.* 9. *X. d. Sponsal.*

Mores.

11. *Moribus nostris* Jus Canonicum sequimur, teste *Groen. ad l.* 9. *c. ad S. Jul. d. adul.*

CAPUT XXVI.

De Concubinis.

Jus Civile.

1. JURE *Civ.* Concubinatns est permissus *l.* 1. & *t.* 1. *t.* & *ff. d. Concub.*

Jus

Jus Canonicum.

2. Jure *Can.* prohibitus eſt, ut plerique cenſent *c. nemo* 4. 9. *c.* 32. *q.* 4. *c.* 5. *& ſeqq. c.* 32. *q.* 2. *c.* 6. *diſt.* 34. nec obſtat. *c. Chriſtiano d.* 34. *& c.* 15. *eod.* Illa enim loquuntur vel de uxore minus ſolenniter ductâ, vel ſaltem de aliâ hypotheſi.

Mores.

3. *Moribus noſtris* ſequimur prohibitionem J. Canonici, quod *Ord. Pol.* in Imperio Romano expreſſe eſt confirmatum *Anno* 1577 Francofurti editâ, nec non aliorum locorum Conſtitutionibus, ut Hollandiæ, Zelandiæ de quibus *Groen. ad t. c. d. Concub.*

Caput XXVII.

De Tutelâ & Curâ.

Jus Civile.

1. Prima differentia inter Jus Canonicum & Civile eſt, quod Jure *Civili* Tutela & cura ſeparentur & diſtinguantur *t. t. In. d. Tut. & cur.*

Jus Canonicum.

2. Jure *Can:* contra *c. Cyprianus.* 4. *c.* 21. *q.* 3. *& paſſim.*

Mores.

3. *Moribus noſtris* ſequimur Jus Canonicum, nec Tutela pubertate finitur, teſte *Gail.* 2. *Obſ.* 96. *& Groen. ad tit. J. quibus mod. tut. fin.*

Jus

Jus Civile.

4. Jure *Civili* tutores finitâ tutelâ demum tutelæ rationes reddere coguntur. *§. ult. 1. d. attil. tut.*

Jus Canonicum.

5. Jure *Can.* singulis annis rationes reddere tenentur *Clement. quia contingit. 2. §. ut autem d. relig. dom. c. pastoralis 2. d. Cler. ægrot. in 6.*

Mores.

6. *Moribus nostris* Jus Canonicum sequimur, quod confirmat Ord. Pol. Carol. V. 1548 & Rudolphi II *Anno* 1572. editâ, variæque *Ordinationes* Belgii, de quibus vide *Grot. l. 1. p. 9. n. 18. & Groen. ad l. 14. c. d. Admin. tut.* &c.

Jus Civile.

7. Jure *Civ.* tutor cogitur pecunias pupillares vel in emptionem prædiorum collocare, vel fœnori exponere *l. 2. C. d. Adm. tut. l. quoties. 9. ff. eod.*

Jus Canonicum.

8. Hoc Jure nequidem pietatis causâ licet usuras exercere *c. super eo. 4. X. d. Usur.*

Mores.

9. *Moribus nostris* Pontificii Jus Can. maxime verò in terris Ecclesiæ, Reformati autem Jus Civile servant, teste *Groen. ad Auth. Novissima. C. d. Admin. tut.*

Jus

Jus Civile.

10. Tutor, qui pecunias pupillares in proprios usus convertit, tenetur ad usuras etiam centesimas. *l.* 1. *C. d. Usur. pup.* *q.* 7. §. 4. *l.* 54. *ff. de Admin. tut.*

Jus Canonicum.

11. *Jure Canonico* tenendum est id, quod in superiori differentiâ dictum est.

Mores.

12. *Moribus nostris* a Pontificiis Ius Canonicum servatur, à Belgis verò inter pupillares & alias usuras non distingur. *Groen: ad t. C. d. Pupill: Usur.*

Caput XXVIII.

De Jure Rerum.

1. IUs Rerum exorditur Iustinianus in *l.* 2. *Inst. t. d. acq. rer. dom.* & in eo observandæ sunt differentiæ inter Ius Civile & Canonicum, quæ potissimum sunt ratione Traditionis & Thesauri.

Jus Civile.

2. Ratione *Traditionis* observanda hæc differentia, quod Iure *Civili*; si res aliqua pluribus vendita sit, ille præferatur, cui prius res tradita est *l. quoties.* 15. *C. d. R. V.* *l. si ancillam* 11. *C. d. Act. empt.* *l.* 31. §. 2. *ff. eod. tit.*

Jus Canonicum.

3. Iure *Can.* in beneficiis Ecclesiasticis prima

concessio

conceſſio ritè facta præfertur ſecundæ, licet is, cui ſecundò conceſſa eſt, traditam acceperit. *c. tibi.* 12. *d. reſcr. in* 6. *c. ſi tibi.* 17. *d. Præbend. in* 6. Cujus rei ratio eſt, quod in ſpiritualibus ex ſolâ conceſſione Jus in re transferatur, uti docet *Hartm. Piſt. l.*2. *P. poſt. q.* 29. *n.* 31. Imo ſi Eccleſiæ aliquid ſit prius venditum, ea præfertur, etſi res alteri poſteà tradita ſit, quod licet Jus Civ. in *l. ult. C. d. SS. Eccl.* non dicat,

Mores.

4. Tamen *Moribus noſtris*, & communi DD. calculo in foro approbatur, & obſervatur, teſte *Gail.* 2. *Obſ.* 55.

Jus Civile.

5. Ratione *Theſauri* hæc eſt unica differentia quod JURE *Civili* Theſaurus in loco ſacro & religioſo publico, vel fundo Eccleſiáſtico inventus, pro dimidiâ parte cedat Fiſco, pro alterâ dimidiâ Inventori *l.* 3. §. *pen. ff. d. J. Fiſc.* §. 39. *J. d. R. D. c. un. quæ ſint regalia. in lib. d. Feud.*(2:56.)

Jus Canonicum.

6. JURE *Canonico* cedit Eccleſiæ, uti communiter concludunt DD. *arg. c. excommunicamus* 13. §. *damnati X. d. hæret. Sixtinus in Tractatu d. Regal. l.* 2. *c.* 21. *n.* 3.

Mores.

7. *Moribus noſtris* in Germaniâ, Galliâ, Angliâ, Hiſpaniâ aliisqué locis, Principes Theſauros in ſolidum ſibi vindicant, teſte *Grot. d. J. B. & P. l.* 2. *c.* 8. §. 7. In Belgio verò res manet

incerta,

incerta, Patroni quippe Fisci etiam Thesauros sibi vindicant, licet alii hoc Jus illis competere negent, tanquam nulla consuetudine firmatum, ut videre est apud *Groenew. ad* §. 39. *Inst. d. R. D.*

CAPUT XXIX.

De Servitutibus.

Jus Civile & Canonicum.

1. IN hac materiâ nulla fere est differentia inter Jus Civile & Canonicum, quæ sit alicujus momenti, ideoque sicco pede prætereunda.

Mores.

2. Licet *Moribus nostris* aliqua sit differentia, ut docet *Groen.* & *Grot.*

CAPUT XXX.

De Usucapionibus.

Jus Civile.

1. DIfferentia ratione hujus materiæ inter Jus Canonicum & Civile est, quod JURE *Civili* in Usucapione sufficiat bona fides ab initio, cum res tradita fuit *l.* 44. §. 2. *ff. d. Usuc.* Mala fides superveniens non interrumpit usucapionem bonâ fide cœptam *l.* 48. §. 1. *d. A. R. D.* §. 12. *Inst. d. Usuc.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* is, qui præscribit, nullo tempore

pore debet habere conſcientiam rei alienæ *c. ult. X. d. præſcr.* & *c. poſſeſſum. 2. d. R. J. in 6.*

Jus Civile.

3. JURE *Civili*, ſi defunctus habueri bonam fidem in uſucapione, heres verò malam fidem, nihilominus hic uſucapere poteſt *l. 2. §. 19. ff. pro empt.*

Jus Canonicum.

4. JURE *Canonico* ſecus obtinet, per allegata modò jura.

Jus Civile.

5. JURE *Civili* præſcriptiones longiſſimi temporis valent, etſi præſcribens malam habeat fidem. *c. ſicut. 3. X. d. præſcr. 30. vel 40 ann.*

Jus Canonicum.

6. JURE *Can.* ſecus ſe res habet, per dicta loca, è quibus concluditur immemorialem præſcriptionem quoque bonam fidem requirere.

Mores.

6. *Moribus* Imperii ſervatur Jus Canonicum, uti videre eſt ex *Gail. 2. Obſ. 16.* & *Mynſing. 4. Obſ. 6.* Proteſtantes verò non abſolute quidem ſequuntur Jus Canonicum, ſed tamen hactenus, ut ſemper præſumatur bonam fidem adfuiſſe, donec contrarium probetur. Imo Moribus Belgarum totum Jus Uſucapionis, & diſtinctio inter Uſucapionem & Præſcriptionem eſt ſublata, non tantum in Provinciis fœderati Belgii, ſed & in aliis vicinis *Grot. 2. part. 7.* & longiſſimi tan-

tum temporis præscriptio, sive 30 annorum, sive trientis seculi, quâ de re Jus non adeo certum, in usu remansit, ut constat ex *Groen. ad pr. Inst. d. Usuc. & t. C. d. Præscr. 30. annor.*

Jus Civile.

8. JURE *Civili* Ecclesia Romana cum aliis eodem jure præscriptionis utitur *Nov. 9.* vide *Cujac. 5. Obs. 5.* quamvis DD. fere communiter dissentiant per *Auth. quas actiones. C. d. SS. Eccl.*

Jus Canonicum.

9. JURE *Canonico* res certa est, quod Ecclesia Romana centenariâ utatur præscriptione *c. jubemus 16. c. sequenti. caus. 16. q. 3. c. ad audientiam. 13. circa finem, & c. seq. X. d. Præscr.*

Mores.

10. *Moribus nostris* Ecclesiastica illa præscriptio adhuc obtinet. Præcipuum autem illud jus Romanæ Ecclesiæ ad Reformatos non pertinet.

Jus Civile.

11. JURE *Civili* qui rem quamcunque à Fisco emit, statim securus est *§. ult. Inst. d. Usuc.*

Jus Canonicum.

12. JURE *Canonico* etsi quis rem Ecclesiæ à Fisco emat, tamen non est securus, sed eam Ecclesiæ restituere compellitur. *c. 2. X. d. reb. Eccles. non alien.*

Mores.

13. *Moribus nostris* magis videtur probari Ius Canoni-

Canonicum, teste *Zypæo in Inst. Jur. Belg. t. d. præscr.* & *Perez. ad t. C. d. Quadr. præscr.* Quadriennii autem illa præscriptio, quæ in *d. §. ult. h.* proponitur, in Belgio antiquata est, ut plerique credunt, & disputatur à *Groen. ad d. §. ult. h.*

CAPUT XXXI.

De Donationibus.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* licet donare meretricibus *l. 5. d. Donat.* Ratio forte est, quia licet mulier turpiter faciat, quod sit meretrix, tamen, quod accipiat, non turpiter facit, cum sit meretrix *l. 4. §. 3. d. cond. ob turp. caus.* Olim etiam quæstus videbatur honestus, cum nomen profiterentur apud Prætorem, & certum censum Reip. inferrent.

Jus Canonicum.

2. IURE *Can.* donationes illæ illicitæ sunt *c. 8. d. 86.*

Mores.

3. *Moribus* Ius Can. servatur. *Groen.* aliique in *l. 5. d. Donat.*

Jus Civile.

4. *Jure Civili* Donatio ob natos posteà liberos non revocatur *§. 2. J. h. t. l. 8. C. d. Revoc.*

Jus Canonicum.

5. IURE *Canonico* secundum jus Poli, id est, dicta-

dictamen conſcientiæ, revocatur illla donatio *c. quicunq.* 43. *c.* 17. *q.* 4.

Mores.

6. *Moribus* in foro Jus Poli ſervatur, teſte *Grot.* 3. *part.* 2. *n.* 34. *ibique in notis A. Faber, Chriſtinæus* aliique.

Jus Civile.

7. *Jure Civili* Donationes inter virum & uxorem adeo ſunt prohibitæ, ut nec juramento confirmentur. *t. ff.* & *C. d. Don. int.* v. & *ux. l.* 7. §. 16. *ff. d. Pact. l.* 112. *d. legat.* 1. *l.* 5. *in f. C. d. legib.*

Jus Canonicum.

8. JURE *Canonico* omne juramentum ſervandum eſt, quod non vergit in præjudicium tertii, nec in diſpendium ſalutis æternæ *c. cum contingat.* 28. *X. d. Jurej. c.* 4. *X. d. homic.*

Mores.

9. *Moribus noſtris* Jus Canonicum attenditur.

Jus Civile.

10. JURE *Civili* donatio excedens ſummam 500 ſolidorum juramento non confirmatur, per *dictas leges.*

Jus Canonicum.

11. JURE *Can.* ſecus eſt, per *dicta capitula.*

Mores.

12. *Moribus noſtris* quid obtineat, conſtat ex antedictis: quia eadem eſt ratio; Ceterum multis in locis neceſſitas inſinuandi remiſſa eſt, veluti in

in Germaniâ, de quibus *Gail.* 2. *Obj.* 39. In Galliâ aliisque quæcunque donationes, etsi summam 500 solidorum non excedant, insinuatione indigent, nisi fiant pecuniâ numeratâ. In Hispaniâ autem aliisque locis Jus Civile viget, teste *Groen. ad t. Inst. d. Don.* §. 2.

CAPUT XXXII.

De Testamentis, & aliis Ultimis Voluntatibus.

Jus Civile.

1. IURE *Civili* Testamentum continet voluntatis nostræ, non verò alienæ, justam sententiam, ideoque voluntatem ultimam alterius dispositioni committere nemo potest. *l.* 32. *ff. d. Her. Inst.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* secus est *c. cum tibi* 13. *X. d. Testam.*

Mores.

3. *Moribus nostris* Jus Canonicum servatur inter Pontificios, & in terris Ecclesiæ, Jus Civile inter Nostrates, siquidem nunquam abrogatum videtur, nisi quod quidam distinguant inter heredis institutionem ac legatum, & inter id, quod prorsus in liberam voluntatem alterius confertur, & id quod arbitrio alterius, tanquam boni viri relinquitur; Adeoque multi conantur hic conciliare Jus Civile & Canonicum, sed textus tamen sunt contrarii, de quo latius *Fachin.* 5. *Cont.* 59. & Interpretes *ad d. l.*

Jus Civile.

4. JURE *Civ.* septem testes in ordinandis testamentis requiruntur *l.* 21. *C. d. Test. Ord.* §. 3. *J. eod.* sed in Codicillis 5 desiderantur. *l. ult. C. de codicill.*

Jus Canonicum.

5. JURE *Can.* sufficit testamentum factum esse coram proprio Presbytero, & in præsentiâ 2 vel 3 testium. *c.* 3. 10. *X. d. Testam.*

Mores.

6. *Moribus* Jus Civile in terris Imperii, Jus Canonicum in terris Ecclesiæ servatur, teste Viglio *ad* §. 7. *J. h. t.* Moribus verò Belgarum & Hollandiæ coram 2 Scabinis & Secretario factum, vel coram Notario & 2 testibus valet, teste *Grot. Intr. l.* 2. *c.* 17. *n.* 12. 15. Excipitur autem casus, si quis liberos suos testamento exheredes faciat: tunc enim non sufficiunt testes, sed requiritur testimonium Scabinorum. Eaque testamenta valent, etiamsi nec à testatore, nec a testibus subscripta, aut signaculis firmata sint, teste *Groen. ad* §. 5. *Inst. h.* 1.

Jus Civili.

7. JURE *Civ.* filiusf. non potest facere testamentum permittente patre, ne quidem ad pias causas *pr. Inst. quibus non est permiss. fac. test.*

Jus Canonicum.

8. IURE *Canonico* potest filius, cum causæ pietas suadet, de qualicunque Adventitio, quin & Profectitio peculio, patre permittente, facere

re teſtamentum *c. 4. d. ſepult. in 6.* ſicque Canoniſtæ hoc Ius explicant, teſte *Perezio ad t. C. qui teſt. fac. n.* 8.

Mores.

9. *Moribus* Imperii, Friſiæ & aliorum locorum Ius Civile in uſu eſt, & filiusfam. teſtamentum facere nequit. In Hollandiâ verò, Galliâ aliisque locis filiusfam. etiam ſine conſenſu patris teſtari poteſt, teſte *Groenew. ad pr. Inſt. quibus non eſt perm. & Schultz. in Synopſ.*

Jus Civile.

10. IURE *Civili* teſtari demum poſſunt puberes, id eſt, maſculi anno 14, feminæ 12 expleto, vel ſaltem die ultimâ iſtius anni *l. 5. ff. q. teſt. fac.*

Jus Canonicum.

11. IURE *Canonico*, uti dictum eſt ad *tit. d. Nupt.* non eadem definita eſt ætas pubertatis, unde etiam Canoniſtæ *ad d. c. 4. d. teſtam. in 6.* definiunt, eum, qui annos pubertatis nondum complevit, ſi malitia ætatem ſuppleat, teſtari poſſe.

Mores.

12. *Moribus*, in Saxoniâ multisque Imperii locis, Ius Civile obtinet, in aliis nec Ius Civile, nec Ius Canonicum ſervatur, ſed major ætas requiritur, veluti 18 annorum, vel pauciorum, aut plurium. In Belgio non videtur mutatum eſſe Ius Civile *Grot. l. 2. p. 15. pr.*

Jus Civile.

13. *Jure Civili* captivi, de ſtatu ſuo dubitantes, imo ne obſides quidem, & illi qui apud hoſtes ſunt, poſſunt facere teſtamentum. *l.* 11. *§. ult. Inſt. quibus non eſt perm. l.* 15. *qui teſt. fac.*

Jus Canonicum.

14. Audivimus ſupra capite de *Jure Perſonarum*, Iure Canonico & Moribus noſtris non ita ſervitutem captivitate induci, uti Civili, & facilius tolli Moribus ac Iure Canonico, quàm Jure Civili, unde conſequens eſt IURE *Canonico* captivos facere poſſe teſtamentum, maxime inter Chriſtianos.

Mores.

15. *Moribus noſtris* etiam à Turcis & Barbaris capti teſtamentum facere poſſunt. Ejus tamen, qui deſertâ patriâ ad hoſtes transfugit, teſtamentum non ſubſiſtere judicatum eſt. *Groen. ad §. ult. J. quibus non eſt perm.* Sed & generali conſuetudine fere receptum eſt, ut etiam ad mortem damnati poſſint teſtamentum facere, modo bona eorum non ſint publicata, veluti ob crimen læſæ majeſtatis, & ſimile, vide *Synopſ. Schult. ad d. §. ult.*

Jus Civile.

16. JURE *Civ.* heredis inſtitutio arbitrio alterius non poteſt committi *l.* 32. *d. her. Inſt.*

Jus Canonicum.

17. JURE *Can.* poteſt *c. cum tibi* 13. *X. d. teſtam.*

Mores.

Mores.

18. *Moribus nostris* quid servandum sit, dictum suprà *th.* 3.

Jus Civile.

19. JURE *Civ.* legatum rei alienæ valet §. 4. *J. d. legat.*

Jus Canonicum.

20. JURE *Can.* multi contrarium credunt statutum per *c.* 5. *X. d. testam.* Alii aliter per *c. si Episcopus. caus.* 12. *q.* 5. In dubio autem potius statuenda est convenientia, quam differentia, vide Fachin. *l.* 5. *Controv.* 28.

Mores.

21. *Moribus nostris* Jus Civ. obtinet.

Jus Civile.

22. JURE *Civ.* filius fideicommisso gravatus non potest detrahere duas quartas, Legitimam, ut filius, Trebellianicam, ut fideicommisso gravatus. §. 5. *Inst. d. fid. her. l.* 11. *d. l.* 10. *c. ad L. Falc. l.* 6. *c. ad Sc. Trebell. l.* 24. *c. Fam. &c. l.* 41. *t.* 3. *d. Vulg. & pup.*

Jus Canonicum.

23. JURE *Can.* secus est *c. Rainut. X. d. testam.*

Mores.

24. *Moribus nostris* & fere totius Europæ Jus Can. receptum est. Gail. 2. *Obs.* 121. 126. Curiæ Holl. Decis. 17. *Sand. l.* 4. *decis. tit.* 7. *defin.* 3.

Jus

Jus Civile.

25. Jure *Civ.* ad legatum conſequendum tria tantum remedia competunt *§. 2. J. d. legat. l. 2. c. Comm. d. legat. & fid.*

Jus Canonicum.

26. Jure *Can.* acceſſit quartum remedium, ſc. condictio ex Canone, ſeu Imploratio officii Epiſcopi, coacturi heredes, & executores teſtamenti, ut defuncti vota impleant. *c. 3. c. 6. 17. 19. X. d. teſtam.*

Mores.

27. *Moribus* ſine dubio Jus Can. inter Pontificios obtinet, *Hartman. Obſ. pract. 1. n. 33. ad t. d. legat.* Apud noſtros verò, qui vel Epiſcopos non habent, vel eam Epiſcoporum auctoritatem non agnoſcunt, hujus quidem rei uſus eſſe non poteſt. Aliud tamen remedium non abſimile è commentis DD. uſu receptum eſt, ſc. remedium executivum, quo ſc. legatarius nullo adhibito libello, & ordinariâ viâ actionis prætermiſſâ, poteſt ſimpliciter impetrare præceptum ſeu interlocutionem judicis, contra heredem, ut de legato ſatisfaciat. de quo Mynſing. *Cent. 5. Obſ. 61. & Rittersh. in Diff. J. C. & Can. l. 4. c. 5.*

Jus Civile.

28. Jure *Civ.* heres extraneus, non parens ultimæ voluntati, amittit relicta ſibi a teſtatore, filius autem heres non parens omnia, præter legitimam, amittit. *l. ul. inf. & Auth. hoc amplius. C. d. Fideic. Nov. 1.*

Jus Canonicum.

29. JURE *Canonico* nullum ſervatur diſcrimen inter filium & extraneum. *c. ſi heredis.* 6. *X. d. teſtam. c. Sylveſter.* 13. *cauſ.* 11. *q.* 1. *c. licet univ.* 6. *X. d. vot. & voti redempt.* (3:34.)

Mores.

30. *Moribus noſtris,* & vicinarum regionum pœna illa privationis prorſus antiquata eſt. Moribus autem Imperii Jus Can. inter Ponrificios procul dubio ſervatur.

Jus Civile.

31. JURE *Civ.* alienata in fraudem legitimæ liberorum tum demum revocari poſſunt, ſi ex cauſâ lucrativâ facta ſit alienatio. *l.* 2. *ff. ſi a par quis man. & t. t. C. d. inoff. donat. l.* 87. §. 3. *d. leg.* 2.

Jus Canonicum.

32. JURE *Can.* non diſtinguitur inter cauſam lucrativam & oneroſam *c. Raynutius.* 6. *X. d. teſtam.*

Mores.

33. *Moribus* cum nihil ſpecialiter hac de re Statutis cautum ſit, Ius Can. procul dubio in foro Iuris Canonici, Ius Civile in aliis ſervabitur.

Jus Civile.

34. JURE *Civ.* filius nullum jus in legitimam habet vivo patre *l.* 1. *d. Her. vend. l.* 1. §. 21. *ff. d. Collat. l.* 6. *C. d. inoff. teſt.*

Jus

Jus Canonicum.

35. JURE *Can.* si Pater, aut Mater monasterium ingrediatur, legitima peti potest, quia tunc mortuus mundo censetur *c. placuit*, 8. *c.* 16. *q.* 1. nec Monachus magis, quam servus quid proprium habere potest *c.* 14. *X. d. Regularib.* (3:31.)

Mores.

36. *Moribus nostris* hæc quæstio inutilis est, cum Monachorum apud nos non sit usus; sed in Galliâ aliisque locis *Auth. si qua mulier. C. d. SS. Eccl.* non observari docet *Groen. ad d. Auth.* In foro Pontificio Jus Canonicum sine dubio servatur, quamvis Panormitanus putet Filium a Monasterio debere alimenta petere vivo Patre, mortuo autem patre legitimam.

Jus Civile.

37. JURE *Civili* effectus Inventarii confecti est, quod heres non teneatur ulrra vires hereditarias. §. *pen. t.* 1. *d. her. qual. & diff. l. ult.* §. 4. 12. 14. *C. d. J. delib.*

Jus Canonicum.

38. JURE *Can.* solemnitas Inventarii non attenditur, sed heres semper tenetur in solidum, tam ex causâ delicti, quam ex causâ contractus, sive aliquid ad heredem pervenerit, sive non, sive lis cum defuncto sit contestata, sive non *c. si Episc.* 3. *c.* 16. *q.* 6. *c. Episcopus* 34. *c.* 12. *q.* 2. *c. in litteris* 5. *X. d. raptor.*

Mores.

39. *Moribus* Belgii & Imperii Jus Civile obtinet,

tinet, quamvis his in locis Inventarii confectio à supremâ Hollandiæ Curiâ sit impetranda. *Groen. ad §. 6. Inst. d. her. qual. & diff.*

Caput XXXIII.

De Successione ab Intestato, &c.

1. PAucæ hìc sunt differentiæ inter Jus Can. & Jus Civ. Prima est quod

Jus Civile.

2. Jure *Civili* liberi incestuosi non tantum parentibus non succedant, sed ne quidem alimenta petere ab iis possint. *Auth. ex complexu C. d. Incest. & inutil. nup.*

Jus Canonicum.

3. Jure *Canonico* liberi incestuosi à parentibus sunt alendi *c. 5. in f. X. d. eo q. dux. in matr. quam poll. per adult.* (4:7.) *c.* 13. *X. qui fil. sint ed.* (4:17.)

Mores.

4. *Moribus* Belgii & Germaniæ Ius Can. receptum est, teste *Grot. in suâ Introd. l. 2. p. 16. n. 7.* & *Groen. ad d. Auth. ex complexu.*

DE GRADIBUS.

Jus Civile.

5. Iure *Civili* in lineâ collaterali Patrueles distant inter se quarto gradu. *§. 4. J. d. grad.* Ratio est, quia Iure Civili unaquæque generatio facit gradum. *§. 3. & seq. Inst. d. grad.*

Jus Canonicum.

6. IURE *Can.* tantum ſecundo. *c. ad Sedem.* 2. *cauſ.* 35. *q.* 5.

Jus Civile.

7. IURE *Civili* in lineâ collaterali inæquali unaquæque generatio facit gradum §. 3. & *ſeq. J. d. grad.*

Jus Canonicum.

8. IURE *Canonico* ſervatur hæc regula: Quoto gradu remotior diſtat a communi ſtipite, eo gradu diſtant inter ſe *c. ult. X. d. Conſang. & affin.* (4: 14.)

Mores.

9. *Moribus* Belgarum Ius Civile obtinet, teſte *Groen. ad pr. J. d. gradib.* In Imperio autem utrumque, ſed diverſo reſpectu.

CAPUT XXXIV.

De Pactis & Contractibus in genere.

Jus Civile.

1. JURE *Civili* nudum pactum non producit actionem, ſed tantum exceptionem *l.* 7. §. 4. *l.* 45. *ff. d. pact. l.* 10. 15. *C. eod.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* pactum nudum etiam producit actionem *c.* 1. *X. d. pact.* (1: 35.) *c.* 3. *eod.*

c. ſi

c. *si verè*. 34. *X. d. Sent. excomm.* (5: 39.) *c. juramenti*. 12. *caus*. 22. *q*. 5. Et quanquam nonnulli putent hic nullam esse differentiam, neque Jure Canonico actionem dari magis, quam J.Civ. ex pacto, ut plures volunt apud Rittershus. *lib*. 2. *Controvers*. 101. & *in Different. J. Civ. & Can. lib*. 3. *c*. 1. *p*. 82. & *seqq*. tamen confutantur satis textibus allegatis, & analogiâ Juris Canonici, quod ubique simplicitatem Juris Gentium sequitur, & conscientiæ consulit, neque naturalem obligationem parvi pendet, unde etiam nullo loco vel actionem ex Pacto negat, vel inter effectum Pacti & Contractus distinguit, ut Jus Civile.

Mores.

3. *Moribus* hodiernis, totâ fere Europâ sequimur Jus Canon. & ex pacto certo & deliberato actio conceditur. *Groen. ad l*. 10. 13. *C. d. Pact. Hahn. Obs. Theor. Pr. ad d. t*.

Jus Civile.

4. JURE *Civ*. contractus nec nominati ita se habent, ut locus sit pœnitentiæ, quamdiu ei, quem pœnitet, alter donatione vel facto nondum satisfecit *l*. 3. §. 2. *l*. 5. *pr. ff. d. Cond. caus. da*. Ratio est: quia tunc res non in terminis nudæ conventionis consistit; unde hic datur actio ex ipsa contrahentium intentione, ad repetendum id, quod datum est, ex pœnitentiâ.

Jus Canonicum.

5. JURE *Can*. pœnitentiæ locus non est: quia quælibet deliberata promissio isto Jure obligat, uti antea confirmatum est, & plenius docet *Gloss. in c. cum inter*. 12. *d. Elect. & elect. potest*. (1: 6.)

6. *Moribus* Jus Canonicum sequimur, teste Grotio, Gomezio, Manticâ, quos allegat *Groenew. ad l. 5. d. Cond. caus. dat. caus. non sec.*

Jus Civile.

7. Jure *Civ.* alii contractus sunt bonæ fidei, alii verò stricti Juris; Contractus B.F. ipso Jure sunt nulli, si dolus illis det causam; stricti verò Iuris contractus rescinduntur vel infirmantur actione vel exceptione doli *l. 7. ff. d. dol. mal. l.* 16. §. 1. *D. d. minor.*

Jus Canonicum.

8. Jure *Canonico* non distinguitur inter contractus bonæ fidei & stricti Iuris, sed propter dolum omnis contractus nullus pronunciatur, uti Canonistæ communiter concludunt; quamvis nullus ad hoc satis expressus sit textus, sed quia Ius Canonicum generaliter loquitur, & non distinguit, sed simplicitatem Iuris Gentium sequitur.

Mores.

9. *Moribus* non quidem prorsus antiquata est distinctio inter bonæ fidei & stricti Iuris contractus, quamvis *Imbertus in suo Enchiridio* id velit. Neque satis rectè *Amesius, in Casibus conscientiæ*, putat homine Christiano indignum esse distinguere inter bonæ fidei & stricti Iuris contractus, quasi Christianis omnes contractus deberent esse bonæ fidei. Non enim intellexit Theologus bonam fidem hic non opponi dolo præcisè, sed arctiori judicis potestati. Habet adhuc hodie illa distinctio inter bonæ fidei & stricti Iuris judicia suum usum, & totum fere Ius Romanum corruere necesse est, si hæc corruat. Sed non adeo

tamen

tamen conſpicua eſt hodie, ut olim, teſte *Groen. ad* §. 28. *J. p. Aẞ:* & differentia inter negotia ipſo Iure nulla & reſcindenda, non ubique & ſemper attenditur, teſte *eod. ad t. C. In quibus cauſ. reſt.*

Jus Civili.

10. JURE *Civili* Contractus invalidi non poſſunt confirmari juramento *l. 5. in f. C. d. legib.*

Jus Canonicum.

11. JURE *Can.* ſecus eſt *c. quamvis 2. d. pact. in 6.* (1:18.) ubi Pontif. dicit; Pactum filiæ factum cum patre, eam nuptui tradente, ut dote contenta nihil amplius lucri habeat ex ſucceſſione paternâ, valere. Cum tamen Jure Civili, ne quidem pacto jurato, de futurâ ſucceſſione tranſigi poſſit *l. 61. d. V. O.* & hæc pacta reputentur contra bonos mores.

Mores.

12. *Moribus* Ius Canonicum receptum eſt, teſte Rittershuſio *l. 3. Diff. c. 3.* qui plura refert negotiorum exempla, quæ cum Iure Civili invalida ſint, Iure Can. Juramento confirmantur.

Jus Civile.

13. JURE *Civili* Iusjurandum non magis inducit obligationem, quam nudum pactum, præterquam ſi libertus juret ſe patrono operas vel alia officia præſtiturum. *l. 7. ff. d. Oper. libert.*

Jus Canonicum.

14. JURE *Can.* obligat jurantem *c. 9. X. d. arbitr.*

Mores.

15. *Moribus nostris* sequimur Jus Canonicum; cum ex nudo pacto etiam detur actio.

Jus Civile.

16. JURE *Civili* Iusjurandum Pupilli seu Impuberis non obligat.

Jus Canonicum.

17. *Jure Canon.* obligat omninò. *c.* 14. 15. *c.* 22. *q.* 5. Hinc etiam puerilis ætas pejerare potest *c.* 1. *X, d. delic. puer.* (5: 23.)

Mores.

18. *Moribus* Ius Can. in foro Ecclesiastico, in aliis Ius Civ. receptum est.

Jus Civile.

19. JURE *Civ.* Iusjurandum, vi & metu extortum, ipso jure nullum est. *d. Auth. Sacram. pub.*

Jus Canonicum.

20. JURE *Can.* opus est absolutione à tali juramento *c.* 8. *X. d. Jurej.* (2: 24.) Solet tamen hic inter factum ipso jure prohibitum, ac juramento promissum, & factum non prohibitum distingui, ita quidem ut etiam I. Civ. juramentum contra bonos mores sit ipso I. nullum.

Mores.

21. *Moribus* Ius Can. non tantum in Imperio Romano-Germanico, de quo *Gail.* 2. *Obs.* 42. sed etiam

etiam in Belgio quodammodò ſequimur, teſte Groenew. ad *l. ult. ff. ad Municip.* Ea tamen eſt differentia, quod abſolutionem illam Epiſcopo ſervent, noſtri autem a Principe vel ſupremis Curiis id impetrent. Cæterum abſolutio illa de Juramento obligatorio non poteſt facere non obligatorium, ſed pro eâ poteſtate, quam habent illi, quibus competit poteſtas moderandi actus ſubditorum ſuorum, poſſunt declarare quid valeat, & pro rato habeatur, quidque irritum eſſe debeat. Quomodo & lege Hebræâ Mariti uxoris, & Patres filiarum Juramenta irrita eſſe jubent. *Num.* 30. *com.* 3. 4.

Jus Civile.

22. Jure *Civ.* licet jurare per creaturas, & uſitatiſſimum jurandi genus veteribus erat per Genium, & Salutem Principis. *l.* 3. §. *ult. & ſeq. l.* 13. §. *ult. ff. d. Jurej. l.* 2. *C. eod.*

Jus Canonicum.

23. Jure *Can.* Juramenta per creaturas improbantur *c.* 26. *X. d. Jurej.* (2. 24.) quod convenit Juri divino *Matth.* 5: 34. *& ſeqq.*

Mores.

24. *Moribus* magis convenit Ius Canonicum. Illud tamen noſtrates in Jure Canonico improbant, quod per Euangelium, per Sacras Scripturas, per Altaria, per Reliquias juretur *c.* 8. 9. 11. 12. *c.* 22. *q.* 1. *c.* 9. *cauſ.* 1. *q.* 7.

Jus Civile.

25. Jure *Civ.* filiusf. ex Voto non obligatur

neque servus *l. 2. §. 1. ff. d. Pollicit. & vot.* Ratio est: quia Ius Civ. vult, ut is qui ex voto obligatur, sit sui Iuris, non in alterius potestate.

Jus Canonicum.

26. Jure *Can.* tale votum communis Interpretum Schola ratum habet. *c. 1. X. d. delict. puer.* (5:23.) & *c. mulier 14. caus.* 32. *q.* 2. Qui textus quamvis Interpretum sententiam non manifestè contineant, sed de speciali hypothesi loquantur, sc. de voto filiæ, non tamen videntur esse alieni à I. Divino *Num. c.* 30.

Mores.

27. *Moribus* quoque Ius Can. convenientius est, si quidem effectus Patriæ ac Dominicæ potestatis ex J. Civ. longe alius apud nostros est, ut dictum suprà. Hactenus de Pactionibus & Contractibus in genere. Videndæ nunc sunt singulæ species.

Caput XXXV.

De Contractibus nominatis, re initis.

1. In *Mutuo*, *Commodato*, *Deposito*, nulla fere est notatu digna Differentia inter Jus Civile & Canonicum. In Pignore verò hæc unica est Differentia, quod

Jus Civile.

2. Jure *Civ.* pactum ἀντιχρήσεως valet *l. 14. l. 17. C. d. Usur. l. 6. C. Quod cum eo q. l. 33. ff. d. Pign. act. l. 11. d. Pign. & hypot.*

Jus

Jus Canonicum.

3. Jure *Can.* *ἀντιχρήσις* est prohibita *c. ad nostram.* 7. *X. d. Jurej. c.* 1. & 8. *X. d. Usu.* (5. 19.) Ratio: quia tale pactum accedit ad contractum Usurarum; Usuræ autem Jure Can. sunt prohibitæ.

Mores.

4. *Moribus* *ἀντιχρήσις* etiam recepta est in Imperio Romano-Germanico, ubi aliàs quoque attenditur Jes Canonicum. Ita tamen, ut ibi Clericis & Monachis non permittatur; Laicis verò permittitur: quia textus Juris Canonici etiam tantum de Clericis & Monachis loquuntur. *Rittershus. l.* 3. *c.* 7.

Caput XXXVI.

De Stipulatione.

1. In materia Stipulationis, duæ tantum a Canonistis afferuntur Differentiæ.

Jus Civile.

2. Jure *Civ.* regulariter quis alteri stipulari non potest. §. 3. & 18. *J. d. Inut. stip. l.* 3. *C. eod.* quæ tamen Regula tot habet exceptiones, ut multi credant satius fuisse contrariam Regulam facere.

Jus Canonicum.

3. Iure *Can.* putant hanc stipulationem valere, per *c. quoties cordis.* 9. *cauf.* 1. *q.* 7. & *c. Juramentum*

mentum. c. 12. *cauſ.* 22. *q.* 5. Qui textus quamvis Canoniſtarum ſententiam non confirment, analogia tamen Juris Canonici ſcrupuloſas illas Juris Civilis ſubtilitates non admittens, facile locum facit illi ſententiæ, ut & huic, quæ ſequitur.

Jus Civile.

4. Jure *Civili*, ſi quis factum alterius promiſerit, inutilis eſt ſtipulatio; ſi verò effecturum ſe quis promiſerit, ut alius hoc faceret, utilis eſt ſtipulatio. §. 4. *J. d. Inut. ſtip.*

Jus Canonicum.

Hoc Iure contrarium obtinet.

Jus Civile.

5. Jure *Civili* inutilis eſt ſtipulatio, ſi reſponſio interrogationi non bene conveniat, veluti ſi pure interroganti ſub conditione reſpondeatur. §. 5. §. 22. *J. d. t.*

Jus Canovicum.

6. Quod à Jure Canonico eſt alienum, ſi quidem hoc Ius non diſtinguat inter effectum Pacti & Stipulationis.

Mores.

7. *Moribus* in his omnibus ſimplicitas Juris Gentium & Canonici ſervatur, teſte *Groenew. ad* §. 5. *I. d. Inutil. ſtip.*

CA-

CAPUT XXXVII.

De Fidejussoribus.

1. RAtione hujus materiæ prima differentia est, quod

Jus Civile.

2. JURE *Civ.* Fidejussor habet beneficium ordinis. *Auth. præsente.* C.*d.Fidejuss.* *Nov.*4.

Jus Canonicum.

3. IURE *Can.* communiter cessare volunt hoc beneficium, quasi ad apices Iuris Civ. pertinens *Glos. in c. 6. dilecti*, & in verb. *subtiliter, inf. X.d. Judic.* (2:1.) Ius enim Canonicum in judiciis nihil attendit, nisi simplicitatem, & æquitatem Iuris Gentium, propter quam rationem hoc etiam non solet obtinere inter mercatores.

Mores.

4. *Mores* variant. In plerisque Iudiciis, in quibus viget Ius Civile, servatur *d. Authentica*, sed in foro Ecclesiastico, etiam in celebrioribus Emporiis, aliisque locis simplicitas Iuris Canonici. Quod tamen sub distinctione accipiendum, ut eodem loco docet *Groenewegius ad d. Auth. Præsente.* C. *d. Fidejuss.*

Jus Civile.

5. JURE *Civ.* non est interdictum Clericis Fidejubere ullo in loco Iuris.

Jus Canonicum.

6. Jure *Can.* contra, & quidem ſub pœna depoſitionis, ſeu abjectionis *c.* I. *X. d. Fidej.* (3:22.) Ratio videri poteſt, ne Clerici negotiis ſecularibus implicentur *t. t. X. ne Cler. vel mon. ſec. neg. ſe immiſc.* (3:50.) Videtur tamen Clericis permiſſum eſſe pro aliis Clericis fidejubere *c. 2. X. d. Fidej.* Cæterum poſtea Concilio, ſub Innocentio III inſtituto, cautum eſt, ut ita demum cujuslibet Religioſi Fidejuſſio valeat, ſi adſit conſenſus Abbatis, vel majoris partis Capituli.

Mores.

7. *Moribus* Ius Can. ſine dubio inter Pontificios valet, Ius Civile inter Proteſtantes.

Jus Civile.

8. Differentia Fidejuſſioni cum Stipulatione communis eſt, quod Jure Civili, Stipulatio pœnalis ſi facta ſit, tum commiſſa pœna tota debetur, nec præſtatione partis quis liberatur, ne quidem pro parte *l. 5. inf. l. 85. §. pen. d. V. O.*

Jus Canonicum.

9. Jure *Canonico* hoc non obtinere communiter putant DD, & heredem aliumve præſtatione ſuæ partis liberari volunt, per textum & Gloſſ. in *c. ſuam. 9. X. d. pœn.* (5:37.) Quod caput quamvis id quidem etiam non diſertè affirmet, tamen illud non videtur a ſententiâ & ſimplicitate, quam Jus Can. ſequitur, alienum eſſe.

Mores

Mores.

10. *Moribus* Jus Canonicum apud Pontificios præfertur. Nostrates autem ab observatione Juris Civilis discessisse, nusquam invenitur.

CAPUT XXXVIII.

De Litterarum Obligatione.

Jus Civile.

1. JUre *Civili*, exceptio non numeratæ pecuniæ post biennium opponi nequit, etiamsi debitor paratus sit probare, se pecuniam non accepisse *t. t. Inst. d. Lit. Obl. l.* 8. 10. *l.* 14. *C. d. non num. pec.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico*, etsi quidem hæc præscriptio non expresse improbetur, tamen, cum omnis præscriptio, quæ non est ex fide, improbetur; *c. ult. X. d. præscrip.* (2:26.) non poterit ex sententiâ illâ exigi debitum ab eo, qui probare vult, pecuniam sibi numeratam non esse.

Mores.

3. *Moribus*, ex ratione Jur. Can. censetur factum, quod Praxis exceptionem non numeratæ pecuniæ etiam post biennium admittat, de quo *Sneidw. ad t. d. lit. Obs.* & *Groen. ad t. Cod. d. non num. pec.*

Caput XXXIX.

De Emtione & Venditione.

Jus Civile.

1. JUre Civili, venditor non præcise cogitur rem tradere, sed præstando id quod interest liberatur. *l.* 1. *pr. l.* 11. §. 9. *l.* 12. *l.* 13. §. 4. *ff. d. Act. Empt. l.* 4. *C. eod. l.* 13. *inf. ff. d. Re jud.*

Jus Canonicum.

2. Iure *Canonico* contrarium obtinet *c. cum Johannes.* 10. *X. d. fid. Inst.* quomodo *Gloss. & Interp.* hanc sententiam accipiunt. Quamvis autem illud non expresse dicatur, tamen analogia J. Can. id satis confirmat.

Mores.

3. *Moribus* sequimur Jus Canontcum, teste Mynsingero *c.* 4. *Obs.* 61. *n.* 5. & *Groen. ad l.* 4. *C. d. quis l. ult.*

Jus Civile.

4. Jure *Civ.* re eâdem pluribus venditâ, dominus fit is, cui prius est tradita. *l.* 72. *l.* 15. *C. d. R. V. l.* 9. §. 4. *D. d. Act. public.* Quod obtinet etsi prior venditio Iurejurando sit confirmata; cessat verò iis in casibus, quibus Ius in re sine traditione transferri potest, ut in legatis, judicio familiæ ercirscundæ, &c.

Jus Canonicum.

5. Iure *Can.* rite facta concessio in Eccle-

siasticis præfertur secundæ, etsi hanc traditio secuta sit, *c. Tibi. 12. d. rescript. in 6.* (1:3.) *c. si tibi. 17. de præbend. in 6.* (3:4.)

Mores.

6. *Moribus* putem Jus Civile & Canonicum servari, per ea, quæ tradit *Groen. ad l. 15. C. d. R. V. & Rittershus. l. 3. diff. c. 12. pag.* 100. nullamque hic esse differentiam, si quidem quod Ius Civile de Venditione affirmat, Ius Canonicum de eâdem non negat, & quod Jus Canonicum de concessione Beneficii affirmat, id Jus Civile non negat; imo verò Jus Civile expresse dicit, concessionem à Principe factam primam præferri secundæ. *l. prædia. ult. C. locat. præd. civ. Fisc.* (11:70.)

Jus Civile.

7. IURE *Civili* Venditor læsus ultra dimidium, potest rescindere venditionem illam ex *l. 2. 8. inf. C. d. resc. vend.* neque hoc beneficium pertinet ad Emptorem, ut volunt Cujac. Ant. Faber aliique *ad d. l. 2.*

Jus Canonicum.

8. IURE *Canonico* Emptor læsus ultra dimidium justi pretii, etiam habet beneficium ex *d. l. 2. C. d. resc. ven. c. cum caus. 6. pen. X. d. Empt. vend.* (3:17.)

Mores.

9. *Mores* id tanto facilius amplectuntur, quia ratio Iuris Civilis in emptore non deficit, etsi deficiant expressa legis verba, unde Groenewegius

gius, *ad d. l.* 2. illam ad casus similes Moribus nostris extendit.

Caput XL.

De Locatione Conductione.

Jus Civile.

1. IUre *Civili*, finito tempore locationis conductionis, locator non tenetur pristino conductori rem relocare *l.* 32. C. *locat.*

Jus Canonicum.

2. Iure *Canonico*, ex communi fere Canonistarum sententiâ, locator, invito conductore, si Studiosus vel Scholaris sit; alteri ædes vel cubiculum aut hospitium locare non potest, per *c.* 1. *X. d. loc. con.* (3:18.)

Mores.

3. *Moribus* Ius Canonicum non servatur in Italiâ, propter rationem à Rittershusio adductam, ex qua ratione constat, illud *caput* 1. *X. d. loc. cond.* a Iure Civili non differre.

4. Locationi Conductioni affinis est Emphysis.

Caput XLI.

De Emphyteusi.

IN hac materiâ hæ Differentiæ sunt notandæ:

Jus

Jus Civile.

1. Jure *Civili* Emphyteuta Canonem non solvens intra triennium in Emphyteusi Seculari, vel intra biennium in Ecclesiasticâ, Iure suo cadit *l.* 2. C. *d. Emphyt. Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. *Nov.* 120. *c.* 8. *Auth. qui rem.* C. *d. SS. Eccl.* nec celeri satisfactione sibi consulere potest *d. l.* 2. *d. J. Emphyt.* Id enim non obtinet, ubi dies & pœna obligationi adjicitur *l.* 23. *D. d. O. & A. l.* 12. *c. d. contr. & com. stip. l.* 23. *pr. d. Rec. arb.* Exceptio est in *l.* 8. *D. Siquis caution.*

Jus Canonicum.

2. Iure *Can.* secus est, per textum in *c.* 4. *X. d. loc. cond.* (3:18.) quem DD. tamen ad Ecclesiasticam restringunt, quod in illa brevius solutionis tempus sit constitutum.

Mores.

3. *Moribus nostris* Ius Canonicum servatur, teste Groenewegio *ad d. l.* 2. C. *d. Jur. Emphyt.* quem vide.

Jus Civile.

4. Jure *Civ.* vulgò putant Emphyteutam non posse alienare prædium Emphyteuticum, invito domino, per *l. ult.* C. *d. Jur. Emph.* quamvis illa lex vetet tantum venditionem fieri aliter, quam si dominus certior prius fiat, ut præ aliis emere possit.

5. Jure Civili quoque Domino laudemium, id est, quinquagesima pars pretii debetur *d. l. ult.* C. *d. J. Emph.*

Jus

Jus Canonicum.

6. Jure *Canonico* secus est per *d. c. ult. X. d. loc. cond.*

Mores.

7. *Moribus nostris* magis convenit Ius Canonicum. Groeneweg. ad *d. l. ult.* Cæterum inter Emphiteusin Secularem & Ecclesiasticam nullæ sunt differentiæ, licet sex referat Rittershusius *l.* 3. *c.* 24. cum hæ ex Iure Civili descendant, neque Ius Canonicum in eo differat.

Caput XLII.

De Furtis.

Jus Civile.

1. IUre *Civili* Furtum strictè accipitur, & opponitur Sacrilegio, aliisque speciebus §. 1. *Inst. d. Obl. ex del. l.* 1. §. *ul. D. d. Furt.*

Jus Canonicum.

2. Iure *Can.* latius accipi solet. *c. dixit dominus* 12. *caus.* 14. *q.* 5. *c. ult.* X. *d. Furt.* (5: 18.) *c. si quis. eod. c. dudum.* 54. X. *d. elect. & el. pot.* (1: 6.)

Mores.

3. Moribus etiam quandoque latius solemus Furtum accipere, quàm Jure Civili.

Jus Civile.

4. Iure *Civili* qui Furti faciendi animo conclave

clave intravit, & rem non contrectavit, non est Fur. *l.* 21. §. 7. *d. Furt.*

Jus Canonicum.

5. Jure *Canonico* Fur est quicunque non per ostium intravit, dummodo furandi animo intraverit, etsi nihil acceperit *c.* 12. *caus.* 23. *q.* 4.

Jus Civile.

6. *Jus Civile* sine dubio hoc negat esse Furtum in specie dictum, de quo non actione furti in duplum vel quadruplum agi solet, sed potius refert ad actionem injuriarum.

Jus Canonicum.

7. *Jus Canonicum* neque actiones tam exacte distinguit, *c.* 6. *X. d. Judic.* (2:1.) neque Furtum tam stricte accipit ut *d. P.*

Mores.

8. *Moribus* quia actio illa Furti non amplius intentatur, sed furtum illud plerumque, ut Judicium publicum, coërcetur, non opus erit, ut magnopere de illâ differentiâ laboremus, aut ut actionem injuriarum contra eum, qui furandi animo domum ingressus est, instituamus, sed poterit secundum Jus Canonicum, ut fur accusari, & minus pro re natâ puniri, quam si furatus esset.

Jus Civile.

9. Jure *Civil* furti pœna ordinaria est dupli vel quadrupli §. 23. & 25. *Inst. d. Act.* §. 5. *J. d. Obl. ex del.*

Jus Canonicum.

10. Jure *Canonico* non ita videtur attendi ad illam pœnam, sed sufficere, si reum pœniteat, & ablata restituat *c. sicut 6. vers. eos insuper X. d. homicid.* (5:12.)

Mores.

11. *Moribus* receditur ab antiquâ illâ Romanorum pœnâ dupli vel quadrupli, & in Imperio Romano-Germanico Carolus V. tertium furtum aliis circumstantiis aggravatum ultimo supplicio coëreet *Const. art.* 157. *& seq.* In primo autem furto simplici retinet distinctionem Juris Civilis inter furtum Manifestum, & nec Manifestum, & pœnam dupli ac quadrupli *d. Const. art.* 157. *&c.* Belgarum autem & vicinorum Moribus, teste *Groenewegio ad §. 5. J. d. Obl. q. ex del.* Fures virgis cæsi in exilium mittuntur, inusto eorum tergis stigmate, præsertim iterato facinore, de tertio autem convicti in patibulum attolluntur.

Jus Civile.

12. Jure *Civili* Furtum non videtur excusari ob necessitatem, per *l. 43. §. 5. ff. d. R. N.*

Jus Canonicum.

13. Jure *Canonico* contrarium obtinet *c. si quis 3. X. d. Furt.* (5:18.) *c. sicuti. 8. inf. dist. 47. c. 26. discipulos d. consecrat. dist. 5.*

Mores.

14. *Moribus* DD ferè eo inclinant, non tam grave esse Furtum ex necessitate commissum, adeoque mitius puniendum quod, nec à ratione Juris Civilis videtur alienum, cum in eo non sit

tantus dolus, & tantus delinquendi animus, lucrique faciendi.

CAPUT XLIII.

De Rapinâ & Damno Injuriâ dato.

DE his delictis nulla est differentia alicujus momenti. De *Raptu* autem inter publica judicia agetur.

CAPUT XLIV.

De Injuriis.

Jus Civile.

1. JURE *Civili* actio injuriarum neque heredi neque in heredem datur. *l.* 10. §. 2. *ff. si quis caut. in Jud. l.* 11. *d. Injur.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* hæc actio datur heredi & in heredem *c. in Literis* 5. *X. de rapt.* (5. 17.) Ratio: quia Jus Canonicum credit animas defunctorum puniri in Purgatorio, donec pro peccato satisfiat.

Mores.

Moribus hoc non convenit.

Jus Civile.

3. *Jure Civili* incognita est actio ad Palinodiam, seu ad recantationem verborum contumeliosorum; sine dubio ex illâ ratione, quod Ju-

ris Civilis conditores crediderunt, honorem per privatum nec dari nec adimi posse, adeoque superfluam esse illam actionem.

Jus Canonicum.

4. JURE *Can.* expresso textu actio ad Palinodiam non est introducta, sed tamen Interpretes eam ex Jure Canonico petunt.

Mores.

5. *Moribus*, plerisque in locis, recepta est illa actio ad Palinodiam, ut docet *Gail.* 1. *Obs.* 65.

Jus Civile.

6. JURE *Civ.* qui vel injuriæ, vel furti condemnatus est, fit infamis *l. ult.* C. *d. Injur. l.* 1. *l.* 4. §. *ul. d. his q. not. inf.*

Jus Canonicum.

7. JURE *Can.* de injuriâ modicâ condemnatus infamis non fit *c. cum te* 23. *X. d. sent. & re jud.* (2:27.)

Mores.

8. *Moribus* receptum videtur, etiam modicam injuriam infamare quidem, sed tamen facilem esse restitutionem istius famæ, per ea quæ tradit *Gail.* 2. *Obs.* 102. *n.* 2. 6.

Jus Civile.

9. JURE *Civ.* pœna auctoris famosi libelli est capitalis *l. un.* C. *d. fam. lib.* (9:36.) Quod etiam ad eum extenditur, qui ab alio confectum carmen malum divulgavit, & in vulgus sparsit. *d. l. un.*

Jus

Jus Canonicum.

10. Jure *Can.* mitior eſt pœna: aliquando enim auctor verberibus ſubjicitur, nonnunquam excommunicatur. *c.* 1. *c. ſi qui.* 3. & *c. quidam* 2. *cauſ.* 5. *q.* 1.

Mores.

11. *Moribus*, & quidem Belgii, magis convenit Jus Canonicum, &, poſt varias alias Conſtitutiones, cautum eſt, ut prima vice 100 Carolinorum mulcta, deinde duplum, tum arbitraria alia pœna in locum capitalis ſuccedat, teſte *Groen. ad d. t. un.* C. *d. fam. lib.* In Imperio Romano-Germanico non quidem à Jure Civili receditur, ſed tamen id multis diſtinctionibus & limitationibus temperant quodammodo Juri Canonico, & pœnam capitalem tunc locum habere dicunt, quando crimen capitale objectum eſt, quod videtur convenire *Conſtitutioni Crim. Caroli* V. *art.* 11. Divulgatores autem à capitali pœna prorſus excipiuntur, quâ de re plenius *Schultz. in Synopſ. ad t. d. Injur.*

Caput XLV.

De Publicis Iudiciis in genere.

Jus Civile.

1. Jure *Civili* Judicia criminalia ſunt vel Publica vel Privata. *pr. J. d. Publ. Jud. pr. J. d. Obl. ex del. l.* 1. *D. d. Publ. Jud.*

Jus Canonicum.

2. JURE Can. de omnibus criminibus publica tantum dantur Judicia, non privata *c. insumes c. scripta Fraternitatis. 1. c. in tantum ul. X. d. collus. deteg.* (5:21.) *c. novit. 13. X. d. Judic.* (2:1.)

Mores.

3. *Moribus* Belgii vicinarumque regionum Jus Canonicum probatur, si quidem Fiscus ejusque Procurator pœnam cujuscunque criminis, Privatus verò damnum tantum persequitur. Inde differentiam inter publica & privata delicta sublatam esse, post alios, testis est *Groen. ad t. ff. d. Privat. delic.*

4. Idem tamen de Imperio Romano-Germanico & quibusdam aliis locis affirmare non possumus, quamvis ut plurimum ibi etiam crimina persequantur Procuratores Fisci.

Jus Civile.

5. JURE *Civili* nemo sine accusatore Judicio criminali damnari debet, exceptis paucis certisque casibus, quibus etiam per Inquisitionem proceditur *t. t. ff. d. accus. & t. C. Qui acc. poss.*

Jus Canonicum.

6. JURE *Can.* aliud est rescriptum *c. 9. X. d. Judic. c. si peccaverit. 19. c. qu. 2. q. 1.*

Mores.

7. *Moribus* magis sequimur Jus Canonicum; ita ut ferè tripliciter hodie exerceatur Judicium Publicum (1) vel per Accusationem (2) vel per Inquisi-

Inquisitionem, cum Judex ex officio inquirit in quodlibet crimen, (3) vel per Denuntiationem, cum privatus primum denuntiat, & postea Judex ex officio inquirit.

Jus Civile.

8. JURE *Civ.* nemo cogitur denunciare furem, vel alium delinquentem, quamvis eum sciat *l.* 48. §. 1. *ff.* & *l.* 5. *C. d. Furt.*

Jus Canonicum.

9. JURE *Canonico* potest aliquis cogi ut furem indicet *c. qui cum fure* 4. & *ibi Glos. X. d. Furt.* (5. 18.)

Mores.

10. *Moribus* Ius Canonicum convenientius est, adeo quidem, ut sæpe videamus puniri eos, qui delictum commissum sciunt, nec tamen indicant.

Jus Civile.

11. JURE *Civ.* regulariter non proceditur per Inquisitionem *l.* 2. §. 6. *si publ. ff. ad l. Jul. d. adult.* nisi in crimine Majestatis, *l.* 2. 3. *D. ad L. Jul. maj.* Peculatus, *l.* 4. §. 2. *ad L. Jul. pec* Domini a familiâ occisi *l.* 1. & *t. t. D. ad se. Sylan.* & aliis casibus nominatim exceptis.

Jus Canonicum.

12. JURE *Can.* in quolibet crimine potest procedi per Inquisitionem, ut volunt *Glos.* & *Canonistæ in c. infames. caus.* 6. *q.* 1. *c. unic. X. ut Eccles. benef. sine dim. cons.* (3. 12.) *c. qualiter,* & *quando* 17. *X. d. accusat.* (5. 1.)

Mores.

13. *Moribus* id quoque convenire, dictum supra, & probat Rittersh. *l. 6. c. 3.*

Jus Civile.

14. Jure *Civili* Accusationi & Inquisitioni præscribitur 20 annis, quibus elapsis de crimine non amplius quæritur *l;* 12. C. *ad. l. Coru. d. ficars. l.* 2. 3. C. *d. Req. & Obl. d.*

Jus Canonicum.

15. Jure *Canonico* etiam ultra id tempus potest institui Inquisitio *c. cum tanto* 11. *X. d. Consubt.* (1:4.) *c.* 8. C. 33. *q.* 2.

Mores.

16. *Moribus* plerisque in locis Ius Civile observatur, ut docet *Carpz. in Prax-crim. p.* 3. *c.* 41. *n.* 6. *Boërius decis.* 26. Imo in nonnullis breviori tempore præscribitur accusationibus, & in Hollandiâ quidem Margareta Imperatrix & Camera Hollandiæ Noorthollandis privilegium concessit, ut præter homicidium, incendium, & furtum, omnia crimina anno & die præscribantur, de quo plenius *Groen. ad l.* 12. C. *ad l. Corn. d. Fals.*

Jus Civile.

17. Iure *Civ.* potest quis recipere præmium pro indicatione furis vel rei furtivæ *l. solent.* 15. *ff. d. præscrip. verb. l.* 4. §. *ult. ff. d. Cond. ab turp. caus.*

Jus Canonicum.

18. Jure *Can.* nil hoc nomine accipere licet *c. qui cum X. d. Furt.*

Mores.

Mores.

19. *Moribus*, ſaltem noſtris, qui Pontificiis ſacris non ſumus addicti, Jus Civile ſervatur.

Jus Civile.

20. JURE *Civ.* reus accuſatus abſolvitur, ſi accuſator non probet crimen, nec reus ſe exonerare aut purgare cogitur. *l.* 4. C. *d. Ed. l. ul.* C. *d. Probat.*

Jus Canonicum.

21. IURE *Can.* qui infamatus eſt aliquo crimine, etſi id probari nequeat, tamen indicitur Purgatio, in quâ ſi defecerit reus, punitur, tanquam convictus. *c. cum dilectis* 15. *X. d. purg. canon.* (5: 34.) *c. inſinuatum.* 13. *X. d. Simon.* (5: 3.) *c. Presbyter ſi a plebe* 13. *cauſ.* 2. *q.* 5.

Mores.

22. *Moribus* Canonica purgatio non adeo frequenter adhibetur, propter periculum perjurii, teſte *Groen. in lib.* 2. *Feud. tit.* 27. §. 3.

CAPUT XLVI.

De Quæſtionibus & forturâ.

Jus Civile.

1. IURE *Civili* Tortura eſt legitimum remedium inveſtigandæ veritatis *t. t. ff.* & C. *d. quæſt.* Adeo ut etiam in cauſis civilibus ſervi torqueantur *l.* 9. *pr. ff. eod.* & non tantum rei, ſed & teſtes nonnunquam *l.* 15. *l.* 18. §. 3. *ff. eod.*

Jus Canonicum.

2. *Jus Can.* videtur contrarium statuere, & non agnoscere hoc legitimum remedium, in *c. his 2. quib.* 30. *caus.* 23. *q.* 8.)

Mores.

3. *Moribus* recepta est tortura, ita tamen ut neque in pecuniariâ causâ, neque in criminalibus testes quæstioni subjiciantur, nisi forte gravissimâ de causâ, ut pluribus docet Groen. ad *l.* 9. *& seq. d. quæst.*

4. An autem tortura Juri Divino & Naturali conveniens sit, multi dubitant, de quo *Wissembachad t. ff. d. quæst.*

Jus Civile.

5. Jure *Civili* ad condemnationem sufficit aliquem confessum esse vel convictum *l.* 16. C. *d. pœn.*

Jus Canonicum.

6. Jure *Canonico* videtur etiam invito extorquenda esse confessio *c.* 1. *X. d. confess.* (2: 18.) Quod licet textus ipse non satis manifestè exigat, tamen ex sententiâ Canonistarum receptum est.

Mores.

7. *Moribus* fere ubique receptum est, ut convictus, si crimen neget, quæstioni subjiciatur, ad plenissimam probationem, teste *Carpz. Pr. crim. p.* 3. *q.* 12. 11. 17. *& Groen. ad l.* 16. *C. d. pænis.*

Jus Civile.

8. Jure *Civ.* Confessio, illegitimâ quæstione & non justis indiciis extorta, non sufficit ad condemnationem *l.* 1. 17. *& Gloss. in l. pen. ff. d. quæst.*

Jus Canonicum.

9. Jure *Can.* contrarium obtinere volunt per *c.* 1. *d. Accusat. & inquis. in 6.* (5: 1.)

Mores.

10. *Moribus* & rationi convenientius est Jus Civile, cum in omni quæstione certa indicia, certus procedendi modus requiratur, quibus neglectis absurdum foret; si tamen idem præstaret; atque si observata essent. *Carpz. d. P.* 3. *q.* 12.

Jus Civile.

11. Jure *Civ.* dignitas non videtur aliquem excusare à quæstione, cum reatus omnem honorem excludat. *l.* 1. C. *ubi Senat. vel Clar.* (3:24.) Quamvis Eminentissimi, Perfectissimi, Decuriones & Milites excipiantur nominatim *l.* 11. *l.* 16. 17. C. *d. quæst.* Unde sequitur, Doctores non excusari.

Jus Canonicum.

12. Jure *Can.* tamen videntur excusari omnes, qui dignitate sunt conspicui *c. quanto.* 3. *X. d. magistris.* (5:5:) *Carpz. pr. crim. p.* 3. *q.* 118. *n.* 80.

Mores.

13. *Moribus* omnes torquentur, teste Claro *l.* 5. *sent.* §. *f. q.* 64. & Doctorum Privilegium

in

in multis regionibus abolitum esse, ait *Traquell. in Tr. d. pœn. temper. c. 34. n. 16.*

CAPUT XLVII.

De Pœnis.

Jus Civile.

1. JUre *Civ.* carcer custodiæ locus est, non pœnæ *l. 8. §. 9. 35. ff. d. Pæn. l. 6. l. 23. C. eod. l. 2. C. d. exact. trib.* (10: 19.) quod etiam confirmat *Const. Car.* V, *art.* 218, quod tamen nonnunquam fallit. *l. 3. ff. d. cust. reor. l. 1. §. ult. ff. d. aleator.*

Jus Canonicum.

2. IURE *Canonico* autem carcer etiam pro pœnâ est. *c. quamvis 3. d. Pœn. in 6.* (5:8.) *c. novissimus. §. fin. X. d. V. S.* (5:40.)

Mores.

3. *Moribus* Jus Can. convenientius est.

Jus Civile.

4. JURE *Civ.* reus alio loco captus, quam in quo deliquit, necessariò remittendus est ad judicem ejus loci, in quo deliquit. *l. 7. §. ult. ff. d. accus. Auth. l. 7. l. 11. d. Cust. quâ in Provincia. C. ubi d. crim.*

Jus Canonicum.

5. IURE *Can.* illa remissio Urbanitatis, non Necessitatis est, & plerumque fit dato antigrapho, sive litteris reversalibus, quibus magistratus remis-

missionem rogans, profitetur se quandoque paria facturum *c. Pastoralis d. sent. & re jud. in Clem.* (2:11.)

Mores.

6. *Moribus* Jus Canonicum probatur, teste *Groen. ad d. Auth.*

Jus Civile.

7. Iure *Civili* veteri bona damnatorum publicabantur ob duas causas (1) generaliter & per consequentiam pœnæ mortis naturalis & civilis (2) propter specialem sententiam, quâ aliis casibus etiam hæc pœna irrogatur. Priori casu generaliter & tacitè hæc pœna irrogabatur; Posteriori specialiter & expressè. Priorem istam confiscationem sustulit Justinianus per *Auth. bona damnator.* C. *d. Bon. proscr. Nov.* 134. *inf.*

Jus Canonicum.

8. Iure *Can.* tamen prior illa confiscatio non prorsus est sublata, sed bona graviter delinquentium ad Fiscum Ecclesiæ deferuntur *c. vergentis* 10. *X. d. hæret.* (5:7.) *c.* 21. *quisquis l.* 7. *q.* 3.

Jus Civile.

9. Jure *Civili* bona hæreticorum non publicantur, sed liberis orthodoxis relinquuntur l. 15. & 19. C. *d. Hæret. & Man.*

Jus Canonicum.

10. Jure *Can.* contrà publicantur, adeo ut nec filiis inde aliquid sit relinquendum *d. c. vergentis. c. ad abolendam.* 9. *c. excommunicamus* 13. *X. d. hæret.* (5:7.)

Mores

Mores.

11. *Moribus* Belgii confiscatio bonorum est arbitraria. Aliorum autem locorum mores variant, teste *Groen. ad Auth. bona damnat. C. d. bon. proscrip.*

Jus Civile.

12. JURE *Civili* in majoribus criminibus. *Homicidii*, *Adulterii*, *Raptus* & similibus pœna mortis locum habet *5. t. Inst. d. publ. jud.*

Jus Canonicum.

13. *Jure Can.* pœnitentia 7 annorum *c. hoc ipsum c. 33. q. 2. dist. 1.*

CAPUT XLVIII.

De Criminibus in Specie, ut de Adulterio.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* Adulterium refertur inter crimina atrocissima, quod ex Constitutione Constantini etiam gladio punitur. *l. 30. C. ad L. Jul. d. adult.* quamvis Justinianus distinguat inter adulterum & adulteram, & hanc tantùm velit in Monasterium detrudi. *Nov. 134. c. al.*

Jus Canonicum.

2. *Jure Canonico* adulterium refertur inter crimina minora, & mitius punitur *c. 4. X. d. Judic. (5. 1.)* & *d. c. hoc. c. 33. q. 2.*

Mores.

3. *Moribus* nonnullorum locorum adhuc servatur

vatur pœna Iuris Civilis; plerisque tamen in locis pœna adulterii non capitalis facta est. In Belgio adulteria perpetuâ infamiâ, mulctâ pecuniariâ, & exilio solent puniri, præsertim si iteratum sit scelus, qua de re plenius *Groen. ad §. 4. J. d. publ. Iud. t. c. hoc ipsum, Schultz, in Synops. ad d. §. 4.*

Jus Civile.

4. Jure *Civ.* in viduam & virginem, etiam cum alterius marito congredientem, proprie non cadit adulterium *l. 6. §. 1. ff. ad L. Iul. d. adult.*

Jus Canonicum.

4. Jure *Can.* autem hoc casu adulterium committitur *c. nemo tibi blandiatur* 4. *c. meretrices.* 11. *caus.* 32. *q.* 4. Ex quo constat J. Canon. triplex esse adulterium (1) Uxorati cum solutâ (2) Soluti cum alterius uxore (3) Mariti cum alterius uxore, quod hodie vocant duplex adulterium. Jus Civile duas posteriores tantum agnoscit.

Mores.

6. *Moribus* quoque ex Jure Can. sunt tres species Adulterii, sed non eâdem pœnâ plectuntur; Sed duplex adulterium gravius plerumque punitur, quam simplex, & simplex gravius quam illa species, quæ Jure Civili pro adulterio non habetur, teste *Carpz. pract. crim. part.* 2. *q.* 26.

Jus Civile.

7. Jure *Civili* mulier maritum adulterii accusare non potest, si rem cum aliâ habuerit *l.* 1. & 18. *C. ad L. Iul. d. adult.*

Jus

Jus Canonicum.

8. Jure *Can.* uxor poteſt agere ad ſeparationem thori *c. maritus.* 4. *c. intelleximus.* 6. *X. d. adult.* (5:16.)

Mores.

9. *Moribus* noſtris hæc thori ſeparatio etiam recepta eſt, ut dictum ſuprà ad *t. d. Divort.* Wurmſer. *Obſ. pract. d. matrim. c.* 6.

Jus Civile.

10. Jure *Civili* accuſationi adulterii ad ſummum præſcribitur quinquennio *l.* 11. §. 4. *ff. ad L. Iul. d. adult.*

Jus Canonicum.

11. Jure *Can.* ſecus eſt. *c. admonere.* 8. *cauſ.* 33. *q.* 2.

Mores.

12. *Moribus* verò modum accuſationis & præſcriptionis videre eſt in *Tract. gen. de publ. Judic. diſſ.* 5.

Caput XLIX.

De Fornicatione.

Jus Civile.

1. Jure *Civ.* Fornicatio erat licita, adeo ut etiam lenones pro lenocinio certum vectigal publicè ſolverent, & meretrices nomen ſuum apud Ædiles profeſſæ fuerint, donec id prohibuit *l.* *ult.*

ult. C. *d. ſpectac. & ſcen.* Unde etiam tempore Ulpiani in multorrum honeſtorum virorum prædiis lupanaria fuere *l.* 27. §. 1. *ff. d. petit. her.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Can.* Fornicatio eſt crimen *c. nemo* 4. *c.* 32. *q.* 4.

Mores.

3. *Moribus* nec meretricii congreſſus, nec lenocinia impunè committuntur *Groen. ad* §. 4. *Inſt. d. Publ. Jud. & l. ult.* C. *d. Spectac.* (11:40.) quod & Juri Divino convenit.

CAPUT L.

De Stupro.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* Stuprum honeſtæ viduæ, vel virgini illatum punitur publicatione dimidiæ partis bonorum, ſi ſtuprator honeſtus ſit, aut coërcitione corporis cum relegatione, ſi ſit humilis. *d.* §. 4.

Ius Divinum.

3. JURE *Divino* ſtuprator cogitur ducere & dotare *Exod.* 22: 16. *Deut.* 22: 28.

Ius Canonicum.

3. IURE *Canonico* tenetur vel uxorem ducere vel dotare, & ſi renuit ſtuprator defloratam ducere, caſtigatus excommunicatusque in monaſte-

rium, ad agendam perpetuam pœnitentiam, detruditur, *c. 1. & 2. X. d. adult.* (5:18.)

Mores.

4. *Moribus nostris* propius est Jus Canonicum: Est enim in arbitrio stupratoris, utrum velit ducere an dotare stupratam; Scilicet virginem; secus est in viduâ, quam ducere non tenetur *Groen. §. 4. Inst. d. Publ. Jud.*

Caput LI.

De Raptu.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* qui volentem & desponsatam vi rapit, raptor est, & pœnâ capitali tenetur *l. un.* C. *d. Rap. virg.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* Raptus cum desponsatâ non committitur. DD. ad *c. ult. X. d. Adult.* (5:18.) *c. cum causam. X. d. Rapt.* (5:17.) & raptor capite non punitur, sed virginem cogitur dotare, & uxorem ducere, & si Pater consentire nolit, raptor filiam cogitur reddere, & dotare *c. 1. X. d. Adult. & Stup.* (5:18.)

Mores.

3. *Moribus* quoque Raptus cum desponsatâ non committitur, licet receptior sit pœna Juris Civilis, mitigata tamen in iis, qui Raptoribus ministerium præbuere *Groen. ad l. un.* C. *d. rap. virg.*

CA-

CAPUT LII.

De Incestu, & Stupro Virginis Deo dicatæ.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* hujus criminis pœna est capitalis. *l. si quis 5. C. d. Episc. & Cler.* quam legem Gratianus retulit in Decretum *c. si quis 3. caus.* 36. *q.* 2.

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* tamen alio loco Clericus tantum deponitur, Laicus excommunicatur *c. si quis.* 6. *caus.* 27. *q.* 1.

Mores.

3. *Moribus* apud Protestantes utrumque Jus exiguum habet usum. Inter Pontificios tamen pœna Juris Civilis suis locis servatur.

CAPUT LIII.

De Sodomiâ.

Jus Civile.

1. JUre *Civ.* pœna Sodomiæ est capitalis *l.* 31. C. *ad L. Jul. d. adul.* §. 4. *J. d. Publ. Jud.* *Nov.* 77. & 141.

Jus Canonicum.

2. JURE *Can.* Laici excommunicantur, Clerici depositi in monasterium detruduntur *c. Flagitia.*

gitia. *cauſ.* 32. *q.* 7. *c.* 4. *X. d. Exceſſ. prælator.* (5:31.)

Mores.

3. *Moribus* juxta *Conſt. Caroli* V. Sodomitæ vivi exuruntur *Groen. ad* §. 4. *Inſt. d. Publ. Iud.*

Caput LIV.

De Homicidio.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* homicidii pœna eſt gladius §. 5. *J. d. Publ. Iud.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* pœna eſt mitior: Clerici enim deponuntur, Laici excommunicantur *c. ſicut dign.* 6. *X. d. homic.* (5: 12.) Alia ſpecialis pœna, ſed tamen non capitalis, eſt populi occidentis proprium Epiſcopum in *c. ult. cauſ.* 25. *q.* 2.

Mores.

3. *Moribus* Jus Civile receptum eſt, ut notum.

Caput LV.

De Parricidio.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* pœna parricidii eſt atrociſſima §. 6. *J. d. Publ. Jud. l.* 9. *ad L. Pomp. d. Parric. l. un.* C. *d. His qui liber. occid.*

Jus

Ius Canonicum.

2. Iure *Can.* mitior est pœna. *c.* 1. 2. 3. *X. d. his q. Fil.* (5: 10.) *c.* 7. *X. d. Pœnitent.* (5: 38.)

Mores.

3. *Moribus* neque Jus Civile, neque Jus Canonicum præcise servatur, sed parricidæ, pro re natâ, vel confractis prius ossibus, necantur, vel in aquam projecti suffocantur, vel vivi defodiuntur, vel cujusque loci consuetudine aliter puniuntur; semper tamen gravius, quam illi, qui homicidium simplex fecere, ut videre est in *Synops. Schultz. ad d.* §. 6. *J. d. Publ. Jud. & Groen. ad eundem.*

Ius Civile.

4. Jure *Civili* licitum est pro defensione rerum alterum occidere, si quis aliter se defendere non possit *l.* 4. *ff. ad L. Aq. l.* 52. *eod. l.* 1. C. *unde vi. l.* 1. C. *quand. unic. sui &c.* (3; 27.)

Ius Canonicum.

5. Jure *Can.* non licet, saltem Clerico *c. suscepimus.* 10. *X. d. homic.* (5: 12.) *c. si quis vult, dist.* 36.

Mores.

6. *Moribus* magis placet Jus Civile, de quo *Groen. ad l.* 4. *ff. ad L. Aquil.*

CAPUT LVI.

De Incendiariis.

1. SUb lege Corneliâ de Sicariis continetur pœna Incendiariorum.

Ius Civili.

2. JURE *Civ.* Incendiarii verberati igne necantur *l.* 9. *ff. d. incend. ruin. naufr. l.* 10. *ff. ad l. Corn. d. Sicar. l.* 28. §. 12. *D. d. Pœn.* id quod etiam confirmat *Const. Caroli* V. *art.* 125.

Ius Canonicum.

3. JURE *Can.* mitius puniuntur *c. si quis domum* 6. *X. d. Injur.* (5:26.) *c. cum devotissimam*, 8. *c.* 12. *q.* 2. *c.* 1. *X. d. rapt, incend.* (5:17.)

Mores.

4. *Moribus* pœna Juris Civilis servatur *Carpz. p.* 1: *q.* 38. *n.* 38. In Belgio tamen nonnihil mitigatur. Strangulantur enim Incendiarii, & facies illorum tantum ustulatur, deinde publico spectaculo exponuntur; teste *Groen. ad l.* 28. §. 12. *ff. d. Pœn*

CAPUT LVII.

De Crimine Falsi.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* novissimo pœna hujus est deportatio, aut, si magnitudo commissi id exigat, capitale

pitale supplicium, *l.* 1. §. *ul. D. l.* 22. C. *ad l. Corn. d. Falſ.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* pœna eſt multiplex ac diverſa, pro diverſis Falſi ſpeciebus. *c.* 7. X. *d. Crim. falſ.* (5:20.)

Mores.

3. *Moribus* non una eſt in omni Falſo pœna, ſed pro diverſitate commiſſorum, diverſa pœna, ut videre eſt apud *Carpz. p.* 1. *q.* 39. & *Syn. Schultz. ac Groen. ad* §. 7. *J. d. Publ. Jud.*

Caput LVIII.

De Sortilegio.

Ius Civile.

1. J*Ure Civili* Sortilegus morte punitur *l.* 3. 5. 7. 9. C. *d. mal. & Math.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* tantum quinquennii pœnitentiâ *c. qui divinationis.* 2. *cauſ.* 26. *q.* 5. adde *c.* 2. & *ult.* X. *d. Sortileg.* (5:21.)

Mores.

3. *Moribus* Sortilegi in Imperio Romano-Germanico, & alibi arbitrariè puniuntur, uti pluribus videre eſt ex *Struvio ad t. ff. ad L. Corn. Sicar.* In Belgio ſortilegi ridentur, potius, quàm puniuntur, ſed tamen qui tales impoſtores conſulunt, mulctantur pœnâ viginti aureorum.

Caput LIX.

De Blasphemiâ.

Ius Civile.

1. IUre Civ. hujus criminis pœna capitalis est N. 77.

Ius Divinum.

2. Jure *Divino* idem obtinet. *Levit.* 24. *v.* 6.

Ius Canonicum.

3. Jure *Canonico* mitius puniuntur *c. ult. X, d. maledi.* (5:26.)

Mores.

4. *Moribus* Blasphemi non ita capitali pœna puniuntur, sed carcere aliâve pœnâ arbitrariâ *Groen. ad d. Nov.* 77. *ff. Trutl.* 3. *loc.*

Caput LX.

De Impositione Vectigalium, sine permissu Principis.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* pœna est perpetuum exilium *l. penult.* C. *Vectig. nov. inst. non poss.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Can.* mitior *c. innovamus.* 10. *X. de Censib.* (3:39.) Scilicet ut restituat ablata, & exacta, ut desistat, &, si nolit, communione Ecclesiasticâ privetur.

Mores.

Mores.

3. *Moribus* hujus pœnæ non magnus est usus, quia non a quolibet delictum hoc committi potest. In Belgio enim non instituuntur vectigalia, nisi unanimi consensu Dominorum Ordinum in Imperio Romano - Germanico ab Imperatore, consentientibus Electoribus.

CAPUT LXI.

De Desertione militiæ.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* pœna hujus delicti est capitalis *l.* 6. §. 3. *ff. d. re mil.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Can.* infamia *c. infames.* 17. *caus.* 6. *q.* 1.

Mores.

3. *Moribus*, & disciplinæ militari convenientius est Jus Civile, ut patet ex legibus militaribus. vide *Pappum in Art. Milit.* vulgo **Articulbrief.**

CAPUT LXII.

De Prohibitione Legatorum.

Ius Civile.

1. IUre *Civili*, qui impedit Legatum amicorum vel hostium, gravissime punitur: hostibus

 enim

enim traditur, ut fiat eorum servus. *l. ult. ff. d. legat.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* excommunicatur. *c. si quis. 2. dist. 94.*

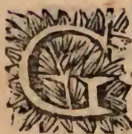
Mores.

3. *Moribus* neque Jus Civile neque Canonicum exactè servatur; sed is, qui Jurisdictionem habet, pro re natâ, in delinquentem animadvertit.

DIFFERENTIÆ IURIS CIVILIS, *Canonici, & Hodierni, quoad Judicia, & Jurisdictionem.*

CAPUT LXIII.

De Iudiciis.

Eneralia quædam primò præmittenda.

Ius Canonicum.

1. JURE *Canonico* Judicium dividitur in Summarium & Ordinarium; Illud dicitur in quo Summariè, i.e. sine ordine, formâque solenni proceditur. *Clem. sæpe 2. d. V. S.*

d. V. S. (5:11.) & hoc Judicium ſummarium Jure Canonico habet locum pluribus in caſibus; ut in cauſis Clericorum, & Spiritualibus *d. Clem. ſæpe c. tua nos.* 8. *c. veſtra.* 7. *d. cohabit. Cleric.* (3:2.)

Jus Civile.

2. Jure *Civili* habemus quidem cognitiones extraordinarias, *t. t. ff. d. extraor. c.gn.* & cauſas celeriter terminandas, *l.* 14. C. *d. Agric. & Cenſ.* (11:47.) ſed tamen nomen, forma, & frequentia ſummariorum Judiciorum non eſt eadem.

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum convenientius eſt, ut patet ex omnibus illis, quæ de ordinario Judicio ſcripſere *Gail. Rosbach.* aliique.

Jus Civile.

4. Jure *Civili* Judiciorum inſtantia in cauſâ civili triennio, in cauſâ criminali biennio finitur. *l.* 13. C. *d. Judic. l.* 3. *Ul. int. cer.*

Jus Canonicum.

5. Jure *Canonico* inſtantia nunquam perit *c. venerabilis.* 20. *X. d. Jud.* (3:2.)

Mores.

6. *Moribus* Jus Canonicum receptum eſt, quamvis in Belgio unius anni lapſu Inſtantia per ſententiam etiam interrumpatur, qua de re plenius *Rosbach. in Diff. Jur. Civ. & Can. Groen. ad d. l.* 13. C. *d. Judic.* Hactenus de generalibus: ſequuntur ſpecialia Judiciorum.

CA-

CAPUT LXIV.

De Foro Competenti.

Jus Civile.

1. IUre *Civili* aliquis ratione contractus Forum sortitur in loco contractus. *l.* 19. §. 1. *& seq. de Iudic. l.* 45. *eod. t.* 2. C. *d. Jurisd. l. cod. ubi de Ratiocin.* (3:21.) licet ibi non inveniatur.

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* Iudex loci contractus non habet eam potestatem, nisi contrahens inveniatur ibidem. *c.* 1. §. *contra d. for. competit. in* 6. (2:2.)

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum convenientius est *Gail.* 2. *Obs.* 36. *Groen. ad l. un.* C. *ubi conv. q. cert. loc. &c.* (3:18.) & *ad t.* C. *d. Jurisd.*

Ius Civile.

4. JURE *Civili* forum competens fit ex voluntate litigantium, factâ prorogatione. *l.* 1. *l.* 2. *pr. ff. d. Iudic. l.* 15. *ff. l.* 3. C. *d. Iurisd. l. pen.* C. *d. Pact. l.* 51. C. *d. Episc. & Cler. l.* 8. C. *d. Ep. aud.*

Ius Canonicum.

5. IURE *Canonico* potestas illa prorogandi restricta est per *c. si quis Clericus X. d. for. comp.* (2:2.) *c.* 18. *significanti. eod. c. non liceat.* 4. *c.* 3. *q.* 6. *c.* 1. *nullus.* 9. *q.* 2. *c.* 5. *X. d. arbitr.* (1:43.)

Mores.

6. *Moribus* potestas illa prorogandi non ita est recepta,

recepta, ſed reſtricta: neque enim qui Juriſdictionem prorogavit invito eo, cujus Juriſdictioni ſubeſt, alterius ſe poteſt ſubjicere Juriſdictioni, neque etiam quibuslibet verbis Juriſdictionis hodie fit prorogatio *Groen. ad l.* 1. *ff. d. Iud.* & *l.* 15. *d. Iuriſd.* Moribus Belgii ſpeciale Jus eſt, quod vide in *Iſag. Hogerbecii. t.* 1.

CAPUT LXV.

De Iuriſdictione & Imperio.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* merum Imperium & alia, quæ lege aut conſtitutione ſpecialiter conceduntur, mandari non poſſunt *l.* 1. §. *pen. ff. d. off. ej. cui mand. eſt Iuriſd. l.* 8. *d. Tut. & Cur. dat. junct. l.* 6. *d. Tut.*

Ius Canonicum.

2. IURE *Canonico* omnes cauſæ, ſeu Imperii ſeu Juriſdictionis, indiſtinctè delegantur *c. quod ſedem Apoſt.* 10. *X. d. off. Iud. Ordin.* (1: 31.) *c. in Archiepiſcopatu* 4. *X. d. rapt.* (5:17.) *c. licet.* 2. *d. off. Vicar. in* 6. (1:13.)

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum receptum eſt.

Ius Civile.

4. JURE *Civili* Juriſdictio mandata morte mandantis & mandatarii finitur, niſi lis ſit conteſtata *l.* 6. *ff. d. Iuriſd. Nov.* 112. *l.* 1. *C. d. lit. conteſt.*

Jus Canonicum.

4. JURE *Canonico* solâ citatione perpetuatur mandata Jurisdictio *c. gratum.* 20. & *c. relatum.* 19. *X. d. off. & pet. Iud. deleg.* (1:29.)

Mores.

5. *Moribus* multorum locorum Jus Canonicum servatur, quorundam non. Groen. *ad l.* 1. C. *d.lit. contest.*

Jus Civile.

6. JURE *Civili* Inferiores judices non possunt totam causam alteri mandare *N.* 53. *N.* 60. *c.* 2. & *Auth. adhæc C. d. Iudic.*

Jus Canonicum.

JURE *Canonico* tota cognitio potest alteri mandari, licet mandans eam ipse non audiverit, nec in principio, nec in medio, nec in fine *c. super quæstionum* 27. *X. d. off. & pot. Iud. deleg.* (1:29.)

Mores.

7. *Moribus* Jus Canonicum observatur, teste *Groen. ad d. Auth.*

Jus Civile.

8. JURE *Civili* ab eo, cui mandata est Jurisdictio, appellatur non ad mandantem, sed ad Judicem proximè superiorem. *l.* 1. §. 1. *quis a quo appell. l. un.* C. *Qui pro sua Iurisd. Iud. dare darive poss.*

Ius

Jus Canonicum.

9. IURE *Canonico* ad mandantis Superiorem appellatur, si totius causæ cognitio mandata sit *d. c. super quæstione c. Romana.* 3. *d. appellat. in* 6. (2:15.)

Mores.

10. *Moribus* Jus Civile observatur *Groen. ad d. t. ad d. l. un.* C. *q. pro. &c.*

Jus Civile.

11. JURE *Civili* magistratus majores, causas minores, id est, quæ non excedunt summam 300 aureorum, aliis committere possunt, sive occupati sint, sive non *l.* 2. & *l. quædam sunt. ult.* C. *d. pedan. Iud.*

Jus Canonicum.

12. JURE *Canonico* indistinctè committuntur causæ tam majores, quam minores. *c. pastoralis* 28. *pr.* X. *d. off. & pot. Iud. del.* (1:29.)

Mores.

13. *Moribus* illud observatur *Rosbach. l.* 3. *d. differ. J. Civ. & Can. t.* 2.

CAPUT LXVII.

De Iudicibus.

Jus Civile.

1. IUre *Civili* Iudex ordinarius non potest recusari *l.* 16. & *auth. seq.* C. *d. Iud. l.* 1. C. *quando*

quando Imp. int. pup. & vid. &c. l. fin. C. *d. Iurisd. enim Iud.*

Jus Canonicum.

2. JURE *Canonico* ordinarius poteſt recuſari ex juſtâ cauſâ *c.* 4. X. *d. for. comp.* (2:2.)

Mores.

3. *Moribus* receptum eſt Ius Canonicum. In eo conveniunt hæc jura, quod delegatus recuſari poſſit.

Jus Civile.

4. JURE *Civili* in cauſa ſuſpecti Iudicis, arbitri eliguntur per litigantes, apud quos & cauſa ſuſpicionis, & cauſa principalis peragitur *d. l. & auth. ſeq.* C. *d. Iud.*

Jus Canonicum.

5. JURE *Canonico* arbitri tantum eliguntur ad cauſam ſuſpicionis diſcutiendam, quæ ſi probetur, alius Iudex cauſam principalem cognoſcit, ſi non probetur, cauſa ad priorem Iudicem remittitur. *c. cum ſpec.* 61. X. *d. appellat.* (2:28.) *c.* 39. X. *d. off. deleg.*

Jus Civile.

6. JURE *Civili* cum Iudex recuſandus eſt, non requiritur, ut ſpecialis cauſa libello recuſationis allegetur, probeturque.

Jus Canonicum.

7. JURE *Canonico* contrarium obſervatur: *d. c. cum ſpec.* 61. & *c. ſecundo requiris* 41. X. *d. Appell.*

Mores.

Mores.

8. *Moribus* Jus Canonicum in hac tertiâ differentiâ sequimur, teste *Gail.* 1. *Obs.* 33. *Mynsing. cent.* 2. *Obs.* 52.

9. Quantum ad ceteras differentias, hodie quidem totum collegium Judicum non recusatur, sed tantum singuli ex collegio, qui si pauci sint, cæteri de causâ recusationis cognoscunt, si plures, Judex superior *Groen. ad d. t.* 16.

Ius Civile.

10. Jure *Civili* Judex appellationis alteri causam non potest committere, ut sibi reservet sententiam *Auth. ad hæc.* C. *d. Jud.*

Ius Canonicum.

11. Jure *Canonico* secus est. *c. super quæst.* 27. §. *intentionis. X. d. off. del.* (1:29.)

Mores.

12. *Moribus* Jus Canonicum convenientius est. *Groen. ad d. auth.*

Ius Civile.

13. Jure *Civili* Judex ordinarius non potest eligi in ejus rei arbitrum, in quâ est Judex *l.* 9. §. 2. *ff. d. rec. arb.*

Ius Canonicum.

14. Jure *Canonico* secus est *c.* 5. *X. d. arbit.* (1:43.)

Mores.

15. *Moribus* Jus Canonicum magis convenit. *Groen. ad d. l.* 9.

Ius Civile.

16. IURE *Civili* Judex datus super causâ proprietatis non potest judicare super solâ causâ possessionis *l.* 1. 3. C. *si a non conpet. Jud: fuer.* (7:48.) Ratio est ne continentia causæ dividatur *l.* 10. C. *d. Jud.*

Ius Canonicum.

17. JURE *Canonico* secus est *c.* 1. & 5. *X. d. caus. pass. & propr.* (2:12.) *c.* 1. *de sequestr. pass. & fruct.* (2:17.)

Mores.

18. *Moribus* Jus Canonicum convenientius est *Hartman. Obs. pract. c.* 4.

CAPUT LXVIII.

De Arbitris.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* arbiter non potest fieri cum Jurejurando *Auth. decernit.* C. *d. Arbit.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* secus est *Gl. in c.* 2. & *c.* 5. *X. d. arbitr.* (1:43.)

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum admittitur, ita tamen, ut rarò Jusjurandum ab arbitro exigatur. *Groen. ad d. Auth.*

Ius

Ius Civile.

4. JURE *Civili* in fæminas regulariter compromittere non possumus. *l. ult.* C. *d. recept. arb.*

Ius Canonicum.

5. JURE *Canonico* possumus *c.* 4. *X. d. arbit.* (1:43.)

Mores.

6. *Moribus* Jus Canonicum convenit. *Groenew.* ad *d. l. ult.*

Ius Civile.

7. JURE *Civ.* compromittere non possumus in duos, ita ut si dissentiant tertium assumant. *l.* 17. §. 5. *d. rec. arb.*

Ius Canonicum.

8. JURE *Canonico* secus est *c.* 61. *X. d. Appell.* (2:28.)

Mores.

9. *Moribus* illud receptum est. *Groenew. ad l.* 18. *ff. d. rec. arb.*

CAPUT LXIX.

De Actoribus & Reis.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* filiusfamilias non potest stare in Judicio contra Patrem, exceptâ causâ peculii castrensis, & quasi castrensis *l.* 4. *ff. d. Iudic.*

l. 11. *eod. l.* 2. *d. Sc. Mac. l.* 16. *d. Furt. l. ul. in. f. C. d. Impub. Subs.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* secus est *c. quær.* 36. *caus.* 2. *q.* 7. & *c.* 14. *Prohibentur.* 2. *q.* 1.

Mores.

3. *Moribus* hoc Jus sequimur. *Groen. ad d. l.* 4.

Ius Civile.

4. Jure *Civili* filiusfamilias sine consensu patris contra alium stare in Judicio non potest. *l. fin. vers. propreitate C. d. bon. q. lib.*

Ius Canonicum.

5. Iure *Canonico* in causis Beneficialibus omnibusque Spiritualibus, Filius pubes in Judicio stare potest, etiam minor 25 annis. *c. accedens.* 10. *X. d. procur.* (1:38.) *c. si annum ult. d. Jud. in* 6. (2: 1.)

Mores.

6. *Moribus* Belgii videtur, quod filius possit in Judicio versari sine Patre, si quidem Pater nihil Iuris habeat in bona filii, ut ait *Groenew. ad pr. t.* C. *d. bon. q. lib.* & *ad t. J. per quas pers. acq.* quod tamen non ita simpliciter procedit. Cæterum quin Ius Canonicum inter Pontificios servetur, nullum est dubium.

Ius Civile.

7. Jure *Civili* minor sine curatore non potest in Iudicio stare, nisi certis in casibus. vide *l.* 54. *d. Re Iud. l.* 45. §. *ult. eod. l.* 2. C. *Qui legit. pers. stand. in Iud. l.* 4. C. *Si advers. rem Iud.*

Ius

Ius Canonicum.

8. JURE *Canonico* in causis spiritualibus & similibus vel per se vel per Procuratorem, sine tutoris vel curatoris auctoritate litigare potest. *c. ult. d. Judic. in 6.* (2:1.) *c.* 1. & 2. *c.* 20. *q.* 2. *c. ex parte* 14. *X. d. rest. spoliat.* (2:13.) *c. d. crim. caus.* 15. *q.* 3.

Mores.

9. *Moribus* inter Pontificios hoc servari certum est, & ex parte inter Nostros.

CAPUT LXX.

De Procuratoribus.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* infamis potest esse procurator §. *ult. J. d. excep.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* non potest *c.* 1. & 2. *caus.* 3. *q.* 9.

Mores.

3. *Moribus* hoc ut honestius servatur, teste *Gail.* 1. *Obs.* 43. Cæterum multis in locis officium Procuratorum hodie est publicum, unde exceptiones Procuratoriæ hodie locum non habent, teste *Groenew. ad* §. 1. *Inst. per quos ag. hic.*

Ius Civile.

4. IURE *Civili* Minor 25 annis, dummodò

major sit annis 17. potest procurator esse §. 5. *J. quibus. ex caus. man. non lic.*

Jus Canonicum.

5. JURE *Canonico* minor 25 annis non potest *c. 5. inf. d. Procur. in* 6. (1:19.)

Mores.

6. *Moribus nostris* id convenientius est.

Jus Civile.

7. JURE *Civili* mulier non potest esse procuratrix in Iudicio *l. 2. d. R. J. l.* 18. C. *d. Proc. l.* 14. C. *d. contr. stip. l.* 1. *d. postul.*

Jus Canonicum.

8. JURE *Canonico* potest *c.* 4. *X. d. confirm. utili & inutili.* (2:30.) *& ibi Gloss. in verb. Procuratriem.*

Mores.

9. *Moribus* id quodammodò receptum est. *Groen. ad d. l.* 18.

Jus Civile.

10. IURE *Civili* nec tutor, nec curator, nec civitatis actor negotium publicum per Procuratorem agere potest *l.* 74. *d. Proc. l.* 11. 23. C. *eod.* §. *ul. J. d. Curat. l.* 3. *D. quibus cuj. univers.*

Jus Canonicum.

11. JURE *Canonico* potest Prælatus Ecclesiæ. *c.* 9. *X. eod. d. Procur.* (1:38.) etiam ante litem contestatam.

Mores

Mores.

12. *Moribus* id observatur. *Groen. ad d. l.* 74.

Caput LXXI.

De Citatione, seu in Ius vocatione.

Jus Civile.

1. IUre *Civili* in Ius vocatio dicitur quidem principium litis, §. *ult. J. d. Pœn. tem. lit.* sed tamen Iudicium proprie cœptum non est, nisi lis sit contestata *l.* 15. *ff. d. Procur. l.* 25. *d. R. V.*

Jus Canonicum.

2. Iure *Canonico* autem Iudicium statim cæptum est a Citatione *c.* 20. *X. d. off. deleg.* (1:29.) habetque effectum cæpti Iudicii, litis pendentiam scilicet, & similem.

Mores.

Moribus id convenientius est.

Jus Civile.

3. Iure *Civili* non valet citatio facta in diem feriatum, nisi causa sit, quæ die feriato peragi possit. *l.* 2. *in f. ff. si quis in Jus voc. non ier. l. ult.* C. *d. fer. l.* 1. §. *ult.* & *l. seq. D. eod. tit.*

Jus Canonicum.

4. Iure *Canonico* valet, & citatus cogitur respondere die Juridicâ, quæ proximè feriatum sequitur *c. cum dil.* 5. *X. d. dolo & contum.* (2:14.)

Mores.

5. *Moribus* id convenientius est, teste *Mynsing. cent.* 1. *Obs.* 77. *Gail.* 1. *Obs.* 53. juxtà quos tamen plerumque Citationi addi solet clausula de die proximâ.

CAPUT LXXII.

De Libellis.

Jus Civile.

1. IUre *Civili* actor cogitur edere speciem, nomen, & genus actionis *l.* 1. *D. l.* 3. C. *d. Edend. l. ult.* C. *d. Interd. l.* 33. *d. Judic.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* non cogitur *c.* 6. *X. d. Judic.* (2:1.)

Mores.

3. *Moribus* illud servatur. *Groen. ad pr. t.* C. *d. edend.*

Ius Civili.

4. JURE *Civili* plures actiones in eodem libello non possunt cumulari *l.* 6. *d. Exc. rei J. l.* 76. *§. pen. d. Leg.* 2. *l.* 3. C. *d. Interd. l.* 16. 18. *d. Excep.*

Jus Canonicum.

5. IURE *Canonico* possunt. *c.* 2. & 3. *X. d. caus. poss. & prop.* (2:12.) *c.* 43. *X. d. rescr.* (1:3.)

Mores.

6. *Moribus* illud magis convenit, dummodò cumulatio

cumulatio illa contrarietatem aut obſcuritatem non involvat. *Gail.* 1. *Obſ.* 63. *Mynſing. cent.* 1. *Obſ.* 18.

Jus Civile.

7. Jure *Civili* plus petens, re, cauſâ, vel loco non tantum in expenſas, ſed & in ſportulas, & in triplum condemnatur §. 24. §. 33. *J. d. Act. l.* 2. §. *ult.* C. *d. Plus per.* §. 10. *Inſt. d. Except.*

Jus Canonicum.

8. Jure *Canonico* antiquata eſt condemnatio in triplum ſportularum *c. cum ab omni.* 10. *X. d. vit. & hon. Cler.* (3:1.)

Mores.

9. *Moribus* etiam antiquatæ ſunt pœnæ plus petitionis, teſte *Groenew. ad t.* C. *d. plus pet.*

Ius Civile.

10. Jure *Civili* dilatio probatoria non facile ſæpius quàm ſemel datur *l.* 1. C. *d. dilat.*

Jus Canonicum.

11. Jure *Canonico* autem ad tertiam facile pervenitur, imo etiam ad quartam, ſed tamen etiam cum ſolennitate; atque illa tempora iterum arbitrio Judicis poſſunt prorogari, quamvis quarta ſolennitatem & cognitionem majorem deſideret *c. quand. conſult.* 15. *X. d. ſent. & re Jud.* (2:27.) *c. oblatæ.* §. *licèt.* & *c. cum ſunt Romana.* 5. *X. d. appellat.* (2:29.)

Mores.

12. *Moribus* magis Jus Canonicum convenit *Gail.* 1. *Obs.* 91. *Groen. ad d. t.* C. *d. dilat.*

CAPUT LXXIII.

De Exceptionibus.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* exceptio, *si preces veritate nitantur* (quam vocant, *sub & obreptionis*) tacite rescriptis non inest. *l. ult.* C. *d. divers. rescr. & pragm. sanc.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* tacitè inest. *c.* 2. *X. d. rescrip.* (1:3.)

Mores.

3. *Moribus* & rationi Jus Canonicum convenientius videtur, per ea quæ tradit *Gail.* 1. *Obs.* 14. *Groenew. ad d. l. ult.*

Jus Civile.

4. JURE *Civili* exceptio non numeratæ pecuniæ non potest opponi post biennium *t. t. Inst. d. Oblig. litt. l.* 8. *l.* 14. C. *d. Non num. pec.*

Ius Canonicum.

5. JURE *Canonico* etiam post biennium potest opponi in vim exceptionis doli mali, per *c. locupletari.* 48. *d. R. J. in* 6. *c. ult.* X. *d. solut.* (3:23.)

Mores.

Mores.

6. *Moribus* Jus Canonicum quodammodò convenientius est, maxime in Belgio, teste *Groenew. ad t. C. d. non num. pec.* Aliàs ex Jure Civili in aliis locis sic servatur, ut debitor etiam post biennium probationem exceptionis non numeratæ pecuniæ in se recipere possit. *Schneidewinus & Schultz. ad tit. J. d. litt. oblig.*

CAPUT LXXIV.

De Juramento Calumniæ.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* omnes coguntur hoc Jusjurandum præstare. Si actor recuset, cadit causa, si reus, pro confesso habetur *l. 2. §. 6. quod si act.* C. *d. Jur. prop. cal.* Excipitur tamen Parens & patronus, *l. 8. §. 5. D. qui sat. cog.* Neque expresso pacto remitti potest hoc Jusjurandum, sed tamen tacito. *Gail.* 1. *Obs.* 38.

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* excipiuntur Clerici *c. 1. X. d. Juram. cal.* (2: 7.) quamvis Jus Canonicum sibi non satis constet *c. 5. eod.* neque tamen id in Foro Seculari observatur.

Mores.

3. *Moribus* Belgii exiguus superest usus Juramenti calumniæ, teste *Groeneweg.* ad §. 1. *J. d. pœn. tem. lit.*

Jus

Ius Civile.

4. JURE *Civili* ipſimet litigantes jurant *Auth. principales C. d. Jurej. prop. cal.*

Ius Canonicum.

5. JURE *Canonico* etiam procurator jurat in animam alterius *c. ult. d. Juram. cal. in 6. (2:4.)*

Mores.

6. *Moribus* Jus Canonicum ubique receptum eſt *Gail. 1. Obſ. 83. Groen. ad d. Auth.*

Ius Civile.

7. JURE *Civili* una tantum ſpecies juramenti calumniæ cognita eſt, quo ipſo etiam coërcetur malitia, & falſitas, quæ metuitur.

Ius Canonicum.

8. IURE *Canonico* tria genera ſunt, veluti Jusjurandum Calumniæ, de Veritate dicendâ, & Malitiæ *c. 1. & 2. d. Jur. cal. in 6. (2:4.)*

Mores.

9. *Moribus* & rationi Jus Canonicum magis convenit. *Rittershuſ. lib. 5. d. diff. Juris Civ. & Canon. c. 18.*

CAPUT LXXV.

De Litis Contestatione.

Ius Civile.

1. Jure *Civili* litis contestatio demum facit pendentiam, tumque Judicium cæptum est. Scilicet in actionibus personalibus. *l.* 30. *& seq. D. d. Jud. t.* 13. *Rem. rat.* in realibus sola citatio & petitio facit rem litigiosam. DD. in *Auth. litigiosa.* C. *d. litig.*

Ius Canonicum.

2. Jure *Canonico* etiam sola citatio, à competente Judice insinuata. *supra d. cit. diff.* 1. *Clem.* 2. *Ut vir. pend. nihil inner.*

Ius Civile.

3. Jure *Civili* in omnibus necessaria est litis contestatio, neque aliter sententia potest ferri, tam in Judicio possessorio, quam in petitorio. §. *quorum.* 4. *in f. Inst. d. Interd.* tam in criminali, quam civili *l.* 20. *ff. d. Accus: l. ult.* C. *Ut intr. cert. temp.* (9:44.).

Ius Canonicum.

4. Jure *Canonico* non est adeò necessaria in causis matrimonialibus, electionis, & quibuslibet summariis. *c.* 1. *& ult. X. de lit. non contest.* (2:6.)

Mores.

5. *Moribus* distinguendum est inter solennem litis

litis conteſtationem, & qualemcunque contradictionem Actoris & Rei, ita ut Moribus etiam in ſummariis cauſis poſterior illa litis conteſtatio neceſſaria ſit.

CAPUT LXXVI.

De Probationibus, & maxime per teſtes.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* examen teſtium in criminalibus non poteſt committi alteri. *Auth. ad eloquentiſſimum* C. *d. fid. Inſt. l.* 3. §. 3. *ff. d. Teſtib. Nov.* 90. *c.* 5.

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* poteſt *c. ſi qui teſtium* 8. *X. d. teſtib.* Opponitur *Clem. un. d. off. & pot. jud. deleg.* Reſp. verba *in civilibus* non habent emphaſin.

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum convenientius eſt, teſte *Groenew. ad l.* 16. C. *d. probat.*

Ius Civile.

4. JURE *Civili* examinatis teſtibus, alii ſuper eâdem cauſâ recipi & examinari poſſunt *l.* 6. §. 1. C. *d. app. l.* 4. C. *d. ſemp. app.*

Ius Canonicum.

5. JURE *Canonico* non poſſunt *c.* 17. 18. *c. clarior. c. ſerius. X. d. teſtib.*

Mores.

Mores.

6. *Moribus* in Imperio Romano-Germanico prævaluit Jus Civile *Mynsing. cent.* 1. *Obs.* 41.

Ius Civile.

7. Jure *Civili* mulier in causis criminalibus admittitur *l.* 18. *ff. d. Testib. l.* 20. §. 6. *q. test.*

Ius Canonicum.

7. Jure *Canonico* non, nisi civiliter agatur *c. de crimine c.* 15. *q.* 5. *c. mulierem* 33. *q.* 5. *c. super eo.* 22. *c. tam litteris* 33. *X. d. testib.*

Mores.

8. *Moribus* Ius Civile quidem servatur, sed tamen ita, ut mulieri non tam plena fides adhibeatur, quam viro *Hartm. Obs. pract. d. testib. c.* 4.

Jus Civile.

9. Jure *Civili* unus testis non est audiendus *l.* 9. C. *d. testib.*

Jus Canonicum.

10. Jure *Canonico* multis casibus unus sufficit, veluti si sit Episcopus *c. omnes* 36. *caus.* 11. *q.* 1.

Mores.

11. *Moribus* in foro Ius Civile ita temperatum est ex sententia Pragmaticorum, ut unus testis non admittatur ad effectum plenæ probationis *Struv. ad ff. d. probat.*

Jus Civile.

12. Jure *Civili* testes inviti testimonium dicere

cere coguntur *l.* 1. *l.* 4. *l.* 19. *ff. d. testib. l.* 19. C. *eod.* si nolint mulctâ, captisque pignoribus coërcentur.

Jus Canonicum.

13. IURE *Canonico* non ita, sed monentur tantum regulariter *c. pen. & 1. t. X. d. test. cog. vel non.* vel censurâ Ecclesiasticâ coërcentur.

Mores.

14. M*oribus* Ius Civile hac in re convenientius est. Imò qui Iure Civili non coguntur inviti, ut conjunctæ personæ, tamen ob defectum aliorum coguntur Iure Hodierno. *Gail:* 1. *Obs.* 100. ubi docet hanc communem esse sententiam.

15. Quæritur an & Sacerdos possit cogi, ut testimonium dicat de rebus, quas intellexit ex Confessione auriculari? Negant Pontificii, adeo ut ne Pontifex quidem talem cogere possit. *c. sacerdos autem d. pœn. dist.* 6. non ut Iudex scit, sed ut Deus *c.* 2. *d. off. Jud. ord.* Sed contrarium Iure Civili est verius: tum quod sacerdotem non excludit, tum per *l.* 5. C. *ad L. Jul. maj.* vid. *Cubach. p.* 94. ubi refert Carolum V. capite punivisse Sacerdotem, qui enunciaverat ea, quæ sibi in confessione auriculari erant commissa. Distinguunt etiam inter delictum commissum & committendum, ob quod potest monere eos, quibus inde periculum metuendum est.

Jus Civile.

16. JURE *Civili* parentes & liberi ad testimonium invicem, ne volentes quidem admittuntur *l.* 6. C. *d. testib.*

Jus Canonicum.

17. JURE *Canonico* parentes possunt testimonium dicere & pro liberis, & contra liberos *c.* 14. *X. d. præsumt. c.* 6. *d.* 93. *c. videbo.* &*c.* 22. *X. d. test.*

Mores.

18. *Moribus* ejusmodi testimonia quidem admittuntur, sed Judicis arbitrio relinquitur, quantum iis fidei habere debeat.

CAPUT LXXVII.

De Instrumentis.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* qui instrumentum caute conficere vult, peritus litterarum tres testes, imperitus quinque adhibere debet *Nov.* 73. *c.* 2. & 8.

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* numerus ille testium nullo loco invenitur, sed unius testimonium regulariter tantum rejicitur *c.* 10. *X. d. testam.*

Mores.

3. *Moribus* etiam inauditum est in ullius instrumenti confectione adhibere quinque testes; sufficiunt 2 cum Notario *Zyp. Not. Jur. Belg. ad t. d. fid. Gudelin. d. J. Nov. l.* 4. *c.* 11.

Jus Civile.

4. JURE *Civili* in instrumentis publicis nomen

men Imperatoris præponendum est. *Nov.* 47. *c.* 1.

Ius Canonicum.

5. IURE *Canonico* hoc non requiritur, sed uti multis locis Imperium præponitur, ita in terris Ecclesiæ nomen Pontificis instrumentis solet præponi, usu potius & interpretatione Juris Canonici, quam expressâ sanctione.

Mores.

6. *Moribus* in Hollandiâ aliisque Regionibus, quæ neque Imperatori, neque Pontifici subjacent, neutrum servatur, teste *Groen. ad d. Nov.* 47.

CAPUT LXXVIII.

De Sententiâ.

Ius Civile.

1. JUre *Civili* Sententia ferenda est in Procuratorem, qui litis dominus factus est, in Dominum lata non valet *l.* 1. C. *d. sent. & interloc. omn. Jud.* Ratio est in *l.* 22. C. *d. Procur.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* perinde est, sive in dominum, sive in Procuratorem feratur *c. querelam* 24. *ibiq. Gl. X. d. elec. & elect. pot.*

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum tam in Belgio, quam in Imperio Romano-Germanico aliisque locis servatur. *Mynsing. cent.* 6. *Obs.* 11. *Gail.* 1. *Obs.* 111. *Groen. ad d. l.* 1. *C. d. sent. & interloc. omn. Jud.*

Ius Civile.

4. Jure *Civili* Judex ſententiam interlocutoriam, quam tulit, retractare poteſt citra appellationem *l.* 14. *ff. d. re Jud.*

Ius Canonicum.

5. Iure *Canonico* (quo appellationes ab interlocutoriâ admittuntur) Judex etiam poteſt retractare poſt appellationem *c.* 59. 228. *X. d. appell. c. a Judice d. appell. in* 6.

Mores.

6. M*oribus* in Belgio Judex interlocutoriam retractare poteſt juxta Jus Civile, in aliis locis non æque. *Groenew. ad d. l.* 14.

Ius Civile.

7. Jure *Civili* quælibet ſententia, à quâ non eſt legitime appellatum, accipit vim rei judicatæ, quæ pro veritate habetur *l.* 1. *C. ſent. reſc. non poſ. l.* 25. *d. Stat. hom. l.* 207. *d. R. J.*

Ius Canonicum.

8. Iure *Canonico* ſententia in cauſâ matrimoniali, nunquam accipit vim rei judicatæ *c.* 7. & 10. *X. d. ſent. & re Jud.*

Mores.

9. *Moribus* Jus Canonicum cum hac diſtinctione receptum eſt; (1) An pro matrimonio, an contra illud lata ſit ſententia? (2) Si pro, an matrimonio obſtet impedimentum, an non? teſte *Gail.* 1. *Obſ.* 112. quem vide.

Caput LXXIX.

De Appellatione.

Jus Civile.

1. JUre *Civili* non licet regulariter appellare ab interlocutoriâ, neque ab articulo aliquo, vel parte litis, sed à definitivâ, totam litem concernente, est appellandum, nisi interlocutoria habeat vim definitivæ, aut contineat damnum irreparabile *l.* 7. C. *quor. app. non rec. l.* 2. C. *d. Epis. aud.*

Jus Canonicum.

2. Jure *Canonico* generaliter & indistinctè appellatur à quolibet gravamine, non solum sententiæ definitivæ, sed & interlocutoriæ, sive ante, sive post litem contestatam prolatæ. *c. super eo* 12. *X. d. App. c. non ita. c.* 2. *q.* 7. Imo etiam de gravamine futuro *c. cum dil. X. d. dol. & cont.*

Mores.

3. *Moribus* Jus Canonicum in omnibus fere Judiciis receptum est, præterquam tamen in Camerâ Imperiali. *Gail.* 1. *Obs.* 129. *Rittershus. l.* 5. *c.* 25. In Galliâ & Belgio omnium, etiam contumacium, appellationes ferè recipiuntur *Groen. ad pr. t.* C. *q. app. non recip.*

Jus Civile.

4. Jure *Civili* à sententiâ super Judicio possessorio latâ non appellatur. *t. t.* C. *Si de mom. poss.*

Jus Canonicum.

5. JURE *Canonico* a possessorio ordinario appellatur. *Clem. un. d. caus. pos. & prop. c. significaverunt. X. d. testib.*

Mores.

6. *Moribus* distinguitur inter effectum Devolutionis & Suspensionis. *Perez.*

Ius Civili.

7. JURE *Civili* appellatio debet fieri gradatim *t. t. ff. quis. & a quo. ap. Nov. 17. c. 13.*

Jus Canonicum.

8. JURE *Canonico* potest, omisso intermedio Judice, rectà appellari ad Pontificem *c. cum dilecti, & c. si duobus X. d. appel. c. 4. 5. 6. 7. 15. 16. caus. 2. q. 6.*

Mores.

9. *Moribus* in foro extra terras Ecclesiæ, servatur Jus Civile, dummodo Judex, ad quem appellatur, non sit suspectus *Gail. 1. Obs. 28. Mynſ. cent. 1. Obs. 67.*

Ius Civile.

10. JURE *Civili* non appellatur à sententiâ Præfecti Prætorio. *l. un. C. ne in ead. caus.* (7: 70.)

Jus Canonicum.

11. JURE *Canonico* contrarium obtinet *c. 65. X. d. appell.*

Mores.

12. *Moribus*, Electores æquiparantur Præfectis Prætorio.

Ius Civile.

13. Jure *Civili* is, qui appellavit in unâ causâ a Judice aliquo, coram eodem cogitur experiri in aliâ, neque hoc nomine potest eum declinare, tanquam suspectum *l. un. ff. Apud eum, à quo appellatur, aliam causam agere, compell.*

Ius Canonicum.

14. Iure *Canonico* potest eum refutare, quamdiu pendet illa appellatio *c. adhæc 6. c. proposui 24. X. d. Appell.*

Mores.

15. *Moribus*, hoc Jus Canonicum extra terras Ecclesiæ non servatur.

Jus Civile.

16. Jure *Civili*, appellatione interpositâ Judex primæ instantiæ nihil potest novare *l. un. ff. app. int. ni. innov.*

Ius Canonicum.

17. Iure *Canonico* Judex primæ instantiæ novare potest. *c. 59. X. de Appellat.*

Ius Civile.

18. Jure *Civili*, appellare volenti spatium decem dierum præfinitum est. *Auth. Hodie. C. d. Appellat.*

Ius Canonicum.

19. Jure *Canonico*, Judex poteſt appellanti terminum appellationis proſequendæ præſcribere. *c. cum ſit.* 1. *c. reprehenſibilis. X. d. Appellat.*

Mores.

20. Moribus Jus Canonicum non ita uſu receptum eſt.

Ius Civile.

21. Jure *Civili* frivolam & fruſtraneam interponens appellationem, 50 aureis punitur *l. 5. C. quor. app. non rec.*

Ius Canonicum.

22. Jure *Canonico* in expenſas condemnatur *d. c. reprehenſibilis* 16. *ſi autem. X. d. Appell.*

Mores.

23. *Moribus* aliâ atque aliâ pœnâ temerè appellans punitur, pro diverſitate locorum, pro arbitrio Iudicis. *Groen. ad d. l. 5.*

Caput LXXX.

De Expenſis & Sportulis.

Ius Civile.

1. Jure *Civili* expenſarum taxatio, & condemnatio rejicitur in finem litis. *l. 13. §. 6. C. d. Judic.*

Jus Canonicum.

2. Jure *Canonico* condemnatio illa ſtatim fit, non-

nonnunquam ſub finem litis, & plurimum hìc arbitrio Iudicis permiſſum eſt. *c.* 5. *X. d. Dolo & contum.*

Ius Civile.

3. JURE *Civili* Iudſcibus delegatis dantur ſportulæ, ſecundum modum definitum in *l.* 4. C. *d. Sport.* N. 17. *c.* 1. N. 82.

Ius Canonicum.

4. JURE *Canonico* Sportulæ non dantur, ſed tamen viatica. *c. cum ab omni. X. d. vit. & hon. Cler. c. ſtatutum* §. *in ſuper ut gratis d. Reſcr. in* 6.

Mores.

5. *Moribus* Novella 82 præciſè non ſervatur. Solent tamen etiam Iudici delegato honoraria dari, quæ definita ſunt in nonnullis locis.

CAPUT LXXXI.

De Executione.

Ius Civile.

1. IUre *Civili* Executio differenda eſt, ſi petatur reſtitutio in integrum *l. un.* C. *in integ. reſt. poſt.*

Ius Canonicum.

2. JURE *Canonico* ſententia prius executioni mandatur, ut tamen victor præſtet cautionem, ſe omnia reſtiturum ſi reſtitutioni in integrum locus ſit. *c. ſuſcitata X. d. reſ. in integr.* Atque hoc ntel-

intelligunt; si præsumptiones quædam militent contra postulatam restitutionem.

Mores.

3. *Moribus* Ius Canonicum tam in Foro Seculari, quam Ecclesiastico, tam in Belgio, quam aliis in locis observatur *Myns. cent.* 1. *Obs.* 48. *Groen. ad d. Auth. d. l. un.*

FINIS.

INDEX

Omnium Capitum, & rerum maxime notabilium, quæ in hoc Tractatu *explicantur.*

A.

De

B.

De

C.

De

Can-

D.

De

E.

De

F.

De

G.

De

H.

De

Imperio

INDEX.

I.

De

Legatis

L.

De

M.

De

N.

De

P.

De

Postu-

Q.

De

R.

De

S.

De

Sor-

FINIS.